بسم الله الرحمن الرحيم

غزني پوهنتون

علمي ـ څېړنيزه مجله

لومړی کال، څلورمه گڼه، ۱۴۰۲هـ ل

غزني پوهنتون

د فعالیت پیل : ۱۴۰۱هـ ل

د غزني پوهنتون علـمي، څـېړنیزه مـجله

لومړی کال، څلورمه ګڼه، ۱۴۰۲هـ ل

د امتیاز خاوند: غزني پوهنتون

مسئول مدیر: پوهنمل محمدمصطفی صفا

سردبیران: د طبیعي علومو: پوهنمل دوکتور شفیق الله رحماني

د اجتماعي علومو: پوهنمل غلام یحیی اصغري

د مجلې عمومي مدیر: احمدشاه الماس

د مجلې د خپراوي مدیر: شعیب فیضي

د مجلې د متن د سمون مدیر: شمس الرحمن علي

د مجلې د ثبت ګڼه: RCTD-GNJR-007-23

کتنپلاوی

طبیعي علوم

- پوهندوی حبیب الله همایون
- پوهندوی عبدالرحمن عثماني
- پوهنمل جواد علي یار
- پوهنوال قربان علي فروغ
- پوهنمل دوکتور حمید الله واعظي
- پوهندوی سیدرحیم غفاري
- پوهنمل سیدمقیم حسیني

اجتماعي علوم

- پوهنمل دوکتور همایون غفورزی
- پوهنمل دوکتور محمد سلیم مدني
- پوهنمل دوکتور سبحان الله شهاب
- پوهنمل محمد شریف ادیب
- پوهنمل رحمت الله حیدري
- پوهنمل حمیدالله نوري
- پوهنمل عبدالمتین میانی
- پوهنمل سید صبغت الله ابراهیمي

پته: غزني پوهنتون، د څېړنو معاونیت، د علمي مجلې آمریت، غزني – افغانستان

www.gu.edu.af

gu.n.journal@gu.edu.af

لړلیک

ګڼه	د مقالې عنوان	لیکوال/لیکوالان	مخ
۱	د غزني پوهنتون د محصلینو د خوړو د روغتیا ساتنې ارزونه	پوهندوی دوکتور نورالله احمدزی[۱*] او پوهنمل روح الله کمال[۲]	۱
۲	په غزني ولایت کې د غوښینو چرګانو د یوې روزنیزې دورې د عوایدو او لګښتونو پرتله کول	فضل محمد محمدي۱* او حبیب الله همایون۲	۱۴
۳	محصولات نانویی در بخش‌های بهداشت و سلامت	سید روح الله موسوی[۱*]، کرامت الله امیری[۲]، گل حبیب حنیفی[۳] پوهنمل سید عبدالمقیم حسینی[۴]	۳۰
۴	تحلیل بلاغی اشعار محمدشریف سعیدی بر پایهٔ هنجارگریزی معنایی؛ با تکیه بر مجموعهٔ شعری «آهسته رفتن چاقو»	پوهنمل علی‌اکبر زاولی[1]*، پوهنیار محمد رضایی[2]	۴۱
۵	د مالیې څېړنه د اسلامي فقهې او افغانستان د مدني قانون په رڼا کې	پوهندوی دکتور محمدسلیم"مدني"	۵۶
۶	د بام په سر کرنه (Roof Gardening)	*محمد عمر " درویش[۱] محمد طارق درویش "[۲]	۶۸
۷	د خاورې سولرائزیشن او د نباتي افتونو، ناروغیو او هرزه بوټو په کنترول باندې د هغه اغیزي	پوهندوی سیدرحیم "غفاري" او پوهنیار سیدالرحمن "*[۱] صمیمي"[۲]	۷۹

۸	د افغانستان د اقتصادي پرمختګ پر وړاندې خنډونه او حل لارې	¹او *پوهنمل وحیدالله امین پوهنمل احسان الله سعید²	۹۷
۹	تأثیرات حلقه‌برداری (Girdling) بر کیفیت و کمیت انگور بی‌دانه "کشمشی"	پوهنیار عبدالواسع تاج‌زاده ، پوهندوی غلام معروف *۱ فقیری ۲ و پوهندوی دوکتور شفیق الله رحمانی ۳	۱۰۹
۱۰	Structural Analysis of sonnet 1 by William Shakespeare	پوهنیار خالد احمد سروري	۱۲۲

د غزني پوهنتون د محصلینو د خوړو د روغتیا ساتنې ارزونه

پوهندوی دوکتور نورالله احمدزی[۱*] او پوهنمل روح الله کمال[۲]

۱- کابل پوهنتون، وترنري علومو پوهنځی، حیواني روزنې څانګه

۲- غزني پوهنتون، کرنې پوهنځی، حیواني علومو څانګه

Rohullahkamal9@gmail.com

د تر لاسه کولو نېټه: (۱۴۴۵/۶/۲۳) د منلو نېټه (۱۴۴۵/۷/۲۸)

لنډیز

د خوړو روغتیا ساتنه په افغانستان کې د خوړو د خوندیتوب یوه مهمه برخه ګڼل کیږي، او همدارنګه کرنه او مالداري د کارموندنې، کاري بوختیاوو او د خوړو په اماده کولو کې مهمه ونډه ترسره کوي. په افغانستان کې کلیوال وګړي د مالداري او خوړو د خوندیتوب مهم عنصر ګڼل کیږي، همدارنګه خواړه د تولید تر مصرف ځای پورې په کافي اندازه روغتیا ساتنې ته اړتیا لري. نوموړې څېړنه چې د غزني پوهنتون زده کړیالانو د خوړو د روغتیا ساتنې د ارزونې په موخه ترسره کړل شویده، ارقام د پوښتنپاڼې له لارې راټول شویدي او بیا وروسته د SPSS پواسطه تجزیه شویدي. په نوموړې څېړنه کې ۸۰ تنه محصلین په تصادفي ډول غوره کړل شویدي. د څېړنې پایله ښکاره کوي چې اکثره محصلین (۷۰٪) عمرونه د ۲۰-۲۴ کلونو ترمنځ ده، همدارنګه اکثریت (۴۳،۸٪) د څلورم ټولګي اړوند دي چې په نوموړې څېړنه کې برخه اخیستې وه. پایلې ښکاره کوي چې اکثریت محصلین د خوړو د روغتیا ساتنې اړوند کافي پوهاوی نلري، د نوموړو ستونزو د حل په موخه د عامه پوهاوي په موخه د پروګرامونو د تدویر او د هیواد په کچه د خوړو د ساینس او تکنالوژي اړوند علمي برنامو، پوهنځیو او یا هم پوهنتونونو د ایجاد وړاندیز کوو.

کلیدي ټکي: غزني پوهنتون، زده کړیالان، خواړه، روغتیا ساتنه

۱. سریزه

د خوړو خوندیتوب لدې څخه ډاډ حاصلول دي چې خواړه د تهیه کولو او مصرف پرمحال د مصرف کوونکي لپاره کوم خطر نلري (WHO, 2004). نوموړي خواړه په ښه ډول ساتنې ته د تولید (مزرعه) تر دسترخوان پورې اړه لري (Bruhn and Schutz, 1999). د خوړو ناوړه ساتنه او د

روغتيا ساتنې کړنلارې په ځانګړې ډول په عنعنوي پخلنځايونو کې کيداى شي د يو زيات شمير خوړو اړوند ناروغيو د رامنځته کېدو باعث وګرځي (Jay et al., 1999). هر کال په ميليونونو کسانو په نړيواله کچه د ککړو خوړو د خوړلو له امله مړه او ناروغه کيږي چې اصلي علت يې د ککړو خوړو خوړل او د روغتيا ساتنې نه مراعات کول دي (Osaili et al., 2011). د خوړو د روغتيا ساتنې اړوند پوهې د لاسته راوړو لپاره معمولي سرچينې د پوهنتون په کچه مطالعه، شخصي، کورنيو او ملګرو، ډاکترانو، رسنيو، مجلو، مقالو، انټرنيټ، ښوونيزو بنسټونو، دولتي اداراتو، په ښوونځيو کې د پخلنځي د ټولګيو او تلويزوني نندارتونونو څخه کولاى شو لاسته راوړو (Marklinder et al., 2020). ولې بدبختانه په افغانستان کې د خوړو د ساينس او تکنالوژي ملي پوهنتون نشتون، هر پوهنځي کې د خوړو د روغتيا ساتنې اړوند مضمون نه تدريس ددې عامل ګرځيدلي چې خلک د خوړو خونديتوب اړوند کمه اندازه معلومات لري، په افغانستان کې د خوړو د لاسته راوړو يواځينی سرچينه کرنه او مالداري ده ځکه د افغانستان د نفوس ٪۸۵ په کرنه او همدارنګه نور د ژوند ثبات په فعاليتونو پورې تړلي دي (Kamal and Nasiri, 2021).

د خوړو په ښه ډول د روغتيا ساتنې اړوند پنځه کليدي ټکي چې بايد د خوړو د روغتياساتنې په وخت کې په نظر کې ونيول شي ترڅو خوړو ته د انتاناتو د ليږد څخه مخنيوى وکړي چې هغه عبارت دي له (خواړه پاک وساتي، پاخه او خام خواړه جلا وساتي، په احتياط سره خواړه پاخه کړي، خواړه په مناسبه تودوخه کې وساتي او همدارنګه بهتره اوبه او مواد وکاروي) نوموړي کليدي ټکي د خوړو او روغتياساتنې د نړيوال سازمان لخوا وړانديز شوي دي (WHO, 2005). درى مهم فکتورونه د خوړو زهريت د پيښو په مخنيوي کې مهمه ونډه ترسره کوي چې نوموړي فکتورونه د خوړو سره د نيږدې کارکوونکو د پوهې، کړنلارې او کړو وړو څخه عبارت دي چې نوموړي فکتورونه په نوموړې څېړنه کې چې د غزني پوهنتون په زده کړيالانو ترسره کړل شوې ده څېړل شوي دي، ځکه تر دې مخکې په نوموړي پوهنتون کې په نارينه زده کړيالانو باندې دا ډول کومه څېړنه نده ترسره کړل شوې.

موخې

د نوموړې څېړنې عمده موخې په لاندې ډول دي:

- د خوړو د روغتيا ساتنې په برخه کې د غزني پوهنتون د زده کړيالانو د پوهې ارزونه.
- د خوړو د روغتيا ساتنې په برخه کې د غزني پوهنتون د زده کړيالانو د تګلارې ارزونه.
- د خوړو د روغتيا ساتنې په برخه کې د غزني پوهنتون د زده کړيالانو د کړو وړو ارزونه.

۲. مواد او کړنلاره

۱,۲ د څېړنې ساحه

نوموړې څېړنه چې د غزني په پوهنتون کې ترسره کړل شوې ده. د غزني ولایت د افغانستان په جنوب زون کې موقعیت لري، غزني د اقلیم له نظره یخ ژمی او همدارنګه ګرم او وچ اوړی لري (Kamal and Nasiri, 2021). د غزني ولایت ۱۸ ولسوالۍ لري، چې د غزني پوهنتون د نوموړي ولایت د مرکز اړوند قلعه جوز په سیمه کې چې د غزني –ګردیز د لویې لارې په سر موقعیت لري، غزني پوهنتون د کرنې، ښوونې او روزنې، اقتصاد، شرعیاتو، ژبو او ادبیاتو او همدارنګه د کمپیوټر ساینس د پوهنځیو لرونکی ده، په نوموړې څېړنه کې د کمپیوتر ساینس پوهنځی په استثنی د نورو ټولو پوهنځیو زده کړیالانو ګډون کړی دی.

انځور (۱): غزني پوهنتون اړوند کرنې پوهنځی ودانۍ

۲,۲ د ارقامو راټولول، تحلیل او تجزیه

په نوموړې څېړنه کې اعداد او ارقام د پوښتنپاڼې له لارې د ۸۰ زده کړیالانو څخه چې د مختلفو پوهنځیو څخه په تصادفي ډول غوره کړل شوي وو راټول کړل شوي دي، په لومړي سر کې یوه ازمویښتیزه څېړنه ترسره کړل شوه او بیا وروسته اصلي څېړنه د زده کړیالانو څخه د مخامخ مرکې کولو له لارې ترسره او لومړني ارقام په ایکسل کې ثبت او بیا وروسته د SPSS په وسیله تحلیل او تجزیه کړل شوي دي.

۳. پایله او بحث

نوموړې څېړنه چې د غزني پوهنتون ۸۰ تنو محصلینو باندې ترسره کړل شوې ده، چې په نوموړې څېړنه کې د محصلینو د لاندې ځانګړتیاوو ارزونه ترسره کړل شوېده:

۱ – برخه اخیستونکو (د غزني پوهنتون د محصلینو) د شخصي معلوماتو ارزونه.

۲ – د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د غزني پوهنتون د محصلینو د پوهې ارزونه.

۳ – د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د غزني پوهنتون د محصلینو د تګلارې ارزونه.

۴ - د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د غزني پوهنتون د محصلینو د کړنلارې ارزونه.

۱,۳ د برخه اخیستونکو زده کړیالانو شخصي معلوماتو ارزونه

د ۱ دیاګرام د غزني پوهنتون د زده کړیالانو (۸۰ تعداد) شخصي ځانګړتیاوې چې په دې څېړنه کې ګډون لرلو ښکاره کوي. د څېړنې په دې برخه کې د څېړنې د ګډون کوونکو زده کړیالانو د عمر او ټولګي ځانګړتیاوې شاملې دي. ددې څېړنې د اکثریت ګډون کوونکو عمرونه د ۲۰-۲۴ کلونو ترمنځ وو(٪۷۰)، او ورپسې ۱۶-۲۰ کلونو عمر لرونکي (٪۲۱,۳)، د ۲۴-۲۸ کلونو عمر لرونکي(٪۷,۵) او همدارنګه هغه کسان چې عمرونه د ۲۸ کلونو پورته دي یوازې (٪۱,۳) دي. له بلې خوا په دې څېړنه کې برخه اخیستونکي محصلین اکثریت (٪۴۳,۸) د څلورم ټولګي محصلین دي چې په لاندې دیاګرام کې ښودل شوي دي.

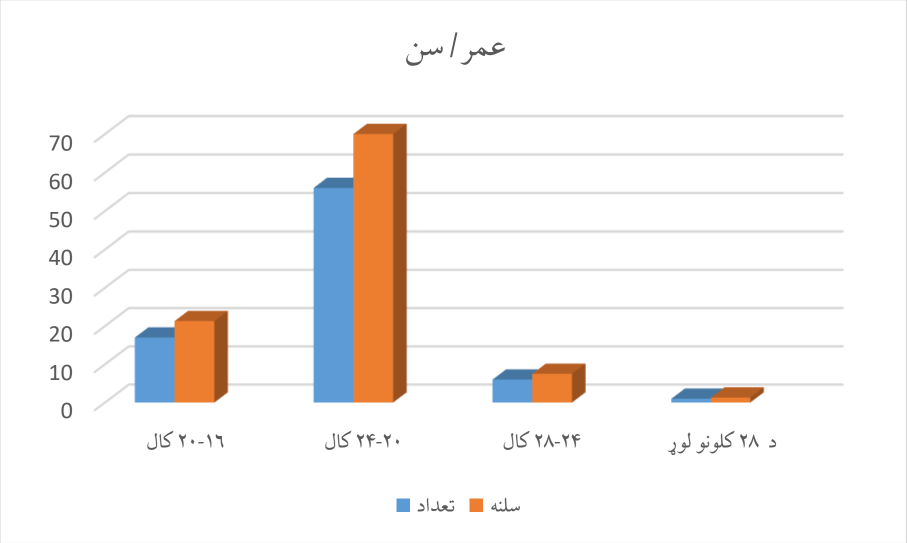

دیاګرام (۱): د څېړنې د ګډون کوونکو د عمر / سن ځانګړتیاوې

سرچینه: د غزني پوهنتون د محصلینو څخه راټول کړل شوي ارقام (کال ۱۴۰۲).

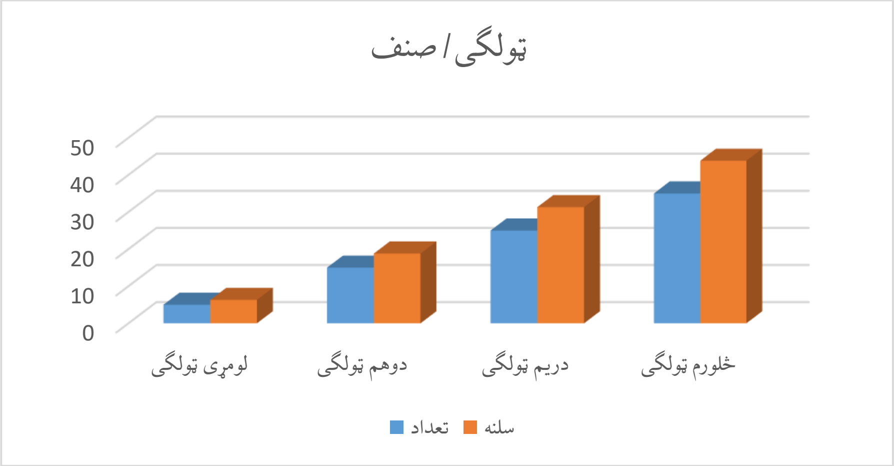

دیاګرام (۲): د څېړنې د ګډون کوونکو د ټولګي/ صنف ځانګړتیاوې

سرچینه: د غزني پوهنتون د محصلینو څخه راټول کړل شوي ارقام (کال ۱۴۰۲).

۲,۳د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د محصلینو د پوهې ارزونه

د خوړو د روغتیاساتنې اړوند د ګډون کوونکو د پوهې کچه په موخه ۱۰ پوښتنې ترتیب شوې دي چې د هغوی ارزونه پکې ترسره شوې ده چې په ترتیب سره په لاندې جدولونو کې ښکاره کړل شوي دي.

جدول (۱): د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د محصلینو د پوهې ارزونه (تعداد=۸۰)

ګڼه	د خوړو د خرڅلاو پرمهال کومو څیزونو ته پاملرنه کوئ؟	تعداد	سلنه	مجموعي سلنه
۱	د خوړو د تولید او ختم نیټه	٦۴	۸۰	۸۰
۲	د خوړو بیروني برخه	۵	٦,۳	۸٦,۳
۳	خوړو ته اضافه کړل شوي مواد	۱	۱,۳	۸۷,۵
۴	استاندارد نښې	٦	۷,۵	۹۵,۰
۵	نور څیزونه	۴	۵,۰	۱۰۰

سرچینه: د غزني پوهنتون د محصلینو څخه راټول کړل شوي ارقام (کال ۱۴۰۲).

د (۱) جدول څخه څرګندیږي، چې اکثریت ګډون کوونکي (٪۸۰) د خوړو د خرڅلاو پرمهال د هغوی د تولید او ختم نیټه ته په زیاته اندازه نسبتاً نورو برخو(د خوړو بیروني ځانګړتیاوې، اضافه

کړل شوي مواد Food additives او همدارنګه د استاندارد نښې د بېلګې په ډول ISO 9001، ISO 22000، HACCP، حلال، GMP او داسې نور نړيوال تصديق پاڼې) ته پاملرنه کوي، همدارنګه نوموړې څېړنه د (Anne and Kethleen, 1999) پواسطه ترسره کړل شوې څېړنه سره چې د Missouri پوهنتون په محصلينو باندې ترسره شوې ده ښکاره کوي چې ٪۹۰ محصلين د خوړو د اخستلو پرمهال د هغوی د توليد او ختم نېټو ته پاملرنه کوي، ورته پايله ښکاره کوي.

جدول (۲): د خوړو د روغتيا ساتنې په برخه کې د زده کړيالانو د پوهې ارزونه (تعداد=۸۰)

ګڼه	تاسې زياتره د کوم ډول اماده کړل شويو خوړو څخه استفاده کوی؟	تعداد	سلنه	مجموعي سلنه
۱	تازه اماده شوي خواړه	۷۵	۹۳,۸	۹۳,۸
۲	يخچالي خواړه	۱	۱,۳	۹۵,۰
۳	کنسرو شوي خواړه	۱	۱,۳	۹٦,۳
۴	رستورانتونو کې اماده شوي خواړه	۲	۲,۵	۹۸,۸
۵	نور	۱	۱,۳	۱۰۰

سرچينه: د غزني پوهنتون د محصلينو څخه راټول کړل شوي ارقام (کال ۱۴۰۲).

د ۲جدول پايله ښکاره کوي چې د څېړنې اکثره ګډون کوونکي (٪۹۳,۸) د تازه اماده کړل شويو خوړو څخه ګټه اخلي، چې ددې اصلی علت په کورنيو کې په ګډه د خوړو څخه استفاده کول دي، د يخچالي او کنسرو کړل شويو خوړو څخه کمه ګټه اخيستنه، د برېښنا د نشتون او همدارنګه د هغوی د کره روغوالي د نشتون او همدارنګه په اکثره رستورانتونو کې روغتيا ساتنه په نظر کې نه نيول کيږي او اکثره خلک په رستورانتونو کې د خوړوله خوړلو څخه وروسته ناروغ کيږي.

جدول (۳): د خوړو د روغتيا ساتنې په برخه کې د زده کړيالانو د پوهې ارزونه (تعداد=۸۰)

ګڼه	د خوړو لپاره د کوم ډول لوښو څخه ګټه اخلی؟	تعداد	سلنه	مجموعي سلنه
۱	پلاستيکي	۷	۸,۸	۸,۸
۲	شيشه اي	۵۷	۷۱,۳	۸۰,۰
۳	اوسپنيز	۱۴	۱۷,۵	۹۷,۰
۴	قلعي	۰	۰,۰	۹۷,۰
۵	نور لوښي	۲	۲,۵	۱۰۰

سرچينه: د غزني پوهنتون دمحصلينو څخه راټول کړل شوي ارقام (کال ۱۴۰۲)

د ۳ جدول پایله ښکاره کوي، چې د څېړنې اکثریت ګډون کوونکي(٪۷۱,۳) د شیشه اي لوښو څخه نسبت اوسپنیزو، قلعي او نورو ډولونو څخه استفاده کوي، ځکه شیشه اي لوښي د خوړو د خرابوالي باعث نه ګرځي نور لوښي د خوړو کیفیت د خرابوالي باعث ګرځي او همدارنګه پخپل ترکیب کې داسې مواد لري چې په خوړو اغیزه کوي او بلاخره د مصرف کوونکو د روغتیا لپاره زیانمن تمامیږي.

جدول (۴): د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د محصلینو د پوهې ارزونه (تعداد=۸۰)

ګڼه	خواړه د یخچال په څو درجو کې ساتی؟	تعداد	سلنه	مجموعي سلنه
۱	د ۱ سانتي ګراد کمه	۱۱	۱۳,۸	۱۳,۸
۲	۱-۵ سانتي ګراد	۱۸	۲۲,۵	۳۶,۳
۳	۶-۱۰ سانتي ګراد	۸	۱۰,۰	۵۸,۸
۴	۱۱-۱۵ سانتي ګراد	۸	۱۰,۰	٦۸,۸
۵	بې ځواب	۲۵	۳۱,۳	۱۰۰

سرچینه: د غزني پوهنتون د محصلینو څخه راټول کړل شوي ارقام (کال ۱۴۰۲)

د ۴ جدول پایله ښکاره کوي چې اکثریت ګډون کوونکي (٪۳۱,۳) ددې پوښتنې په ځواب کې بې ځوابه پاتې شوي دي، چې علت هم د یخچال سره د هغوی نه بلدتیا او په کورونو او ځانګړې ډول کلیوالو سیمو کې د یخچال ګټه نه اخیستنه او په ټوله کې د بریښنا ستونزه ګڼل کیږي، او ورپسې هغه محصلین چې په کورنو کې یخچال استفاده کوي (٪۱۸) خواړه د ۱-۵ درجې سانتی ګراد په یخچال کې ساتي.

جدول (۵): د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د محصلینو د پوهې ارزونه (تعداد=۸۰)

ګڼه	که د خوړو د خوړلو وروسته ناروغ شوي یاست لاندې نښې مو لیدلې دي؟	تعداد	سلنه	مجموعي سلنه
۱	نس ناسته	۳۰	۳۷,۵	۳۷,۵
۲	کانګې	۲	۲,۵	۴۰,۰
۳	تبه	۵	٦,۳	۴٦,۳
۴	ګېډې درد	۱۹	۲۳,۸	۷۰,۰
۵	پورتني ټول ذکر شوي حالتونه لیدل شویدي	۲۴	۳۰,۰	۱۰۰

سرچینه: د غزني پوهنتون د محصلینوڅخه راټول کړل شوي ارقام (کال ۱۴۰۲)

د ۵ جدول پایله ښکاره کوي چې د څېړنې اکثریت ګډون کوونکي (۳۷,۵٪) د خوړو د خوړلو وروسته د ناروغه کیدو په حالت کې نس ناسته ورته پیداشوې ده او ورپسې هغوی ته کانګې، تبه او د ګېډې درد (ټول حالتونه) پیدا شوي دي، چې ددې علت د ککړو خوړو او هغه باکتریا موجودیت دی چې په نوموړو خوړو کې وجود لري. مخکینی څېړنه ښکاره کوي چې د خوړو د خوندیتوب په برخه کې پوهه د هغوی د عمر په زیاتوالي، تحصيلي کچه، خوړو د تهیه کولو تجربو په زیاتوالي سره زیاتوالی مومي (Unusan, 2007).

۳,۳ د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د محصلینو تګلاره

د غزني پوهنتون د مختلفو پوهنځیو د محصلینو د روغتیا ساتنې په برخه کې د تګلارې ارزونه سرته رسیدلې چې په دې برخه کې ۱۰ پوښتنې د دریو ځوابونو موافق، بی تصمیم او مخالف پواسطه پوښتل شوې او ځوابونه ترلاسه شوي دي چې د ٦ جدول کې ښکاره کړل شوي دي.

جدول (٦): د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د محصلینو د تګلارې ارزونه (تعداد=۸۰)

ګڼه	پوښتنې	موافق		بی تصمیم		مخالف	
		تعداد	سلنه	تعداد	سلنه	تعداد	سلنه
۱	خام او پاخه خواړه باید په جلا ډول وساتل شي.	۷۵	۹۳,۸	۳	۳,۸	۲	۲,۵
۲	خام خواړه باید د یخچال په پورتني او پاخه خواړه باید د یخچال په لاندیني برخه کې وساتل شي.	۴۹	٦۱,۳	۱۴	۱۷,۵	۱۷	۲۱,۳
۳	د خوړو زهریت اکثراً د باکتریا پواسطه منځته راځي.	۵۵	٦۸,۸	۱۵	۱۸,۸	۱۰	۱۲,۵
۴	خواړه باید یوځل ګرم او وخوړل شي دوهم ځلې ګرم او ونه خوړل شي.	۵۴	٦۷,۵	۷	۸,۸	۱۹	۲۳,۸
۵	د خوړو د زهریت کنترول د دولت دنده ده.	۵۸	۷۲,۵	۸	۱۰,۰	۱۴	۱۷,۵
٦	د چرګانو، ماهیانو او نورو څارویو خامه غوښه باید یو د بل سره اړیکه پیدا نکړي.	۵٦	۷۰,۰	۱۴	۱۷,۵	۱۰	۱۲,۵
۷	خامه غوښه باید په یخچال کې د سبزی لاندې کېښودل شي.	۳۹	۴۸,۸	۱۸	۲۲,۵	۲۳	۲۸,۸
۸	غوره ګڼل کیږي چې د چرګانو چاک او درز کړل شوې هګۍ استفاده کړل شي.	۲۴	۳۰,۰	۸	۱۰,۰	۴۸	٦۰,۰
۹	د چرګانو ککړه هګۍ که په احتیاط سره ماته کړل شي کولای شو بیدون د وینځلو څخه استفاده کړو.	۳۳	۴۱,۳	۹	۱۱,۳	۳۸	۴۷,۵
۱۰	هغه خواړه چې زهریت لرونکي وي خوند، رنګ او بد بوی لرونکي وي.	٦۸	۸۵,۰	۷	۸,۸	۵	٦,۳

سرچینه: د غزني پوهنتون د محصلینو څخه راټول کړل شوي ارقام (کال ۱۴۰۲)

د ٦ جدول پایله ښکاره کوي چې د څېړنې (۹۳,۸٪) گډون کوونکي موافق وو چې خام او پاخه خواړه باید یو د بل څخه په جلا ډول وساتل شي، نوموړې پایله د Askarian et al., 2004 د څېړنې سره چې ٪۹۹,۱ ددې سره موافق وو چې خام او پاخه خواړه باید جلا وساتل شي مطابقت لري، له بلې خوا د Base et al., 2006 څېړنه سره چې ٪۵۹,۳ ورسره موافق دي ورته والی نه لري. همدارنگه د (٪۲۲,۵) شاوخوا کې په دې اړوند بې تصمیم وو چې باید خامه غوښه په یخچال کې تر سبزی لاندې کېښودل شي او همدارنگه (٪٦۰) ددې سره مخالف وو چې کولای شو د درز کړل شوې یا ماتې شوې هگۍ څخه استفاده وکړل شي. د نوموړې څېړنې پایله ښکاره کوي چې ٪۷۰ محصلین ددې سره موافق وو چې باید د چرگانو، ماهیانو او نورو څارویو خامه غوښه باید یو د بل سره اړیکه پیدا نه کړي، چې نوموړې څېړنه د (Angelillo et al., 2000) څېړنې سره نیږدیوالی لري.

۴,۳ د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د محصلینوکړنلاره

د غزني پوهنتون دمحصلینو کړنلاره چې په دې څېړنه کې د مختلفو پوهنځیو څخه د ۸۰ په تعداد گډون کړی وو د ۱۰ پوښتنو پواسطه چې د څلورو ځوابونو (نخیر، ځینې وختونه، اکثره وختونه او همیشه) څلورو ځوابونو لرونکي وو ترسره کړل شوه، چې د ۷ جدول کې ښودل شویدي.

جدول (۷): د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د محصلینود کړنلارې ارزونه (تعداد=۸۰)

گڼه	پوښتنې	نخیر		بعضې وختونه		اکثره وختونه		همیشه	
		تعداد	سلنه	تعداد	سلنه	تعداد	سلنه	تعداد	سلنه
۱	د خوړو د اخیستلو پر مهال د هغوی د ځای (لنده بل، پاکي او روغتیا ساتنه) په نظر کې نیسی؟	٦	۷,۵	۱۲	۱۵,۰	۱٦	۲۰,۰	۴٦	۵۷,۵
۲	د خوړو د اخیستلو پرمهال د هغوی د ختم نیټه گوری؟	۵	٦,۳	۴	۵,۰	۱٦	۲۰,۰	۵۵	٦۸,۸
۳	د خوړو د خوړلو او اماده کولو مخکې خپل لاسونه پریمنځی؟	۳	۳,۸	۰	۰,۰۰	۱۲	۱۵,۰	٦۵	۸۱,۳
۴	د خوړو د ښه والي او خرابوالي په موخه د هغوی خوند گوری؟	۸	۱۰,۰	۱۲	۱۵,۰	۱۸	۲۲,۵	۴۲	۵۲,۵
۵	خامه هگۍ او هغه خواړه چې پخپل ترکیب کې خامه هگۍ لري خوری؟	۲۴	۳۰,۰	۳۳	۴۱,۳	۲۱	۲٦,۳	۲	۲,۵

٦	کله چې غوښه په ښه ډول نه وي پخه شوې آیا هغه خوری؟	۵۱	٦۳,۸	۲۲	۲۷,۵	۵	٦,۳	۲	۲,۵
۷	د سبزي د پریمنځلو په موخه د پتاس څخه ګټه اخلی؟	۳۴	۴۲,۵	۱٦	۲۰,۰	۲۲	۲۷,۵	۸	۱۰,۰
۸	مخکې د لاسکښو د استعمال څخه خپل لاسونه پریمنځی؟	۲۴	۳۰,۰	۱٦	۲۰,۰	۲۰	۲۵,۰	۲۰	۲۵,۰
۹	د لاسکښو د ویستلو وروسته خپل لاسونه پریمنځی؟	۷	۸,۸	۱٦	۲۰,۰	۲۳	۲۸,۸	۳۴	۴۲,۵
۱۰	کله چې د خامو خوړو څخه ګټه اخلی لاسکښې استفاده کوی؟	۳۰	۳۷,۵	۲٦	۳۲,۵	۱۱	۱۳,۸	۱۳	۱٦,۳

سرچینه: د غزني پوهنتون د محصلینو څخه راټول کړل شوي ارقام (کال ۱۴۰۲)

د۷ جدول پایله ښکاره کوي چې د ۵۷,۵٪ د څېړنې ګډون کوونکي د خوړو د اخیستلو پر وخت کې همیشه د هغوی ځای په نظر کې نیسي. او همدارنګه ٦۴,۸٪ بیا د هغوی د ختم نیټه د همیشه لپاره ګوري، د بلې خوا څخه ٦۳,۸٪ خامه غوښه نه خوري او هغوی د نخیر ځواب په ښه کړی ده.

۴. پایله

نوموړې څېړنه چې د غزني په پوهنتون کې ترسره شوې ده اکثریت ګډون کوونکي یې د څلورم ټولګي څخه دي او همدارنګه اکثریت د ۱٦-۲۰ کلونو ترمنځ عمر لري. ددې څېړنې پایلو ته په کتو سره د څېړنې ګډون کوونکي د خوړو د روغتیا ساتنې اړوند ځینو برخو کې کافي اندازه پوهې درلودل ښکاره کوي، د خوړو د تولید او ختم نیټه (٪۸۰) پواسطه کتل. او همدارنګه د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې ستونزې د استاندارد نښو نه کتل یوازې (٪۷,۵) محصلین نوموړې نښې ګوري، همدارنګه (٪۹۳,۸) د تازه اماده کړل شویو خوړو څخه ګټه اخلي او ډیره لږه سلنه یې د کنسرو شویوخوړو او د رستورانتونو د خوړو څخه ګټه اخلي، له بلې خوا هغوی د خوړو د مصرف لپاره شیشه اي لوښي (٪۷۱,۳) استفاده کوي او یوازې (٪۸,۸) بیا پلاستیکي لوښي کاروي. همدارنګه یوه عمده ستونزه دا وه چې یوازې (٪۲۲,۵) خواړه د یخچال د ۱-۵ درجې سانتي ګراد کې ساتي چې علت د یخچال نه استفاده کول، بریښنا ستونزه ده. له بلې خوا د خوړو د روغتیا ساتنې په برخه کې د محصلینود تګلارې سلنه نسبتاً ښه وه چې (٪٦۳,۹) د خوړو روغتیا ساتنې غوره تګلاره درلوده. همدارنګه په ټیټه کچه محصلینو د خوړو د روغتیا ساتنې اړوند کړنلاره لرله او یوازې (٪۴٦,۵) سلنه په ښه ډول د خوړو روغتیا ساتنې کړنلاره ترسره کوي او ستونزه د هغوی د لاسکښو څخه ګټه نه اخیستل، د سبزیجاتو

پريمنځلو او نورو برخو کې درلوده. چې ددې علت د خوړو د روغتيا ساتنې د مضمون نه تدريس کول او همدارنگه ددې اړوند مسلکي کاري سيمنارونو او ترينگونو نه موجوديت بلل شوی. په دې څېړنه کې د کرنې پوهنځي زده کړيالانو د خوړو د روغتيا ساتنې اړوند پوهه نسبتاً نورو پوهنځيو ته يو څه اندازه زياته وه ځکه هغوی د خوړو خونديتوب اړوند مضمون په لومړي ټولگي کې لولي.

۵. وړانديزونه

د نوموړې څېړنې پايلې ته په کتو سره لاندې وړانديزونه ذکر کوو:

۱ – په افغانستان کې بايد د خوړو د ساينس او تکنالوژی ملي پوهنتون رامنځته شي ترڅو ټولنې ته ځوان او متعهد کادرونه وړاندې کړي او د خوړو اړوند ستونزې حل او هيواد مو د خوړو له اړخه پخپل ځان بسيا هيواد باندې بدل شي.

۲ – د لوړو زده کړو وزارت بايد د کرنې يا وترنري په پوهنځيو کې د خوړو د تکنالوژۍ څانگه په جبري ډول رامنځته کړي.

۳ – د خوړو د روغتيا ساتنې په برخه کې بايد د مسلکي کسانو لخوا سيمنارونه او ورکشاپونه داير کړل شي ترڅو محصلين او عام خلک د خوړو د اخيستلو پرمهال د هغوی د روغوالي څخه باخبره و اوسي.

۴ – د خوړو د روغتيا ساتنې او په ټوله کې د روغتيا ساتنې اړوند بايد عامه پوهاوی رامنځته کړل شي ترڅو خلک خپلې شخصي او چاپيريالي روغتيا ساتنې ته متوجې شي.

۵ – د ککړو خوړو د استفاده څخه د ډډې کولو په موخه بايد عامه پوهاوی خلکو ته ورکړل شي او په دې برخه کې بايد مسلکي کسانو ته په ځانگړي ډول د خوړو د روغتيا ساتنې په برخه کې زده کړه ورکړل شي.

۶ – دولت بايد د هوټلونو، رستورانتونو، قصابيو او نورو عامه ځايونوڅخه چې خلک ترينه خواړه استفاده کوي په جدي ډول څارنه وکړي ترڅو هلته د خوړو روغتيا ساتنه مراعات او په ټولنه کې د خوړو اړوند ناروغيو کې د پام وړ کموالی رامنځته کړل شي.

اخځليکونه

1. Angelillo, I.F., Viaggiani, N.M.A., Rizzo, L. and Bianco, A. 2000. Food handlers and foodborne diseases: knowledge, attitudes, and reported behavior in Italy. *J. Food Protect*. 63(3): 381-385.

2. Anne, B. and Kathleen, J. 1999. Knowledge, attitude, and behaviors of college students regarding the nutrition labeling Education Act food label. *J. Am. Diet. Assoc*. 99: 445-449.
3. Askarian, M., Kabir, G., Aminbaig, M., Memish, Z.A. and Jafari, P. 2004. Knowledge, attitudes and practices of food service staff regarding food hygiene in Shiraz, Iran". Infect. *Control Hosp. Epidemiol*. 25(1): 16-20.
4. Bas, M., Ersun, A.S. and Kivanc, G. 2006. The evaluation of food hygiene knowledge, attitudes and practides of food handlers' in food businesses in Turkey. *Food Control* 17: 317-322.
5. Bruhn, C.M. and Schutz, H.G. 1999. Consumer food safety knowledge and practices. *J. Food Safe*. 19: 73-87.
6. Jay, L.S., Comar, D. and Govenlock, L.D. 1999a. A video study of Australian domestic food-handling practices. *J. Food Protect*. 62(11): 1288-1296.
7. Kamal, R., Nasiri, F. 2021. Evaluation of food hygiene among female students in Ghazni, Afghanistan. *E-planet*, 19 (2): 117-127.
8. Marklinder, I., Ahlgren, R., Blucher, A., Börjesson, S.M.E., Hellkvist, F., Moazzami, M. and DanielssonTham, M.L. 2020. Food safety knowledge, sources thereof and self-reported behaviour among university students in Sweden. *Food Control* 113: 107130.
9. Osaili, T., Obeidat, B., Abu Jamous, D., and Bawadi, H.A. 2011. Food safety knowledge and practices among college female students in north of Jordan. *Food Control* 22(2): 269-276.
10. Unusan, N. 2001. Yumurtanın evlerde hijyenik olarak kullanılmasının belirlenmesi aras¸tırması. *Sag˘lık ve Toplum* 11(3): 57-60. WHO. 2004. Food and H
11. WHO. 2004. Food and Health in Europe: A New Basis for Action, WHO, Geneva, WHO regional publications European series, No. 96.
12. WHO. 2005. Enterohaemorrhagic Escherichia coli (EHEC). WHO, Geneva, Fact Sheet No. 125 available at: www.who.int/mediacentre/factsheets/ fs125/en/index.html (accessed 10 July 2008).

په غزني ولایت کې د غوښینو چرگانو د یوې روزنیزې دورې د عوایدو او لگښتونو پرتله کول

فضل محمد محمدي۱ * او حبیب الله همایون۲

۱. غزني پوهنتون، کرنې پوهنځي، کرنیز اقتصاد او پراختیا څانگې استاد

۲. غزني پوهنتون، کرنې پوهنځي، د هارتیکلچرڅانگې استاد

*fazal.mohammady@gmail.com

د تر لاسه کولو نېټه: (۱۴۴۵/۶/۲۸) **د منلو نېټه** (۱۴۴۵/۸/۱)

لنډیز

د غوښینو چرگانو روزنې فارمونه عاید لرونکي فعالیتونه دي او د ټولنې زیاتو خلکو ته کاري فرصتونه برابروي. دغه څېړنه په غزني ولایت کې د غوښینو چرگانو د یوې روزنیزې دورې د عوایدو او لگښتونو پرتلې ترسرلیک لاندې ترسره شوې، موخه یې د غوښینو چرگانو د یوې روزنیزې دورې د عوایدو او لگښتونو پرتله کول دي. د ساده تصادفي نمونې نیونې دکړنلارې په واسطه د غوښینوچرگانو روزنې ۶۰ فارمونه انتخاب شوي لومړني ارقام د پوښتنپاڼې په واسطه له فارم لرونکو را ټول شوي او د ارقامو تحلیل د تشریحي احصائیې او اقتصادي سنجشونو له مخې ترسره شوي. موندنې ښیي چې په اوسط ډول في فارم ۷۴۳۴۵۶،۸۹ افغانۍ عواید، ۶۷۸۸۳۶،۶۴ افغانۍ لگښتونه او ۶۴۶۲۳،۲۶ افغانۍ خالصه گټه لاسته راغلې، د عامل- محصول نسبت یې ۱:۱،۰۹ ، دخالص عایداتو- لگښت نسبت یې ۱:۰،۰۹۵ او في چرگوړي اوسط گټه ۳۶،۶۶ افغانۍ ښودل شوي دي، د غوښینو چرگانو د فارمونو د موقعیت لیرې والی، د فارم لرونکو بیسوادي، د همکارۍ د فرهنگ نشتون او د فارم لرونکو لخوا د کره او باوري معلوماتو نه ورکول، د څېړنې پر وړاندې پرتې ستونزې ښودل شوي دي. داسې وړاندیز کیږي چې د دغې څېړنې موندنې امارتي او غیر امارتي مسئولین و هڅوي چې د غوښینو چرگانو روزنې فرصتونه رامنځته کړي ترڅو د غوښینو چرگانو روزونکو بزگرانو عواید زیات او لگښتونه راکم کړي.

کلیدي ټکي: روزنیزه دوره، عواید، غزني ولایت، غوښین چرگان، لگښتونه

۱.سریزه

کرنيز صنعت د ټولنيز، سياسي، تخنيکي او اقتصادي اجزاوو په درلودلو سره د نورو سکتورونو په پرتله خورا مهم او ځانگړی ځای لري. د کرنې سکتور نه يواځې د خلکو اساسي اړتياوې پوره کوي بلکې د پام وړ اقتصادي اغيزې لري او د کرنې په بنسټ تشبثات، بهرنۍ سوداگري او ملي عايداتو په رامنځته کولوکې مهم رول ترسره کوي(Tosun and Oguz,20212). د کرنې سکتور يو مهم سکتور ده چې د هيواد د داخلي ناخالصو توليداتو په ترکيب کې ۳۳,۷ سلنه رول لري او د اټکل له مخې ۶۰ سلنه د ټولنې د خلکو په گمارنې کې رول ترسره کوي. د افغانستان د اقتصاد يو بل مهم سکتور د مالداري فرعي سکتور ده چې د د اخلي ناخالصو توليداتو په ترکيب کې ۱۵ سلنه رول لري(Muradi and Boz 2018). مالداري د متوازنې او صحي تغذيې په برابرولو، د کاري فرصتونو په رامنځته کولو او د پانگې د ژر راگرځيدلو، کورنيو سيستمونو ملاتړ کولو او د کرنې د بيارغونې د تخنيکونو پراختيا ورکولو کې رول ترسره کوي(Tosun and Oguz,20212).

د غوښينو چرگانو روزنه د کرنې او مالدای د سکتور له مهمو برخو څخه ده او په زياته اندازه هيوادوال د غوښينو چرگانو د محصولاتو له پلور څخه عوايد لاسته راوړي. دغه حيواني محصولات د ښه کيفيت غذايي موادو درلودونکي دي او د انسانانو د روغتيا لپاره اړين بلل کيږي. د حيواني محصولاتو داندازې زياتول او د هغوی د کيفيت ښه کول يوه اړينه موضوع بلل کيږي، يو گڼ شمير پوهان په دې اند دي چې که چيرته د حيواني محصولاتو د توليد سطحه له اوسني حالت څخه لوړ نشي نو په نږدې وخت کې به انسانان د حيواني محصولاتو له کمښت سره مخامخ شي(Azeemi,2015).

د چرگانو روزنې صنعت زياتو خلکو ته د دندې فرصتونه برابروي. د چرگانو د غوښې توليد د انسانانو د پروتينونو په زياتوالي کې اغيزناک رول تر سره کوي. د چرگانو غوښه د پروتين يوه منل شوې سرچينه ده، لوړ بيالوژيکي ارزښت لري او په نسبي ډول سره د زياتو ضروري امينو اسيدونو درلودونکې ده. سربيره پردې، هغه د نورو اړينو غذائي موادو څخه هم تشکيل شوې، کوم چې ويټامينونه او منرالونه پکې شامل دي(Beskiاو همکاران۲۰۱۵).

په افغانستان کې د غوښينو چرگانو روزنه د کرنيزو تشبثاتو يوه نوعه ده او د هيواد زياتره وگړي په همدغه تشبث کې په کار کولو لگيا دي او د کليوالي کورنيو د عايد يوه ښه منبع گڼل کيږي. او د منظمو پراختيايي پروگرامونو په پلي کيدلو سره کولای شي د کليوالي خلکو په اقتصاد او عايد کې د پام وړ بدلون راولي.

دا چې په هيواد کې دکرنې او مالداري په سکتور کې په لوړه کچه بزگران په کار کولو بوخت دي، ولې بيا هم متأسفانه د نوروگاونډيو هيوادونو په پرتله د افغانستان د کرنې او مالداری د توليد سطحه په ډيره ټيټه کچه کې قرار لري، د ماهروکسانو نشتون ، د غذائې موادو کمښت، بېلا بېلې ناروغی، د اصلاح شويو نسلونو نه موجوديت او نور علتونه کيدای شي چې د کرنې او مالداری د توليد سطحه ټيټه کړي . که چيرته دغو ستونزو ته حل لاره پيدا شي کولای شو، چې په ډير کم وخت کې د غوښينو چرگوړو له روزنې څخه لوړ عايد لاسته راوړو(اعظمي، ۲۰۱۵).

په آخرکې په غزني ولايت کې د غوښينو چرگانو روزنې د ودې او پرمختگ لپاره به د حل لارې وړاندې شي او همدارنگه دغه څېړنه به د هغو کسانو لپاره چې د غوښينو چرگانو روزنې په برخه کې په راتلونکي کې څېړنې کوي گټور تمام شي. د دغې څېړنې اصلي موخې په غزني ولايت کې د غوښينو چرگانو د يوې روزنيزې دورې د عوايدو او لگښتونو پرتله کول دي.

۲.د ستونزې ارايه/ مسئلې بيان

د کرنې سکتور د پرمختيايي هيوادونو لپاره زيات مهم سکتور دی، هغه د زياتيدونکي نفوس لپاره لومړنی اړتياوې او د کليوالو خلکو لپاره د گمارنې فرصتونه برابروي او د ملي عوايدو او صادراتو په زياتوالي کې مرسته کوي. د کرنې سکتور همدارنگه د صنعت د سکتور لپاره بشري ځواک او خام توکي برابروي؛ او د توليد د عواملو (کيمياوي موادو او کرنيز ماشين الاتو) لپاره چې د بېلابېلو صنعتونو پواسطه سره منځ ته راغلي دي، تقاضا برابروي(Boz او همکاران، ۲۰۰۵).

کرنيز توليد د هيوادونو د اقتصادي پرمختيا يو مهم رکن دی. دا يو قاطع امر دی چې دغه سکتور او گټورتوب بايد حيواني توليد ته وهڅول شي (Gollin اوهمکاران، ۲۰۱۱) مالداري او په ځانگړي ډول د چرگانو روزنه د کرنې د سکتور مهمه او اړينه برخه ده او دغه برخه تر نبات کمه نه ده، او د چرگانو روزنې د برخې ايجادول د حيواني توليداتو يوه مهمه برخه ده او د چرگانو غوښه د صنعتي او تجارتي ارزښتونو لرونکې ده (Kanno او همکاران، ۲۰۱۱).

غوښين چرگان روزل هم د کرنيزو تشبثاتو يو مهم ډول ده چې زياتو خلکو ته يې د کار زمينه برابره کړې ده. دا چې په غزني ولايت کې د غوښينو چرگانو فارمونه په زيات شمير موجود دي، د غزني ولايت اوگاونډيو ولايتونو لپاره غوښه توليدوي. دلته د غزني په ولايت کې د غوښينو چرگانو د روزنې په برخه کې ډيرې ستونزې وجود لري. کوم کسان چې د غوښينو چرگانو د روزنې په فارمونو پانگه اچونه کړې ده د غوښينو چرگانو روزنې په برخه کې له پانگې اچونې څخه ناخوښ دي. زيات خلک بيا د غوښينو چرگانو روزنې په برخه کې پانگې اچونې ته زياته ليوالتيا لري، ولې په دې برخه کې د معلوماتو د نه درلودلو له امله زړه نا زړه دي چې د دې علمي څېړنې په وسيله به تر يوه حده دا ستونزې و سپړل شي او حل لارې به ورته پيدا شي.

۳. تیرو آثارو ته کتنه

Kalla او همکارانو (۲۰۱۵) موندلي چې متوسط مجموعي متحول لگښتونه ۳۱ .۶۲۰۶۳۳۳ نایجریایې نیري شوي دي چې له دغې جملې څخه د غذا لگښت،دیو ورځني چرگوړي لگښت او د غوښینو چرگانو د مرگ ژوبلې لگښت په ترتیب سره ۱۳ .۵۸ سلنه، ۱۳ .۱۹ سلنه او ۲۴ .۹ سلنه د ټولو مجموعي لگښتونو جوړوي. او ټول عواید بیا د غوښینو چرگانو له پلور څخه تقریبا ۴۴ .۷۶۳۹۶۹ نایجریایې نیري تخمین شوي دي.

Baba او همکارانو (۲۰۱۶) له څېړنې دا پایله ترلاسه کړې چې ۳۴ سلنه د کوچنیو غوښینو چرگانو فارم لرونکي د ۴۱-۵۰ کلونو په مابین کې عمر درلود، ۶۷ سلنه یې نارینه وو، ۷۳ سلنه یې د واده درلودونکي وو، ۸۴ سلنه د غوښینو چرگانو فارم لرونکي رسمي زده کړې درلودې، ۵۹ سلنه فارم لرونکو کرنه اصلي مسلک وو، ۹۲ سلنه فارم لرونکو د کورنۍ د غړو تعداد یې ۱- ۱۰ تنو پورې وو او د ۳۵ سلنه بزگرانو میاشتني عاید د ۱۰۰۰۰-۲۰۰۰۰ نایجریایې نیري وو. متوسط مجموعي لگښتونه یې في چرگوړي ۸۵ نایجریایي نیرې او متوسط مجموعي عاید یې ۵۹۰ نایجریایي نیرې او دفارم خالصه گټه في چرگوړي ۵۰۵ نایجریایي نیرې وو. د غوښینو چرگانو د فارم لرونکو تر ټولو لویه ستونزه د غذا لوړ لگښتونه ښودل شوي وو او همدارنگه د کوچني اندازې چرگوړو تولید د څېړنې په ساحه کې گټور ثابت شوي او د غوښینو چرگانو روزونکو لپاره یې گټورتوب درلود او اساسي ستونزه یې د غذا لوړ لگښت پېژندل شوی وو.

Onuk او همکارانو (۲۰۱۷) له څېړنې څخه دا پایله ترلاسه کړې چې ۶۰ سلنه د چرگانو روزونکي نارینه وو ۳ .۵۸ سلنه بزگران په درېیمه درجه تعلیمي سطحه کې وو، ۵۰ سلنه له ۱-۵ کورنۍ غړي درلودل او ۷ .۳۶ سلنه له ۶-۱۰ کلونو په فارم کې تجربه درلوده. همدارنگه د عوایدو او لگښتونو پایله ښیي چې د چرگانو مجموعي عواید ۶۷ .۳۳۱۹۴۱ نایجریایي نیرې ښودل شوې چې مجموعي لگښتونه ۹۹ .۱۶۲۱۶۷ نایجریایي نیرې او ناخالص عواید او خالص عواید یې ۷۷ .۱۸۲۱۷۷ نایجریایي نیرې او ۶۱ .۱۶۹۸۳۳ نایجریایي نیرې ښودل شوي وي.

Azeez and Akbay (۲۰۲۱). له خپلې څېړنې څخه دا پایله ترلاسه کړه چې په فارم کې د چرگانو مجموعي زیاتوالی، د مرگ ژوبلې اندازه او د غذایي موادو لگښتونه په تولید باندې مهم اغیز لري; همدارنگه دا سې پایله یې ترلاسه کړې چې د چرگوړو د فارمونو په ټولو گروپونو کې ترټولو زیات لگښت د غذا لگښت راغلی دی چې ۳ .۵۸ سلنه د ټولو لگښتونو جوړوي. او د عوایدو او لگښتونو نسبت یې ۲۸ .۱ ښودل شوی دی.

موخې

اصلي موخه

- په غزني ولايت کې د غوښينو چرگانو د يوې روزنيزې دورې د عوايدو او لگښتونو پرتله.

فرعي موخې

- د غوښينو چرگانو د يوې روزنيزې دورې د خالصې گټې پيداکول.
- د غوښينو چرگانو د يوې روزنيزې دورې د عامل- محصول نسبت پيداکول.
- د غوښينو چرگانو د يوې روزنيزې دورې د لگښتونو- خالص عايداتو نسبت پيداکول.
- په يوه روزنيزه دوره کې د يو چرگوړي منځنۍ گټه پيداکول.

۴. د څېړنې پوښتنې

اصلي پوښتنه

- آيا په غزني ولايت کې د غوښينو چرگانو يوه روزنيزه دوره عوايد او لگښتونه پرتله شوي؟

فرعي پوښتنې

- آيا د غوښينو چرگانو په روزنيزې دورې کې خالصه گټه شتون لري؟
- آيا د غوښينو چرگانو روزنې په يوه روزنيزه دوره کې د عامل-محصول نسبت شتون لري؟
- آ يا د غوښينو چرگانو روزنې په يوه روزنيزه دوره کې د لگښتو- خالص عايداتو نسبت شتون لري؟
- آيا په يوه روزنيزه دوره کې د يو چرگوړي منځنۍ گټه شتون لري؟

۵. د څېړنې ميتود

دغه څېړنه چې په غزني ولايت کې د غوښينو چرگانو روزنې فارمونو کې ترسره شوي ده تطبيقي بڼه لري او د ساحوي (سروې) ميتود څخه استفاده شوې لومړني ارقام د غوښينو چرگانو روزنې له فارمونو څخه د پوښتنپاڼې په ډول او دوهمي ارقام بيا د انترنيتي صفحو، معتبرو کتابونو، مجلو او ژورنالونو څخه راټول شوي دي او پکې له تشريحي احصائيې او اقتصادي سنجشونو استفاده شوې ده. د څېړنې د پوښتنپاڼې د حقيقت او واقعيت د معلومولو په پار د متخصيصينو نظر اخيستل شوی او د رښتياوالي (Reliability) د معلومولو لپار د الفاء کرو نباخ ضريب څخه گټه اخيستل شوې چې پايله يې ۰،۸۶ وو چې د پوښتنپاڼې لپاره د ثبات بيانونکې ده. دغه څېړنه د غزني ولايت د مرکز په شمول په ټولو ولسواليو کې ترسره شوې ده، د غزني ولايت کې د کرنې، اوبولگولو او

مالداري ریاست او د غوښینو چرگانو د اتحادیې په شتون کې دغوښینوچرگانو د فارمونو کره شمیر معلوم نه وو نو دې ستونزې ته په کتلو سره د نمونې اندازې د تعیین لپاره د کوکران د نمونې نیونې له کړنلارې څخه په استفادې ۹٦ سلنه نارینه د غوښینو چرگانو فارم لرونکي او ۴ سلنه بیا ښځینه فارم لرونکي د ۹۵ سلنه اطمینان او ۵ سلنې خطاء سره انتخاب شوي دي او پکې له ساده تصادفي نمونې نیونې میتوڅخه استفاده شوې ده.

$$\frac{z2pq}{d2} = \frac{1.96^2(0.96*0.04)}{0.05^2} = 60 \text{ n=}$$

۱,۵ سلنه او فریکونسي: که چیرته د هرې کتگوری فریکونسي په سل کې ضرب شي او د فریکونسي په مجموعي شمیر وویشل شي سلنه لاسته راځي.

۲,۵ اوسط: که چیرته د یوه بخش د ټولو نمراتو مجموعه د ځواب ویونکو په تعداد وویشل شي د نمونې اوسط لاسته راځي.   د نمونې اوسط= انفرادي نمره / د ځواب ورکوونکو شمیر

٦. د عوایدو او لگښتونو پرتله کول

که چیرته د غوښینو چرگانو له مجموعي عوایدو څخه مجموعي لگښتونه کم شي خالصه گټه لاسته راځي.

مجموعي عواید(A)= د فارم مجموعي محصول* نرخ+ د چرگانو د امبار ارزښت

مجموعي لگښتونه(B)= مجموعي لگښتونه+مجموعي متحول لگښتونه

خالصه گټه= مجموعي عواید - مجموعي لگښتونه

د عامل- محصول نسبت= مجموعي عواید / مجموعي لگښتونه

د لگښتونو - گټې نسبت= خالصه گټه / مجموعي لگښتونه

اوسط گټه في چرگوړی= مجموعي خالصه گټه / د چرگوړو مجموعي تعداد

۷. د څېړنې موندنې

د غزني ولایت په مرکز او ټولو ولسوالیو کې د۱۴۰۱-۱۴۰۲ کال په جریان کې« په غزني ولایت کې د غوښینو چرگانو د یوې روزنیزې دورې د عوایدو او لگښتونو پرتله کول» تر سرلیک لاندې ترسره شوې ساحوي څېړنې لاسته راغلې موندنې په دغه برخه کې واضح شوي دي.

۸. د غوښينو چرګانو روزنې د فارم لرونکو عمومي ځانګړتياوې

د غوښينو چرګانو روزونکو بزګرانو خصوصي ځانګړتياوې له عمر، کورنۍ غړو تعداد، د زده کړو کچه، په فارم کې د کار کولو تجربه، مسلک، مياشتنی عايد ښودل شوي دي.

د لاندې F,E,D,C,B,A ګرافونو په اساس د غوښينو چرګانو روزونکي اکثريت ۵۸,۳۳ سلنه له ۲۶-۳۵ کالونو عمر لري، ۶۳,۲۶ سلنه بيسواده دي، ۴۳,۳۳ سلنه له ۶-۱۰ تنه د کورنۍ غړي لري، ۶۵ سلنه له ۱-۵ کالونه په فارم کې د کار کولو تجربه لري، ۶۱,۶۷ سلنه بزګرانو کرنه مسلک ده، ۵۶,۶۷ سلنه له ۱۱۰۰۰-۳۰۰۰۰ افغانيو مياشتني عايد لري.

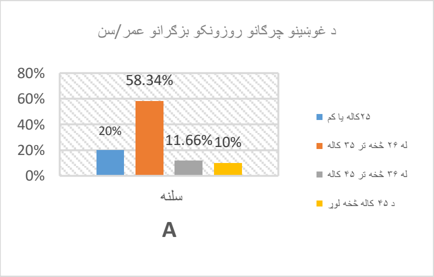

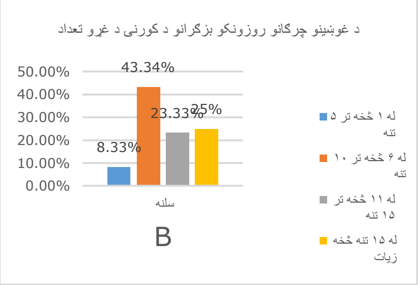

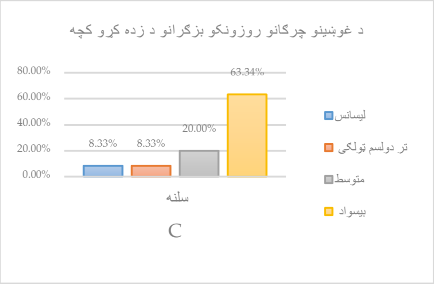

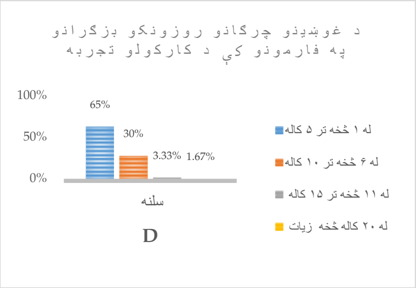

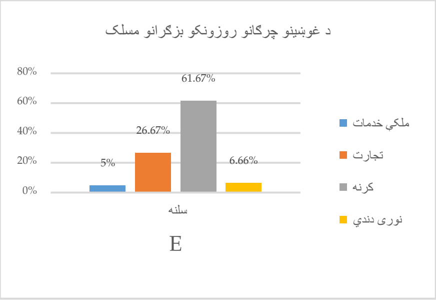

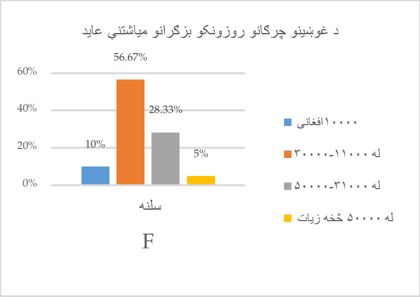

۹. د غوښينو چرګانو د فارمونو خصوصي ځانګړتياوې

د غوښينو چرګانو د فارمونو خصوصي ځانګړتياوو کې په فارمونو کې د کار کولو وخت، د چرګانو تعداد، د فارمونو د روغتيايي حالت، د فارمونو ضد عفوني کول، د چرګانو د مړيني علتونه او د چرګانو د مرګ ژوبلي علتونه ښودل شوي دي. د لاندې L,K,J,I,H, ګرافونو په اساس د غوښينو چرګانو فارمونو کې ۴۳,۳۳ سلنه بزګرانو له ۱۱-۱۵ ساعته په فارمونو کې کار کوي، ۴۵ سلنه له ۲۰۰۰ قطعه څخه زيات چرګوړي په خپلو فارمونو کې لري، ۵۸,۳۴ سلنه فارمونه ښه روغتيايي حالت لري، ۷۱,۶۷ سلنه فارم لرونکو خپل د چرګانو فارمونه په چونه او کيمياوي موادو دواړو ضد عفوني کوي، ۶۳,۳۳ سلنه د چرګانو د مړيني علتونه د هوا ناوړه حالتونه شتون او۶۸,۳۳ سلنه د غوښينو چرګانو روزني فارمونو کې ۱۰ سلنه د چرګوړو مرګ ژوبله لري.

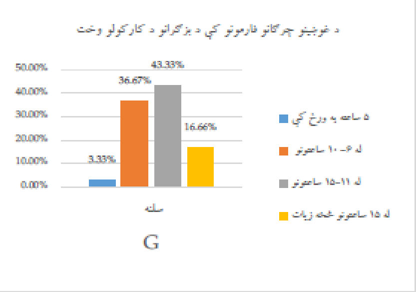

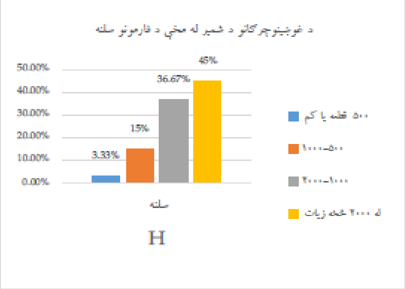

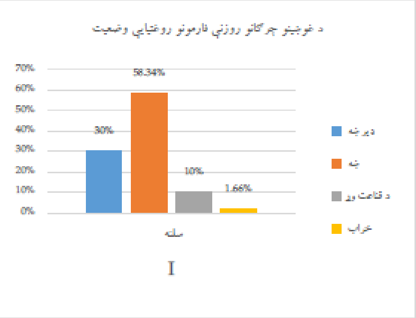

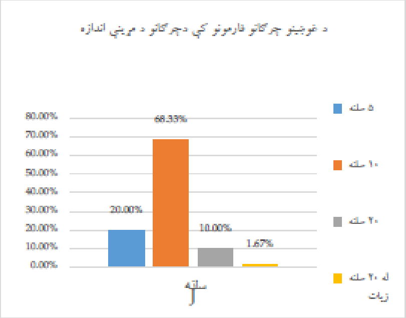

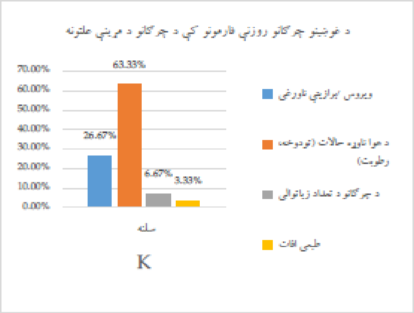

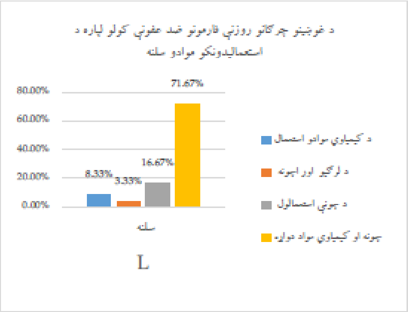

۱۰. د غوښينو چرگانو د يوې روزنيزې دورې عوايد

د څېړنې په دغه برخه کې د غوښينو چرگانو روزنې فارمونو ټول هغه عوايد ښودل شوي دي چې د يوې روزنيزې دورې(٦) اونيو په جريان کې د ٦٠ په تعداد غوښينو چرگانو روزنې له فارمونو څخه د اصلي محصول (غوښې) او فرعي محصول(امبار) څخه لاسته راغلي دي.

(۱). جدول د غوښينو چرگانو د عوايدو اندازه ښيي

د عوايدو ډولونه	د عوايدو اندازه په افغانۍ	سلنه
له اصلي محصول (غوښې) څخه لاسته راغلي عوايد	۴۳۹۰۸۹۷۵	۹۷.۹۴
له فرعي محصول (امبار) څخه لاسته راغلي عوايد	۹۲۳۰۲۵	۲.۰۵۸
مجموعه	۴۴۸۳۲۰۰۰	۱۰۰

منبع: څېړنيزې سروې ارقام چې د څېړونکي په واسطه تحليل شوي

(۱). جدول په اساس د غوښينو چرگانو روزنې فارمونو د يوې روزنيزې دورې عوايد له اصلي محصول (غوښې) څخه ۴۳۹۰۸۹۷۵ افغانۍ چې ۹۷.۹۴ سلنه د ټولو عوايدو او له فرعي محصول (امبار) ۹۲۳۰۲۵ افغانۍ ښودل شوي دي چې ۲.۵۸ سلنه د ټولو عوايدو جوړوي چې مجموعي عوايد يې ۴۴۸۳۲۰۰۰ افغانۍ ښودل شوي دي. داسې پايله ترلاسه کيږي چې له اصلي محصول (غوښې) څخه لاسته راغلی عايد ۹۷.۹۴ سلنه د ټولو عوايدو جوړوي.

۱۱. د غوښينو چرگانو روزنې فارمونو د يوې روزنيزې دورې لگښتونه

د غوښينو چرگانو روزنې فارمونو ټول هغه لگښتونه ښودل شوي دي چې د يوې روزنيزې دورې په جريان کې د غوښينو چرگانو له خوا په مصرف رسيږي. په دې لگښتونو کې د چرگانو دغذا لگښتونه، د يو ورځني چرگانو د پير لگښتونه، د چرگانو د واکسين او درملو لگښتونه، د هوا دکنترول لگښتونه، د کارگر د معاش لگښتونه، د فارم کرايه او متفرقه لگښتونه شامل دي چې په(۴)جدول کې واضح شوي دي.

(۲)جدول په اساس د غوښينو چرگانو روزنې فارمونو کې په يوه روزنيزه دوره کې په اوسط ډول د چرگانو د غذا لگښتونه ۲۷۱٦۳۴۰۰ افغانۍ «٦۷.۷۱» سلنه، د يو ورځني چرگانو د پير لگښتونه ۴۸۸۳۳۴۰ افغانۍ «۱۲.۱۷» سلنه، د چرگانو د واکسين او درملو لگښتونه ۲۷۱۴۱۵۰ افغانۍ «٦.۷۷» سلنه، د هوا دکنترول لگښتونه ۲۳۷۴۰۰۰ افغانۍ «۵.۹۱» سلنه، د کارگرو دمعاش لگښتونه ۱۷۹۰۰۰۰

افغانۍ«۴.۴۷» سلنه، د فارمونو کرایه ۴۳۳۰۰۰ افغانۍ«۱.۰۷۹»سلنه او متفرقه لګښتونه بیا ۷۵٦٦۲۸ افغانۍ «۱.۸۸» سلنه ښودل شوي دي چې ددې ټولو لګښتونو مجموعه ۴۰۱۱۴۵۱۸ افغانۍ ښودل شوې ده. داسې پایله ترلاسه کیږي چې د غوښینو چرګانو روزنې د فارمونو تر ټولو زیات لګښتونه «٦۷.۷۱» سلنه د چرګانو د غذا لګښتونه ښودل شوي دي.

(۲) جدول د غوښینو چرګانو روزنې فارمونو د یوې روزنیزې دورې لګښتونه

ګڼه	لګښتونه ډولونه	اندازه په (افغانۍ)	سلنه
۱	د چرګانو د غذا لګښتونه	۲۷۱٦۳۴۰۰	٦۷.۷۱
۲	یو ورځني چرګانو د پیر / خرید لګښتونه	۴۸۸۳۳۴۰	۱۲.۱۷
۳	د چرګانو د واکسین او درملو لګښتونه	۲۷۱۴۱۵۰	٦.۷۷
۴	د هوا د کنترول/ د فارم د ګرمولو لګښتونه	۲۳۷۴۰۰۰	۵.۹۱
۵	د کارګرو د معاش لګښتونه	۱۷۹۰۰۰۰	۴.۴۷
٦	د فارمونو کرایه	۴۳۳۰۰۰	۱.۰۷۹
۷	متفرقه لګښتونه	۷۵٦٦۲۸	۱.۸۸
	مجموعه	۴۰۱۱۴۵۱۸	۱۰۰

منبع: څېړنېزې سروې ارقام چې د څېړونکي په واسطه تحلیل شوي

۱۲. د غوښینو چرګانو روزنې فارمونو خالصه ګټه

د غوښینو چرګانو روزنې فارمونو کې مجموعي ناخالص عواید چې د اصلي محصول (غوښې) او فرعي محصول (امبار) څخه لاسته راغلي وي او همدارنګه ټول هغه لګښتونه چې له غذا، یو ورځني چرګوړي، واکسین او درمل، د هوا کنترول، د کارګرو معاش، د فارمونو کرایه او متفرقه لګښتونو له مجموعې څخه منځ ته راځي شامل دي.د مجموعي ناخالصو عوایدو او مجموعي لګښتونو له توپیر څخه بیا خالصه ګټه لاسته راځي.

(۳)جدول په اساس په اوسط ډول د غوښینو چرګانو روزنې له فارم څخه په اوسط ډول ٦۴٦۲۳,۲٦ افغانۍ خالصه ګټه لاسته راغلې ده، چې په دې کې په اوسط ډول ۷۴۳۴۵۹.۸۹ افغانۍ د غوښینو چرګانو له فارم څخه عواید او ٦۷۸۸۳٦.٦۴ افغانۍ لګښتونه راغلي دي. چې د عوایدو او لګښتونو له توپیر څخه خالصه ګټه لاسته راغلې ده.

(۳). جدول د غوښينو چرگانو فارمونو د يوې روزنيزې دورې خالصه گټه ښيي

ځانگړتياوې	مجموعي عوايد او لگښتونه	اوسط	معياري خطاء
مجموعي ناخالص عوايد په افغانۍ (A)	۴۴۸۳۲۰۰۰	۷۴۳۴۵۹. ۸۹	۱۵۷۹۰. ۰۵
مجموعي لگښتونه په افغانۍ (B)	۴۰۱۱۴۵۱۸	٦۷۸۸۳٦. ٦۴	۴۸۷۷۰. ۱۵
خالصه گټه په افغانۍ (A-B)=C	۴۷۱۷۴۸۲	٦۴٦۲۳. ۲٦	۱۷۹۸۴. ٦۷

۱۳. د غوښينو چرگانو روزنې فارمونو د عامل- محصول نسبت

د غوښينو چرگانو روزنې فارمونو کې د عامل - محصول نسبت ښودل کيږي. دا په دې معنی چې د څومره عامل د توليد په کار اچولو سره محصول توليد شوی دی. يا د مجموعي ناخالصو عوايدو په مجموعي لگښتونو له ويشلو څخه وروسته د عامل- محصول نسبت منځ ته راځي او په(۴) جدول کې په ښه ډول واضح شوی دی.

(۴)جدول د غوښينو چرگانو رزونې فارمونو د يوې روزنيزې دورې د عامل - محصول نسبت ښيي

ځانگړتياوې	مجموعي ناخالص عايد (افغانۍ)	مجموعي لگښتونه (افغانۍ)	د عامل- محصول نسبت
فارم	A	B	A/B=C
۱	۷۴۳۴۵۹. ۸۹	٦۷۸۸۳٦. ٦۴	۱:۱. ۰۹

د (٦)جدول په اساس د غوښينو چرگانو روزنې فارمونو کې په اوسط ډول د ۷۴۳۴۵۹.۸۹ افغانۍ عوايد د ٦۷۸۸۳٦.٦۴ لگښتونو په کار اچولو سره په يوه فارم کې لاسته راغلي دي. په دې خاطر د عامل- محصول نسبت ۱:۱.۰۹ د غوښينو چرگانو روزنې فارمونو له ساحې څخه لاسته راغلي دي؛ دا داسې معنی ورکوي چې د ۱ افغانۍ په کار اچونې سره ۱.۰۹ افغانۍ په اندازه محصول لاسته راغلی دی.

۱۴. د غوښینو چرګانو روزنې فارمونو د لګښتونو - خالص عاید نسبت

د غوښینو چرګانو روزنې فارمونو کې د لګښت - ګټې نسبت ښودل کیږي. دا په دې معنی چې د څومره لګښت په کولو سره ګټه لاسته راځي. یا که چیرته خالصه ګټه په مجموعي لګښتونو باندې وویشل شي د لګښتونو- ګټې نسبت لاسته راځي او په (۵) جدول کې واضح شوي دي.

(۵)جدول د غوښینو چرګانو روزنې فارمونو د لګښتونو - ګټې نسبت ښیي

ځانګړتیاوې	خالصه ګټه (افغانۍ)	مجموعي لګښتونه (افغانۍ)	د لګښتونو-ګټې نسبت
فارم	(A)	(B)	A/B=C
۱	۶۴۶۲۳. ۲۶	۶۷۸۸۳۶. ۶۴	۱:۰. ۰۹۵

منبع: څېړنېزې سروې ارقام چې د څېړونکي په واسطه تحلیل شوي

(۵)جدول په اساس د غوښینو چرګانو روزنې فارمونو د لګښتونو- ګټې نسبت ۰۹۵ .۱:۰ لاسته راغلی دی؛ دا په دې معنی چې د غوښینو چرګانو روزنې فارم لرونکي د ۱ افغانۍ لګښت په مصرف کولو سره ۰۹۵ .۰ افغانۍ ګټه لاسته راوړې ده.

۱۵. د غوښینو چرګانو فارمونو فی چرګوړي اوسط ګټه

د غوښینو چرګانو روزنې فارمونو کې فی چرګوړي اوسط ګټه له فارمونو څخه مجموعي خالصه ګټه په فارمونو کې د غوښینو چرګانو په مجموعي تعداد ویشل کیږي او فی چرګوړي خالصه ګټه لاسته راځي چې په(۶) جدول کې په ښه ډول ښودل شوې ده.

(۶)جدول د غوښینو چرګانو روزنې فارمونو کې فی چرګوړي اوسط ګټه ښیي

مجموعي خالصه ګټه په افغانۍ	د ۶۰ فارمونو د چرګوړو مجموعي تعداد	اوسط ګټه فی چرګوړي په افغانۍ
۴۷۱۷۴۸۲	۱۲۸۶۵۲	۳۶. ۶۶

د (۶) جدول په اساس د غوښینو چرګانو روزنې په فارمونو کې د ۴۷۱۷۴۸۲ افغانۍ مجموعي خالصه ګټه لاسته راغلې ده او په ټولو ۶۰ واړه فارمونو کې د چرګوړو مجموعي تعداد ۱۲۸۶۵۲چرګوړي ښودل شوي دي چې که چیرته مجموعي خالصه ګټه د چرګوړو په مجموعي تعداد وویشل شي نو په پایله کې فی چرګوړي اوسط ګټه ۶۶ .۳۶ افغانۍ لاسته راځي.

۱۶. مناقشه

دغه څېړنه چې په غزني ولایت کې د غوښینو چرگانو روزنې ۶۰ فارمونو کې ترسره شوې او پکې له ساده تصادفي نمونې نیونې له کړنلارې استفاده شوي د عوایدو برخه ښيې چې له اصلي محصول (غوښې) څخه لاسته راغلي عاید ۹۴ .۹۷ سلنه د ټولو عوایدو جوړوي. دې ته ورته څېړنه د (Abdurofi او همکارانوپه ۲۰۱۷) کال کې ترسره شوې ده. چې د غوښینو چرگانو روزنې په یوه دوره کې د ټولو عوایدو ۴۵ .۹۲ سلنه اصلي محصول (غوښې) جوړول. د لگښتونو برخه ښیي چې د غوښینو چرگانو روزنې په یوه دوره کې د نورو لگښتونو په پرتله د غذا لگښتونه چې ۷۱ .۶۷ سلنه د ټولو لگښتونو تشکیلوي. دې ته ورته څېړنه د (Abdurofi او همکارانو، ۲۰۱۷) په واسطه ترسره شوې او ویل شوي چې د غوښینو چرگانو روزنې په یوه دوره کې د نورو لگښتونو په پرتله د غذا لگښتونه ۷۰ سلنه د ټولو لگښتونو جوړول. همدارنگه له انتخاب شویو فارمونو څخه في فارم په اوسط ډول ۲۶ .۶۴۶۲۳ افغانۍ خالصه گټه، ۸۹ .۷۴۳۴۵۹ افغانۍ مجموعي عواید او ۶۴ .۶۷۸۸۳۶ افغانۍ مجموعي لگښتونه د مطالعې په ساحه کې لاسته راغلي دي. دې ته ورته څېړنه د (Noonari او همکارانو، ۲۰۱۵) په واسطه ترسره شوې وه چې له انتخاب شویو غوښینو چرگانو له فارمونو څخه په اوسط ډول في فارم ۳۲۶۷۴۴ روپۍ، ۱۰۹۶۵۰۰روپۍ مجموعي عواید او ۶۷۹۷۵۶ روپۍ مجموعي لگښتونه د مطالعې په ساحه کې ترلاسه شوي دي. د عامل- محصول نسبت يې۰۹ .۱:۱ ښودل شوی دی دې ته ورته څېړنه د (Noonari او همکارانو ، ۲۰۱۵) په واسطه ترسره شوې چې د عامل- محصول نسبت یې ۶۱ .۱:۱ روپۍ ښودل شوی وو. سربیره پردې د لگښتونو-گټې نسبت يې في فارم ۰۹۵ .۱:۰ ښودل شوی دی. دې ته ورته څېړنه بیا د (Khatimi او همکارانو، ۲۰۲۲) په واسطه ترسره شوې ده چې پکې د لگښتونو-گټې نسبت يې في فارم ۴۸ .۱:۰ ښودل شوی وو دا په دې معنی چې د ۱ روپۍ په لگښت سره يې ۴۸ .۰ روپۍ گټه لاسته راوړې وه.

۱۷. پایله

د نوموړې څېړنې اصلي موخې په غزني ولایت کې د غوښینو چرگانو د یوې روزنیزې دورې د عوایدو او لگښتونو پرتله کول دي، د څېړنو له پایلو څخه په ډاگه شوه، چې د غوښینو چرگانو ۳۴ .۵۸ سلنه روزونکي بزگران له ۲۶- ۳۵ کلونو عمر لري، ۳۴ .۴۳ سلنه له ۶-۱۰ تنه د کورنۍ غړي لري، ۳۴ .۶۳ سلنه بزگران بیسواده دي، ۶۵ سلنه بزگران له ۱- ۵ کلونو پورې په فارمونو کې کاري تجربه لري، ۶۷ .۶۱ سلنه بزگرانو اصلي مسلک کرنه ده او ۶۷ .۵۶ سلنه بزگرانو میاشتنی عاید له ۱۱۰۰۰- ۳۰۰۰۰ افغانیو پورې ښودل شوي دي. ۳۳ .۴۳ سلنه فارم لرونکي له ۱۱-۱۵ ساعتونو په خپلو فارمونوکې کار کاوه، ۴۵ سلنه د غوښینو چرگانو روزونکي له ۲۰۰۰ زیات چرگان په خپلو فارمونوکې

لرل، ۳۴ .۵۸ سلنه غو ښينو چرگانو فارمونو روغتيايي وضعيت ښه وو، ۶۷ .۷۱ سلنه بزگرانو له خپلو فارمونو د ضدعفوني کولو لپاره له چونې او کيمياوي توکو استفاده کوله، ۳۳ .۶۳ سلنه فارمونو د چرگانو مړينه د هوا د ناوړه حالاتو څخه منځ ته راغلې ، ۳۳ .۶۸ سلنه فارمونوکې د چرگانو د مړينې اندازه ۱۰ سلنه ښودل شوې وه. د چرگانو د اصلي محصول (غوښې) څخه لاسته راغلي عوايد ۹۴ .۹۷ سلنه د مجموعي عوايدو جوړول، د غوښينو چرگانو روزنې فارمونو تر ټولو زيات لگښتونه ۷۱ .۶۷ سلنه د چرگانو د غذا لگښتونه ښودل شوي وو، د غوښينو چرگانو له فارمونو څخه في فارم په اوسط ډول ۲۶ .۶۴۶۲۳ افغانۍ خالصه گټه لاسته راغلې وه، د عامل- محصول نسبت يې ۰۹ .۱:۱ ښودل شوی وو، د لگښتونو-گټې نسبت يې ۰۹ .۱:۰ ښودل شوی او في چرگوړي خالصه گټه ۶۶ .۳۶ افغانۍ ښودل شوې وه. د غوښينو چرگانو د عوايدو د زياتوالي او لگښتونو کموالي د حل په موخه دې د افغانستان اسلامي امارت د ولايتونو په سطحه د دې برخې د متخصيصينو په واسطه پاليسي جوړې او تطبيق کړي، د ولايتونو او ولسواليو په سطحه دې د غوښينو چرگانو روزونکو لپاره مرستندويه ټولنې رامنځته کړي ترڅو د غوښينو چرگانو د توليد او بازارموندنې په برخه کې آسانتياوې رامنځته شي، فارم لرونکو ته دې د پور ورکړې آسانتياوې چمتو کړي، د منجمنټ په برخه کې دې د ترويجي خدماتو استازي فارم لرونکو ساحو ته وليږي او د غوښينو چرگانو د ناروغيو او آفتونو د کنترول په برخه کې دې څېړنيز مرکزونه رامنځته کړي څو د غوښينو چرگانو روزونکو لپاره د زياتې گټې سبب وگرځي.

اخځليکونه

۱. اعظمي، توحيد علي. (۲۰۱۵). په افغانستان کې په کوچني کچه د تجارتي فارمونو لپاره د غوښينو چرگانو لارښود. د کرنې، اوبولگولو او مالداري وزارت، د باغداري او مالدارى ملي پروژه.

2. Abdurofi, I., Ismail, M. M., Kamal, H. A. W., & Gabdo, B. H. (2017). Economic analysis of broiler production in Peninsular Malaysia. *International Food Research Journal*, *24*(2), 761.

3. Azeemi. Tawheed Ali (2015).(PDF) د برويلرز غوښين چرگوړو روزنه Broiler Production Management (researchgate.net). DOI:10.13140/RG.2.1.5189.5126

4. AZEEZ, J. A., & AKBAY, C. (2021). An economic analysis of broiler chicken production for different production rotations in the Northern Region of Iraq. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, *7*(2), 76-89.

5. Baba, M. D., Dabai, J. S., Sanchi, I. D., Yakubu, G., & TA, M. (2016). Profitability of Smallholder Broiler Production in Bida Metropolis, Niger State, Nigeria. *Agricultural Rural Development*, *3*, 1-5.

6. Beski, S. S., Swick, R. A., & Iji, P. A. (2015). Specialized protein products in broiler chicken nutrition: A review. *Animal Nutrition*, *1*(2), 47-53.

7. Boz, I., Akbay, C., Jordan, G., & Kamalak, A. (2005). Measuring livestock farmers' effect on sustainable agricultural and rural development. *Livestock Research for Rural Development*, *17*(8).

8. Gollin, D., Lagakos, D., & Waugh, M. E. (2013). The agricultural productivity gap in developing countries. *The Quarterly Journal of Economics*.

9. Kalla, D. J. U., Barrier, G., Haruna, U., Abubakar, M. A., Hamidu, B. M., & Murtala, N. (2007). Economic analysis of broiler production at Miango Plateau State, Nigeria.

10. Kanno, K., Hidaka, T., Kaneko, T., Kawazumi, H., Karube, M., Kaneko, Y., ... & Hayata, A. (2011). The partnership between a university and 5 schools for wise use of biodiversity. *Journal of Sustainable Development*, *4*(3), 94.

11. KHATAMI, S., AZIMI, A. M., & HEWADMAL, N. (2022). ANALYSIS OF THE ECONOMIC SITUATION OF POULTRY PRODUCTION IN BADGHIS PROVINCE. *The Journal of Academic Social Science*, *126*(126).

12. Muradi, A. J., & Boz, I. (2018). The contribution of agriculture sector in the economy of Afghanistan. *International Journal of Scientific Research and Management*, *6*(10), 750-755.

13. National Statistics and Information Authority of Afghanistan (NSIA), annual report (2023). https://nsia.com.ng/report-year/2023

14. Noonari, S., Memon, M. I. N., Kolachi, M. A., Chandio, A. A., Wagan, S. A., Sethar, A. A., ... & Pakistan, T. (2015). Economic Analysis of Poultry Production in Tando Allahyar District Sindh. *Economic Analysis*, *6*(3).

15. Onuk, E. G., Umar, H. S., & Girei, A. A. (2017). Influence of socio-economic characteristics on net farm income of broiler production in the southern agricultural zone of Nasarawa State, Nigeria. *Journal of Agricultural and Crop Research*, *5*(3), 42-48.

16. Tosun, C., & Oguz, C. (2021). Economic analysis and honey production cost of beekeeping enterprises supported by IPARD program: case study of Van Province. *Custos e@ gronegócio on line*, *15*(3), 176-197.

محصولات نانویی در بخش‌های بهداشت و سلامت

سید روح الله موسوی[۱*]، کرامت الله امیری [۲]، گل حبیب حنیفی[۳]
پوهنمل سید عبدالمقیم حسینی[۴]
استادان پوهنځی تعلیم و تربیه، دیپارتمنت فزیک
*Mosavi.r1359@gmail.com

د تر لاسه کولو نېټه: (۱۴۴۵/۷/۲) **د منلو نېټه** (۱۴۴۵/۸/۵)

خلاصه

در جهان معاصر توجه به علوم و فناوری‌های جدید برای دستیابی به پیشرفت و ترقی از عناصر اصلی به شمار می‌رود. بدون شک شناخت درست علوم و تکنالوژی نانو ، یادگیری و استفاده از آنها، عامل اصلی رشد، توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و صنعتی است. برای همه واضح است که بدون توجه به این امر تحقق اهداف آموزشی و تحقیق به نحو احسن امکان پذیر نخواهد بود. در بین تکنالوژی‌های معاصر ،تکنالوژی نانو، توجه محققان را به خود جلب نموده است. این تکنالوژی در رشته‌های مختلف علوم کاربرد داشته و با استفاده از این تکنالوژی ابزار و دستگاه های جدید را با دست‌کاری در سطوح اتمی و مالیکولی می‌توان تولید کرد. از تکنالوژی نانو در بخش‌های طبابت، زراعت، کیمیا، فزیک، نظامی، محیط زیست، بهداشت، برق، صنعت و ... به صورت گسترده استفاده می‌شود. در این مقاله به معرفی بعضی از محصولات تکنالوژی نانو که در بخش بهداشت و سلامت وجود دارد پرداخته شده است. از آنجایی که دین مبین اسلام یک دین کامل است و در کنار دیگر بخش‌ها در قسمت بهداشت، سلامت فرد، جامعه و محیط توجه جدی دارد، لازم دانستم در این حوزه از نگاه فزیک معاصر و تکنالوژی نانو تحقیق نموده و نتایج آن را در خدمت علاقمندان قرار دهم ، هرگاه ابعاد ماده در حدود زیر ۱۰۰ نانومتر برسد، یکی از خواص ماده تغییر نموده و ماده جدید با خاصیت جدید بدست می‌آید طوری‌که این ماده جدید بسیار بهتر از ماده مشابه آن در ابعاد میکرومتر خواهد بود. در این مقاله به معرفی بعضی از محصولات تکنالوژی نانو در بخش سلامت و بهداشت پرداخته شده است.

کلمات کلیدی: تکنالوژی نانو، بهداشت و سلامت، انتی باکتری ، محصولات نانو

۱. مقدمه

در گذشته عواملی چون منابع طبیعی و معدنی علت اصلی برتری یک کشور نسبت به کشورهای دیگر به حساب می‌آمد اما در قرنی که زندگی می‌نماییم تکنالوژی به خصوص تکنالوژی نانو یکی از مهمترین عوامل برای برتری دانسته می‌شود. اگر این عوامل با تکنولوژی همراه نباشد هیچ کشوری

به خودکفایی نخواهد رسید و تنها به حیث یک کشور صادر کننده منابع عمل خواهد کرد و وسایل مورد نیاز خویش را از کشورهای دارای تکنالوژی پیشرفته وارد خواهد کرد، به همین علت ضرورت به دستیابی تکنالوژی برای کشورها حیاتی است. افزایش سطح کیفیت زندگی انسان‌ها باعث توجه جدی مسئولین به توسعه شده است و از قابلیت های تکنالوژی نانو در عرصه‌های تأمین سلامت، بهداشت، غذا، محیط زیست، امنیت، تولید ثروت و بخش نظامی (Tadayoni, A, et al, 2016) استفاده می‌نمایند. کلمه نانو برای اولین بار توسط دانشمند جاپانی بنام ناریو تانیگوچی[۱] در سال ۱۳۵۳ برای ماشین‌های با دامنه کاربردی کوچکتر از یک میکرون استفاده شد و بعداً شروع به پیشرفت نمود. کلمه نانو برخلاف معنای کوچکش شامل طیفی وسیعی از علوم شده و اتفاقات بسیار کوچکی که بر اثر کاربرد این تکنالوژی در علوم دارد رابیان می‌نماید، زمانی‌که ابعاد ماده در اندازه کمتر از صد نانومتر می‌رسد نسبت سطح به حجم تغییر نموده و این مسأله، تغییرات بسیار بزرگی در محصول ایجاد می‌شود. با استفاده از علم نانو می توان یک درک بهتری از طبیعت حاصل نمود و تکنالوژی نانو یک فرایند تولید مالیکولی است که کاربردهای وسیعی در بخش‌های غذا، تسهیل استفاده بهتر از دوا، دوا رسانی در محل مورد نظر، تشخیص و معالجه بیماری‌ها، جراحی در مقیاس نانو، ساخت کامپیوترها، بیوتکنولوژی‌ها، سلاح‌های میکروبی و کیمیاوی، ساخت وسایل الکترونیکی، حسگرها و ... دارد. درنتیجه می‌توان گفت که تکنالوژی نانو بر اساس توانایی ایجاد تغییرات در ابعاد اتمی کار می‌کند. در ادامه به معرفی بعضی از محصولات نانو پرداخته شده است.

اهمیت و ارزش تحقیق: نتایج حاصل از این تحقیق باعث شناخت بهتر علاقمندان از محصولات نانو در بخش بهداشت و سلامت شده و با مزایای این محصولات آشنایی حاصل می‌نمایند.

مسأله تحقیق:

۱- نانوذرات چیست و چی تأثیری در زندگی دارد؟
۲- آیا استفاده از محصولات نانو باعث ایجاد یک زندگی باکیفیت برای بشر می گردد؟
۳- تکنالوژی نانو با تکنالوژی کلاسیک چی تفاوت‌های دارد؟

اهداف تحقیق: کسب معلومات علاقمندان در مورد تکنالوژی نانو و محصولات آن در بخش سلامت و بهداشت فرد ، جامعه و محیط و استفاده از مواد نانویی در زندگی و وارد شدن موضوعات مربوط به بحث کریکولم مکاتب و پوهنتون‌های کشور.

---

[۱] Nario Taniguchi

۲. روش تحقیق: این تحقیق به‌روش کتابخانه‌ای انجام شده و در این مقاله از منابع معتبر علمی و بین المللی بهره گرفته شده است.

۳. ماسک تنفسی فیلتردار نانو

ماسک نانو حاوی لایه نانوالیاف است و نانوالیاف با عملکرد دوگانه مانند یک صافی بسیار ریز عمل کرده و همچنین با جذب نمودن سطحی ذرات ، مانع داخل شدن آلاینده ها به سیستم تنفسی انسان می‌شود. ماسک ساخته شده نانوالیاف ، از چندین لایه تشکیل شده و یکی از لایه‌های میانی حاوی نانوالیاف با قطر نانومتری است. این لایه برای جلوگیری از ورود ذرات مضر میکرونی به سیستم تنفسی انسان در نظر گرفته شده است. با توجه به استفاده از نانوالیاف در ماسک‌های تنفسی، کارایی این نوع ماسک را در مقایسه با انواع معمولی آن بسیار زیاد می‌سازد. استفاده از نانوالیاف، نفوذپذیری ذرات مضره را در ماسک کاهش می‌دهد. ماسک‌های اصلاح شده با نانوالیاف با در نظرداشت کیفیت بالایی که دارند برای داکتران و افرادی که نسبت به آلودگی محیط زیستی حساسیت بالا دارند قابل استفاده است. (محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷)

۴. پانسمان

در زخم‌ها به علت داخل شدن میکروب‌ها و ذرات به عمق بافت و بسته شدن سریع محل زخم، یک محیط بسیار مناسب برای رشد میکروب‌ها فراهم شده و زخم عفونت پیدا می‌کند. این محصول باند پانسمان حاوی نانوذرات نقره با خاصیت انتی بکتریال است. فرآیند بهبود زخم‌ها توسط عفونت‌های بکتریایی به تأخیر می‌افتد بنابراین پیش‌گیری و درمان عفونت بخش بسیار مهمی از بهبود زخم است. از باند پانسمان حاوی نانوذرات نقره، برای پانسمان زخم با ایجاد خاصیت انتی بکتریال استفاده می‌شود. این گاز به دلیل خاصیت قوی انتی بکتریالی نانوذرات نقره به منظور کنترل عفونت در محل زخم کاربرد دارد و با آزاد سازی بطی یون نقره اثرات ضد میکروبی و ضد التهابی را به وجود می‌آورد. از پانسمان حاوی نانوذرات در سوختگی حاد، زخم‌های دیابتی، زخم‌های بستر حاد و زخم‌های مزمن استفاده می‌شود. (محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷)

۵. عینک آفتابی نانویی

اولین بار عینک‌های آفتابی برای استفاده خلبان‌ها جهت مقابله با اشعه‌های لیزری با فریم خلبانی طراحی شده است. اشعه‌های مضر می‌تواند باعث کاهش سطح دید خلبان و کوری آنها در زمان پرواز شود. در حال حاضر این عینک با قابلیت محافظت از چشم‌ها در برابر تابش اشعه‌های ماورای بنفش (uv) و با استفاده از فناوری طراحی و ساخت پوشش نانومتری غیرمنعکس کننده که باعث ایجاد خاصیت Anti-Reflection و حذف انعکاس‌های مزاحم در عینک می‌شود ساخته شده

است(محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷) در ذیل چند تا از مزیت‌های این عینک را نام می‌بریم.

- ✓ اشعه های مضر ماورای بنفش با طول موج کمتر از 400 nm را حذف می‌کند.
- ✓ امواج در محدوده مرئی را عبور داده و اشعه های مزاحم را فلتر می‌کند.
- ✓ تابش اشعه های ماتحت سرخ را تضعیف می‌سازد.
- ✓ در برابر ضربه مقاومت بالا داشته ، رنک ثابت و مقاوم دارد.

٦. شوینده‌ها و مواد بهداشتی نانویی

پاکی و نظافت محیط کار و زندگی یکی از عوامل اصلی جلوگیری از بوجود آمدن بیماری ها و مسمومیت‌ها است. مواد شوینده لزوماً خاصیت میکروب‌کشی را نداشته و برای تکمیل نظافت و موثر بودن آن باید از مواد ضدعفونی کننده مناسب استفاده کرد. شوینده‌های نانویی به دلیل داشتن خواص انتی‌استاتیک بسیار دیرتر از محصولات مشابه، گرد و خاک را جذب می‌کنند و در عین حال به علت اینکه از مواد بیولوژیکی در ابعاد نانومتری ساخته شده است باعث حفاظت از محیط زیست می‌شوند. این محصولات به دلیل اینکه در ترکیب کیمیاوی آن‌ها الکول وجود ندارند تأثیر مخرب روی سطوح نمی‌گذارند و حتی زودتر از محصولات حاوی الکل خشک می‌شوند. این پاک کننده‌ها برخلاف محصولات مشابه که دارای قدرت تیزابی یا قلوی هستند و باعث صدمه زدن به سطوح در گذشت زمان می‌شوند ، تیزابی یا قلوی نبوده و به سطوح ضرر نمی‌رساند (محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷). خصوصیت مهم این محصولات در نکات ذیل اشاره شده است .

- ✓ عدم سمیت و حفاظت از محیط زیست
- ✓ خواص انتی استاتیک و انتی بکتریال دارند
- ✓ مواد اولیه آن کاملا طبیعی می‌باشند

۷. اسپری انتی بکتریال نانویی

اسپری نانونقره در برگیرنده ذراتی نقره در مقیاس نانومتری است که روند التیام زخم و شکل‌گیری بافت جدید را تسریع می‌بخشد. این محلول به منظور درمان آسیب‌های پوستی و ترمیم آثار به‌جا مانده از جوش، ضربه، جراحی، تغییر رنگ موضعی پوست ناشی از سوختگی، تماس با مواد آسیب‌رسان به جلد و بیماری‌های مختلف جلدی و همچنین به‌منظور پانسمان موضع زخم پس از عمل جراحی زیبایی به‌کار می‌رود. این ترکیب با افزایش جریان خون موضع زخم باعث افزایش

سرعت تولید بافت و در نتیجه سبب افزایش سرعت بهبودی زخم می‌شود. با افزایش جریان خون در موضع زخم، سیستم ایمنی ناحیه زخم تقویت شده و این عمل باعث جلوگیری از عفونی شدن زخم می‌شود و با زیاد شدن این عمل، مایع زخم از رشد باکتری روی زخم جلوگیری می‌کند. اندازه این محصول از لحاظ ابعادکوچکتر از صد نانومتر بوده و خاصیت بسیار قوی ضدعفونی داشته و قابلیت از بین بردن انواع میکروارگانیسم‌ها را دارد. (محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷)

۸. پاد اپیلاسیون ضد بکتریا

با رشد جمعیت در جهان و گسترش بیماری‌ها، شمار میکروارگانیسم‌های مقاوم در برابر آنتی‌بیوتیک‌ها افزایش می‌یابد و عفونت‌ها از طریق این میکروارگانیسم‌ها نیز اتفاق می‌افتد. با افزایش اطلاعات مردم در بخش صحت، توجه‌ها به آموزش و محافظت در برابر عوامل بیماری‌زای مضر جلب شده است. آیون‌های نقره و ترکیبات آن برای طیف وسیعی از باکتری‌ها بسیار کشنده هستند(محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷). آنها سمیت بسیار کمی را برای حجرات بدن انسان ایجاد می‌کنند. استفاده از نقره در اشکال مختلف یک روش رایج برای محافظت در برابر باکتری‌ها به شمار می‌رود. محصولات ضدباکتریایی حاوی نقره اخیراً توجه زیادی را در صنعت به خود جلب کرده است، به طور مثال از آنها به عنوان یک ماده ضد باکتری در مواد آرایشی – بهداشتی استفاده می‌شود. همچنین اثر ضد باکتریایی نانوکامپوزیت‌های نقره ماندگارتر بوده و موثریت بسیار خوبی را در برابر انواع مختلف باکتری‌ها حفظ می‌کنند (De Azeredo HM, 2012)

فیلتر ضد بکتری مواد مضر در تنباکو

تا کنون بیش از چهارهزار نوع ماده کیمیاوی مضر که باعث بوجود آمدن بیماری‌های چون سرطان و امراض قلبی هستند، در تنباکو شناسایی شده است. یکی از راه‌های مبارزه با داخل شدن این ترکیبات در سیستم تنفسی انسان، فلتر کردن و جلوگیری از ورود آنها به بدن است. از این رو فیلتر چلم نانویی به دلیل استفاده از نانوذرات به هدف کاهش ترکیبات مضر دود تنباکو در چلم (قلیان) و از بین بردن باکتری‌ها طراحی شده است. در این نانو فیلترها از نانوذرات ضد باکتری، ضد قارچ و ضد میکروب استفاده شده است(محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷).

۹. پلاستیک های کثافات ضد باکتری نانویی

کیسه‌های پلاستیکی بسیار سبک نانویی ، برای جمع آوری کثافات مرطوب از قبیل پسماند غذا و همچنین برای بسته‌بندی کثافات جهت به حد اقل رساندن بوی بد آنها ساخته شده است (Alhendi A, Choudhary R, 2013). غذاهای پسمانده و دیگر مواد فاسد شدنی درون کیسه نایلونی که یک مکان مناسب برای رشد باکتری‌ها هستند، باعث ایجاد آلودگی می‌شوند. بسته بندی موادغذایی و مایعات با مواد ضدباکتری می‌تواند باعث پایداری و ماندگاری بیشتر غذا و مایعات شود.(de Azeredo HMC,2012). نانوذرات انتی‌باکتریال از رشد میکرو ارگانیسم‌هایی که موجب آلودگی محیط می‌شوند جلوگیری می‌کنند و روی فعالت باکتری‌های بیماری‌زا تأثیر مستقیم دارند. اضافه شدن نانوذرات روی در کیسه‌های پلاستیکی کثافات می‌تواند باعث ایجاد خاصیت ضد باکتری در آن شده و از آلودگی محیط جلوگیری کند. یکی دیگر از خصوصیت مهم این پلاستیک های کثافات نازک بودن و استحکام بیشتر آن نسبت به پلاستیک های کثافات عادی است که توانای حمل بار بیشتر را دارند. در نتیجه از کیسه‌های کمتر در انتقال کثافات استفاده شده و با کاهش کیسه‌های پلاستیکی، از میزان آلودگی وارد شده به محیط زیست جلوگیری می‌شود. Bott) J, Störmer A,2014). و (De Azeredo HM,2009)

۱۰. رنگ چرم انتی‌باکتریال نانویی

این ماده حاوی نانوذرات نقره است که با هدف ایجاد خاصیت ضد باکتری تولید شده است. در پاک کردن سطح چرم مانند مبلمان نباید از مواد شوینده استفاده کرد، چون این کار باعث تخریب زنجیره پلیمری چرم شده و به مرور زمان ترکیب آنرا دچار خوردگی و تخریب می نماید. این مواد پس از پاک کردن سطوح چوب و چرم در داخل سطح نفوذ کرده و به علت داشتن مواد کاملاً طبیعی و گیاهی در کنار ماده ضد باکتری، سطح را عاری از باکتری نموده و عمر طبیعی آنرا نیز حفظ می‌نماید(محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷).

نقره دارای خاصیت انتی‌بکتریال بسیار قوی است و در صورتی‌که در ابعاد نانوذرات باشد، دارای قابلیت نفوذ بالایی بوده و امکان واکنش‌های کیمیاوی را با سرعت بسیار بالا فراهم می‌کند.

۱۱. ماسک جذب گرد و غبار نانویی

ماسک گرد و غبار یک ماده انعطاف پذیر است که برای محافظت تنفسی در برابر گردوغبار ناشی از ساخت و ساز، تمیز کاری و یا قرار گرفتن در معرض هوای آلوده بر روی بینی و دهان قرار می‌گیرد. این ماده می‌تواند دستگاه تنفسی انسان را محافظت نموده و از انتقال امراض نیز جلوگیری می‌نماید. امروزه از نانوالیاف پولیمری برای تولید، جهت بهبود کارایی آن استفاده می‌شود. این نانوالیاف از ورود ذرات گردوغبار به قطر کمتر از ۲,۵ میکرون و فلزات موجود در هوای آلوده که

باعث بیماری‌های از قبیل نفس‌تنگی یا سرطان شش می‌گردد جلوگیری می‌نماید. نانوالیاف به دلیل نسبت سطح به حجم بالا و تخلخل زیاد موثریت فلتر کردن ذرات را افزایش داده و از داخل شدن ذرات کوچک و مضر به شش‌ها جلوگیری می‌نماید(محصولات فناوری **نانو**، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷).

۱۲. ضدعفونی کننده نانویی شفاخانه‌ها

نانو نقره به شکل نقره کلوئیدی بیشتر از صد سال است که مورد استفاده قرار می‌گیرد. نقره کلوئیدی که حاوی نقره با غلظت‌ها و اندازه‌های ذره‌ای مختلف است در طول تاریخ برای درمان زخم‌ها و عفونت‌ها مورد استفاده قرار گرفته است. نفوذ نانوذره نقره درون سلول باکتری‌ها، تغییرات زیاد ساختاری و مورفولوژی را در آن ایجاد نموده که به مرگ همان سلول می‌انجامد. نانوذرات نقره می‌تواند از رشد و یا چسپیدن باکتری به سطح جلوگیری نماید. این امر در اتاق جراحی، جایی که تمام سطوح در تماس به بدن مریض باید پاک باشند مفید واقع می‌گردد. علاوه بر این، نانوذرات نقره می‌توانند با انواع سطوح فلزی، پلاستیکی و شیشه‌ای ترکیب شوند. در تجهیزات طبی مشاهده شده است که نانوذرات نقره تعداد باکتری‌ها بروی وسایل را در مقاسیه با روش های سنتی دیگر کاهش می‌دهند. این مواد ضدعفونی کننده در دو غلظت 100 ppm و 2000 ppm به بازار عرضه می‌شوند. باید گفت که اثر ضد باکتری نقره در ابعاد نانومتری به طور چشمگیر افزایش می‌یابد به طوری‌که آنها قادر به از بین بردن بیش از ۶۵۰ نوع باکتری هستند. این نانوذرات فعالیت‌های ضد قارچی شدیدی نیز در مقابل بعضی از عفونت‌های قارچی از خود نشان می‌دهند. نانوذرات نقره با ترکیبات سلفر و فاسفورس، روی پروتین‌های غشاء تأثیر نموده و بر روی ساختار باکتری اثر می‌گذارد، در نتیجه باعث از بین رفتن آن می‌شوند. با کاهش ابعاد ذره، آزادسازی آیون‌های نقره زیاد شده و این کار باعث افزایش فعالیت‌های ضد باکتری آنها می‌شود(محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷).

۱۳. کرم‌های ضدآفتاب و ضدچروک نانویی

پوست بدن انسان به طور طبیعی فاقد توانایی لازم جهت مقابله با اثرات سوء ناشی از اشعه‌های نور آفتاب است. شناخته‌شده‌ترین اشعه‌های ماورای‌بنفش در سه محدوده UVA ، UVB و UVC تقسیم شده است. با عبور نور خورشید از اتموسفیر زمین تمام UVC و ۹۰ درصد UVB توسط ازون، بخارات آب، اکسیجن و کاربن‌دای‌اکساید جذب می‌شوند. UVA کمتر در محیط اتموسفیر جذب می‌گردد. بنابراین اشعه ماورای بنفشی که به زمین می‌رسد شامل تمام UVA و قسمتی از UVB است.

UVA از طریق تشکیل رادیکالهای آزاد با ایجاد اختلال در روند طبیعی تجدید ساختار پوست، باعث ایجاد علایمی مانند پیری زودرس، ایجاد لکه‌ها و تیره‌گی پوست می‌شود. UVB نفوذپذیری کمتری در لایه‌های پوستی داشته و عوارض مستقیم مانند سرخی، التهاب و آفتاب سوختگی ایجاد نموده و در اثر برخورد طولانی‌مدت احتمال بروز سرطان‌های پوستی افزایش می‌یابد. پوست برخی افراد به اثر طبیعی یا در اثر عوامل متعددی از پوست دیگر افراد حساس‌تر است. تحریک‌پذیری پوست این افراد سریع بوده و علایمی که قبلاً اشاره شد را در فرد ایجاد می‌کند. به طور کلی در کرم‌های ضدآفتاب برای جذب اشعه‌های مضر از مواد جذب‌کننده کیمیاوی و فزیکی استفاده می‌شود و در ترکیب این کرم‌ها از انعکاس‌دهنده‌های معدنی و طبیعی مانند تیتانیوم‌دای‌اکساید و زینک‌دای‌اکساید استفاده می‌شود. مراقبت از پوست به خصوص در شروع فصل گرما لازم است اما باید گفت که از این کرم‌ها در تمام فصول دیگر نیز می‌توان برای محافظت از پوست استفاده کرد. کرم‌های نانوذرات از نفوذ عمیق به لایه‌های پوست جلوگیری نموده و سبب سلامتی و شفاف شدن پوست افراد می‌شود. (محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷)

۱۴. کفی کفش ضد باکتری حاوی نانو ذرات نقره

با افزایش اهمیت سلامت پا ، کفی‌های نانوذرات نقره، مزیت‌هایی را برای مصرف کنندکان ارائه می‌دهند. زمانی‌که پا عرق می‌کند، باکتری در الیاف خام رشد کرده و باعث ایجاد بوی بد در کفش می‌شود. از آنجایی‌که سلامت پا به کفش‌ها بستگی دارد، متخصصان تمام تلاش خود را برای تولید بهترین کفی‌های کاربردی با استفاده از نانونقره برای برقراری تعادل بین سلامت و کارایی به‌کار می‌گیرند. کفی‌های بدون بو سالم‌تر از نمونه‌های معمولی بوده و هنگام استفاده بسیار راحت‌تر هستند. این نوع کفی‌ها هیچ نوع حساسیت را برای فرد ایجاد نمی‌کند و مواد آن هیچ‌گونه ضرری برای سلامت بدن نخواهد داشت. هنکامی‌که نانونقره با قارچ و باکتری تماس پیدا می‌کند به طور موثر روی میتابولیزم سلولی آن‌ها اثر نموده و از رشد سلولها جلوگیری می‌کند، این کار سبب از بین رفتن باکتری و قارچ می‌شوند. با ترکیب شدن آنتی‌بکتریال داخل پولیمر، کارایی آن تا هنگام طول عمر کفی باقی خواهد ماند. قابل ذکر است که اثر ضدباکتریایی نقره در ابعاد نانومتری به‌طور چشم‌گیری افزایش می‌یابد. این نانوذرات قادر به از بین بردن بیش از ۶۵۰ نوع باکتری هستند و فعالیت‌های ضد قارچی شدیدی را از خود نشان می‌دهند. با کاهش ابعاد ذره، آزادسازی آیون‌های نقره افزایش یافته .و این کار باعث افزایش فعالیت‌های ضدباکتریایی آنها می‌شود(محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷).

۱۵. پودر مرگ موش نانویی

مبارزه با موش از دو جهت اقتصادی و بهداشتی حایز اهمیت است. موش‌ها با وارد کردن خسارت به تأسیسات، باغ‌ها، زراعت، مالداری، مواد غذایی و پایین آوردن ارزش آنها و انتقال بیماری‌ها و مزاحمت برای انسان‌ها، آسیب رسان هستند. موش‌ها معمولاً در حدود ۳۵ نوع بیماری را با انسان منتقل می‌کنند. روش‌های عمده مبارزه با موش‌ها شامل اقدامات به‌سازی و بهداشتی، محافظت ساختمان‌ها از داخل شدن موش، از بین‌بردن لانه آنها و محروم کردن موش‌ها از دسترسی به آب و غذا و تمیز نگهداشتن محیط است. روش‌های اصلی از بین‌بردن موش‌ها تله‌گذاری، استفاده از سم‌های گوناگون و استفاده از کشنده‌های غیرسمی است. به‌علت این‌که استفاده از سم‌های گوناگون به شدت آب‌های زیرزمینی و آب‌های سطحی را آلوده می‌کند لذا از مرگ موش نانویی برای جلوگیری از آلودگی محیط زیست استفاده می‌نمایند. هنگام روبرو شدن موش‌ها با غذای جدید ، ابتدا طعمه‌های ماده غذایی غیر آلوده به مواد را مصرف می‌کنند و اگر برای آنها در چند ساعت اتفاقی نیفتاد ، موش‌های دیگر اقدام به خوردن آن غذای اصلی آلوده به مواد می‌کنند. به دلیل این‌که بعضی از سم‌ها شبیه گندم هستند خوراک پرندگان شده و باعث مرگ آن‌ها می‌شوند. مبارزه اشتباه با موش‌ها می‌تواند، انسانها، پرندگان و ... را با خطر مواجه سازد بدون آنکه آسیبی به موش‌ها برسانند، از این‌رو برای محققان تولید مرگ موش غیر سمی نانویی قابل توجه است. این پودر غیر سمی به طور وسیعی در کشت زارها، باغها و مکان های ذخیره سازی غذا و مواد فاسد شدنی مورد استفاده قرار می گیرد و باعث از بین بردن موش‌ها می شود(محصولات فناوری نانو، ویرایش پنجم، ۱۳۹۷).

۱۶. نتیجه گیری

در دنیای معاصر امنیت محیط زیست و بهداشت تبدیل به یکی از مهمترین نیازهای مردم شده است به نحوی‌که تأمین امنیت اقتصادی، اجتماعی و فزیکی بدون تأمین امنیت محیط زیست و بهداشت ناکارآمد خواهد بود. آلودگی محیط زیست یک موضوع اساسی بین المللی بوده و سلامت انسانها را به خطر می اندازد. لذا دانشمندان تلاش می‌نمایند تا با استفاده تکنالوژی معاصر، زمینه تولید محصولات جدید و باکیفیت را فراهم نمایند. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که محصولات نانویی بسیار باکیفیت‌تر از محصولات قدیمی بوده طوری‌که محصولات غذایی نانویی حتی پس از تمام شدن تاریخ مصرف آن دارای ظاهر مناسب، رنگ شفاف و قابل مصرف هستند. همچنین پوشش نانوذرات در افزایش عمر و مقاوم بودن مواد تأثیر مستقیم دارد. آلودگی هوا نیز یک خطر جدی برای انسانها به شمار می‌رود لذا برای مقابله با آن باید از روش های نوین استفاده کرد. به طور خلاصه می توان گفت، در آینده تکنالوژی نانو در دنیای معاصر بازارهای جهان را اشغال خواهد

نمود لذا برای علاقمندان به علم و تکنالوژی لازم است با محصولات نانویی آشنایی حاصل نموده و در تولید محصولات جدید سعی و تلاش نمایند.

منابع و مأخذ:

ستاد نانوی ایران، محصولات فناوری نانو، ۱۳۹۷ ص ص ۶۴-۲۷

Rezaei R. Rookesh kardan anzimha, Bashgahe nano, Dar site http: //www.nanoclub.ir, 2005.

Setad vije fanavari Nano. Kholasee az khavas va karbordhaye nanomavad va tahavol darbastebandi mavad ghazaei, dar site http: //www.nanoclub.ir, 2007.

Jamshidi, M. (2015). “reported environmental newspaper, the period of eight Feb 6137 issue, p. 16. [In Persian].

Mohsen Kalantari, M., Ahdinejad Rushti, A., Meshkini, M., N, j. (2020). Structuralfunctional explanation of the Physical development on transit oriented development in metropolitan cities (Case study: Tehran politan). Journal of Regional Planning, 10 metro (38), 125-142. [In Persian].

Tadayoni, A., Kazerouni, S.M. (2016). Military Applications of Nanotechnology from

Bott J, Störmer A, Franz R. A model study into the migration potential of nanoparticles from plastics migration potential of nanoparticles from plastics nanocomposites for food contact Food Packaging and Shelf Life. 2014

. De Azeredo HM. Nanocomposites for food packaging applications. Food Res Int 2009;42(9):1240-53.

de Azeredo HMC. Antimicrobial activity of nanomaterials for food packaging applications Nano-Antimicrobials. Springer; 2012. P. 375-94.

Alhendi A, Choudhary R. Current Practices in Bread Packaging and Possibility of Improving Bread Shelf-life by Nanotechnology INT J Food SCI Nutr 2013;3:55-60

de Azeredo HMC. Antimicrobial activity of nanomaterials for food packaging applications Nano-Antimicrobials. Springer; 2012. P. 375-94.

ضمایم

حاد:وخیم،شدید

حاوی:شامل،دربرگیرنده

خلبان:هوا نورد

سمیت:زهرجن،زهری،توکسیک

انتی استاتیک:ضد چارج های ساکن

التیام:بهبود یافتن زخم

قلیان:قیلون

پاد اپیلاسیون:(Anti-Wax)مواد موم که برای از بین رفتن موهای اضافي جلد استفاده میشود

کرم های ضدآفتاب:کریم های ضد آفتاب

اوزن

کفی کفش:بوت ها

تحلیل بلاغی اشعار محمدشریف سعیدی بر پایهٔ هنجارگریزی معنایی؛ با تکیه بر مجموعهٔ شعری «آهسته رفتن چاقو»

پوهنمل علی‌اکبر زاولی[1*]، پوهنیار محمد رضایی[2]
استادان دیپارتمنت دری، پوهنځی زبان و ادبیات، پوهنتون غزنی
*alizawuli1367@gmail.com

د تر لاسه کولو نېټه: (۱۴۴۵/۷/۵) **د منلو نېټه (۱۴۴۵/۸/۸)**

خلاصه

هنجارگریزی یکی از شیوه‌های آشنایی‌زدایی در مکتب فرمالیسم روسی است. در این شگرد، قواعدی بر قواعد زبان معیار افزوده می‌شود که موجب برجستگی متن ادبی می‌گردد. در هنجارگریزی معنایی شاعر براساس قواعد معنایی حاکم بر زبان هنجار، از دو روش هم‌نشینی و جانشینی کمک می‌گیرد. با توجه به این‌که حوزهٔ معنا بیش از دیگر سطوح زبان در برجسته‌سازی مورد نظر است، هر شاعری که بتواند بر حسب توانایی‌های ذوقی و علمی خود در این زمینه موفق باشد، از اشعار ناب‌تری برخوردار خواهد بود. در این تحقیق، غزل‌های محمدشریف سعیدی در مجموعهٔ شعری «آهسته رفتن چاقو» از منظر هنجارگریزی معنایی، مورد بررسی قرار گرفته است تا از این رهگذر گوشه‌هایی از زیبایی‌های ظاهری و باطنی اشعار وی آشکار گردد. نتیجهٔ بررسی‌ها نشان می‌دهد بیشترین بسامد هنجارگریزی در غزل‌های این اثر به هنجارگریزی معنایی تعلق دارد که به صورت گسترده در هیأت آرایه‌های تشخیص، تناقض، استعاره و به ویژه در ترفند تشبیه نمایان است.

واژه‌های کلیدی: فرمالیسم، آشنایی‌زدایی، هنجارگریزی معنایی، شریف سعیدی، آهسته رفتن چاقو.

۱. مقدمه

دههٔ دوم قرن بیستم، سرآغاز تحولی عظیم در نظریهٔ ادبی است که بعدها فرمالیسم(صورت‌گرایی) نامیده شد. نخستین نشانه‌های فرمالیسم در سال ۱۹۱۴ در روسیه آشکار شد و در سال‌های ۱۹۱۵- ۱۹۱۷ به اوج رسید. نخستین گام را در این زمینه«ویکتور شکلوفسکی» با انتشار مقالهٔ «رستاخیز واژه‌ها» برداشت. از دیگر نظریه‌پردازان این مکتب ادبی که نقشی به‌سزا در گسترش و تدوین این جریان فکری داشتند، می‌توان از «رومن یاکوبسن» و «یوری تینیانوف» نام برد (علوی مقدم، ۱۳۷۷: ۸- ۱۰). هدف این مکتب، گسستن از هنجارهای ادبی گذشته و کشف راز

«ادبیت» اثر بود. «ادبیت» عاملی است که «مادهٔ» ادبی را به «اثر ادبی» تبدیل می‌کند. به بیانی دیگر، عاملی است که متن ادبی را از غیرادبی جدا می‌کند (شفیعی کدکنی، ۱۳۹۱: ٦٦).

صورت‌گرایان معتقد بودند که شخصیت نویسنده را نمی‌توان از خلال آثارش شناخت، بلکه «اثر هنری می‌بایست زندگی خاص خود را داشته باشد» (زرین‌کوب، ۱۳۶۱: ۵۹). آنان برای اثبات نظریات خود، برای شعر ارزش بیشتری قایل بودند و کاربرد ادبی زبان ناب را شعر دانسته و می‌گفتند: «شعر گفتاری است که در بافت کاملاً آوایی خود سازمان یافته است» (سلدن و ویدوسون، ۱۳۷۲: ۱۹).

صورت‌گرایان بر این باور بودند که ادبیت در آشنایی‌زدایی و عدول از زبان هنجار است. به گفتهٔ یاکوبسن: ادبیت تهاجم سازمان‌یافته بر ضد زبان است که زبان عادی و تکراری را برجسته می‌کند» (علوی مقدم، ۱۳۷۷: ۲۵). برجسته‌سازی، عامل شکل‌گیری زبان ادبی و شاعرانه است که با بهره‌گیری از واژه‌ها، اصطلاحات و تعبیرهای ناآشنا و... از یک‌نواختی کلام می‌کاهد.

آشنایی‌زدایی دربرگیرندهٔ تمام روش‌هایی است که مؤلف از آن سود می‌جوید تا «جهان متن را به چشم مخاطبان، بیگانه نماید» (احمدی، ۱۳۸۰: ۴۷)؛ و محتوای متن ادبی را چنان جلوه دهد که گویی از این پیش‌تر وجود نداشته است. این روش‌ها موجب به تأخیرافتادن درک متن و گسترش معنای متن و در نتیجه لذت و بهره‌وری بیش‌تر خواننده از آن می‌گردد. در این پژوهش تلاش گردیده که به بررسی هنجارگریزی معنایی و تحلیل چگونگی به‌کارگیری عناصر هنجارگریزی معنایی در شعر شریف سعیدی پرداخته شود.

۲. بیان مسأله

از دیدگاه هاورانک، هدف زبان علم، ارایهٔ مطالب صرفاً صحیح است. زبان روزمره یا زبان علم به‌کارگیری عناصر زبان است، به گونه‌ای که به قصد بیان موضوعی به کار رود، بدون آن‌که شیوهٔ بیان جلب نظر کند و مورد توجه اصلی قرار گیرد. زبان شعر با به‌کارگیری عناصر برجسته، توجه خواننده را به خود جلب می‌کند. هنجارگریزی در کل انحراف از قواعد حاکم بر زبان هنجار است؛ هرچند منظور از آن هرگونه انحراف از قواعد زبان هنجار نیست، زیرا گروهی از این انحرافات تنها به ساختی غیردستوری منجر می‌شود و خلاقیت هنری به شمار نخواهد رفت (صفوی، ۱۳۷۳: ۳۹).

شفیعی کدکنی ضمن تأکید بر اهمیت این تمایز زبانی و نقش توسع‌های زبانی در افزایش قلمرو مالکیت زبان، برای آشنایی‌زدایی شاعر و توسع‌های زبانی وی دو شرط را ضروری می‌داند: یکی اصل «جمال‌شناسیک» (به این معنا که وقتی کلمه‌ای را از خانوادهٔ خود جدا کردیم و در کنار خانوادهٔ دیگری قرار دادیم، خواننده یا شنوندهٔ اهل زبان در این جدایی و در این ازدواج جدید، نوعی زیبایی احساس کند)، و دوم «اصل رسانگی و ایصال» (به این معنی که وقتی کلمه‌ای را از

خانوادهٔ خود جدا کردیم و به ترکیب با خانواده‌ای دیگر واداشتیم، خواننده افزون بر احساس جمال‌شناسیک در حدود منطق شعر، بتواند احساس گوینده را تا حدی دریابد (شفیعی کدکنی، ۱۳۹۳: ۱۲- ۱۴).

بسیاری بر این باوراند که محمدشریف سعیدی، یکی از برجسته‌ترین شاعران امروز افغانستان است؛ کسی که با کار مداوم و نترسیدن از تجربه‌گیری‌های نو، خود را به اثبات رسانده است. به جز این، شاعر از اولین ترویج‌دهندگان غزل مدرن یا به تعبیر خودش غزل نو فارسی است. شعر سعیدی از همه متفاوت است و جدای از این‌که از عاشقانه‌سرایی باکی نداشته، آشنایی‌اش با ادبیات غرب و ذوق نمادگرا، از او شاعری خاص اجتماعی ساخته است. تنها شاعری که شعرش را در ایران در پوهنتون به عنوان بخشی از درس عمومی ادبیات تدریس می‌کنند؛ و چه‌بسا تنها شاعری که در سال‌های پیاپی برای ترویج نگاه و فضای تازه‌ای که بر آن اعتقاد داشت، مجله منتشر کرد و نقد نوشت؛ حلقهٔ ادبی ایجاد کرد و شعر گفت، شریف سعیدی است.

ابزارهایی ادبی‌ای که سعیدی از آن در غزل‌هایش استفاده کرده است، همان ابزارهای از قبل موجود در ادبیات شعری؛ مانند تشبیه، استعاره، تشخیص و... است و شاعر تلاش کرده‌است با استفاده از آرایه‌های ادبی چهرهٔ آشنا را ناآشنا نقش بکند. سپس این غریبهٔ آشنا را به مخاطبان شعرش عرضه کند تا برای‌شان تازگی داشته باشد. تفاوت کار شاعر در غزل‌هایش با کار دیگر سرایندگان دور و برش، در این است که او از کاربرد تشبیه‌ها و استعاره‌ها و تشخیص‌ها و رابطه‌های قدیمی سر باززده و علیه همهٔ آن‌ها طغیان کرده است. او در حقیقت، روی زیبایی‌شناسی گذشته خط زده است.

بر این اساس، مطالعهٔ شریف سعیدی در تاریخ شعر معاصر افغانستان، دارای اهمیتی فراوان است. سعیدی با علم نسبت به درک حوزه‌های هنجارگریزی معنایی شعری، توانسته است با دیدی زیباشناسانه‌تر، شاعرانگی غزلیاتش را به اوج برساند. این جستار، شگردهای تازهٔ تصویرپردازی را در غزل‌های شاعر، که سبب عادت‌ستیزی و صبغهٔ هنری کلامش شده، بر پایهٔ هنجارگریزی معنایی بررسی کرده است.

۳. پیشینهٔ تحقیق

در پیرامون ویژگی‌ها و زوایای پیدا و پنهان شعر شریف سعیدی پژوهش‌های چشم‌گیری صورت گرفته است؛ مانند: «بررسی انسجام متن در شعر سعیدی، شاعر معاصر غزنه، با تاکید بر مجموعهٔ «*زاغ سپید*»، نوشتهٔ دکتر سرو رسا رفیع‌زاده؛ «بررسی نقش زنان در اندیشه و شعر محمّدشریف سعیدی» نوشتهٔ دکتر عصمت اسماعیلی؛ «نگاهی به مجموعهٔ شعر «وقتی کبوتر نیست» سروده محمدشریف سعیدی» نوشتهٔ سیدضیا قاسمی؛ «مروری بر شعر شهر قدیمی ما از محمدشریف سعیدی»؛ «سعیدي، شاعر تجربه‌های معاصر» نوشتهٔ سیدابوطالب مظفری؛ «نگاهی به

مجموعهٔ شعر ماه هزار پاره از محمدشریف سعیدی» نوشتهٔ محمود جعفری؛ «سه یادداشت بر سه شعر سعیدی» نوشتهٔ محمدحسین هاشمی؛ «بررسی نقش زنان در اندیشه و شعر محمّدشریف سعیدی» نوشتهٔ دکتر محمود حسن آبادی؛ «سفرنامهٔ کابوس‌وار شاعری مدرن، مرور کتاب‌های آخر سعیدی» نوشتهٔ سیدرضا محمدی؛ «بررسی تصویرسازی در غزل‌های شریف سعیدی» نوشتهٔ دکتر یعقوب یسنا؛ «سه‌گانی‌های سعیدی بر «جانماز چینی» نوشتهٔ پرتو نادری و... . این مقاله‌ها و پژوهش‌ها به صورت عموم چگونگی تصویرپردازی، نمادها، ساخت‌های زبانی و آوایی، کاربرد آرایه‌های ادبی و... را در شعر سعیدی کاویده‌اند؛ اما به گونهٔ مشخص نوشته یا مقاله‌ای پیرامون هنجارگریزی معنایی در شعرهای وی، بیرون داده نشده است.

۴. روش تحقیق

این مقاله با روش توصیفی_ تحلیلی براساس گردآوری داده‌ها و تحلیل آن‌ها انجام می‌شود. هم‌چنین نمونه‌های شعری در این مقاله با استناد به مجموعهٔ شعری «آهسته‌رفتن چاقو»، اثر شریف سعیدی به بحث و بررسی گرفته شده است.

۵. آشنایی‌زدایی

آشنایی‌زدایی از اساسی‌ترین مفهوم‌های مطرح‌شده در نظریهٔ فرمالیست‌های روس است. در تعریف آشنایی‌زدایی می‌توان گفت: این اصطلاح، همهٔ شگردهایی که زبان شعر را با زبان هنجار بیگانه می‌کند در بر می‌گیرد؛ بنابراین با برجسته‌سازی همراه است (علوی مقدم، ۱۳۷۷: ۱۰۷). شفیعی کدکنی در کتاب «رستاخیز کلمات» می‌گوید: هرگونه نوآوری در هنر و ادبیات آشنایی‌زدایی است که حد و مرز ندارد و نیز امری نسبی است که با توجه به مخاطب، مصداق ناآشنا و بدیع یا معمولی و مکرر می‌یابد. در آشنایی‌زدایی، شاعر، تصاویر، فرم‌ها و موتیف‌های تکراری و آشنا را به گونه‌ای با زبان شعر خود زنده می‌کند که در ذهن مخاطب امری غریب و بدیع جلوه می‌کند (شفیعی کدکنی، ۱۳۹۱: ۹۹- ۱۰۴). شکلوفسکی نخستین‌بار این اصطلاح را در مقالهٔ «هنر همچون شگرد» مطرح کرد و سپس «یاکوبسن» و «تینیانوف» از این مفهوم با عنوان «بیگانه‌سازی» یاد کردند. شگردها و فنونی که زبان شعر را بیگانه می‌کند باعث می‌شود مخاطب از معنا به سوی زبان و عناصر زبانی روی آورد. بدین ترتیب معنا در خدمت زبان قرار می‌گیرد. از نظر شکلوفسکی، وظیفهٔ هنر و ادبیات، ناآشناکردن مفاهیم آشنا است (علوی مقدم، ۱۳۷۷: ۱۰۸). این نکته نیز در مورد انحراف از زبان هنجار شایان ذکر است که هرگونه گریز از زبان هنجار را نمی‌توان عامل برجستگی سخن یا آشنایی‌زدایی شمرد، بلکه هنجارگریزی‌هایی باعث آشنایی‌زدایی کلام می‌گردند که نقش، هدف و جهت داشته باشد، در غیر این صورت باعث درهم‌ریختگی نظام زبان می‌گردد. شفیعی کدکنی در کتاب «موسیقی شعر» دو شرط را برای هرگونه توسعهٔ زبانی اصل می‌داند: ۱. رعایت اصل

جمال‌شناسانه، که منظور آن رعایت زیبایی کلام است؛ ۲. اصل رسانگی و ایصال که مراد از آن، توانایی درک احساسات گوینده توسط مخاطب است (شفیعی کدکنی، ۱۳۷۳: ۱۳).

به بیانی دیگر، آشنایی‌زدایی دربرگیرندهٔ تمام روش‌هایی است که مؤلف از آن سود می‌جوید تا «جهان متن را به چشم مخاطبان، بیگانه بنماید» (احمدی، ۱۳۸۰: ۴۷) و محتوای متن ادبی را چنان جلوه دهد که گویی از این پیش‌تر وجود نداشته است. این روش‌ها موجب به تأخیرافتادن درک متن و گسترش معنای متن و در نتیجه لذت و بهره‌وری بیش‌تر خواننده از آن می‌گردد.

٦. هنجارگریزی معنایی

از آن‌جا که حوزهٔ معنا وسیع‌ترین بخش در زبان است، متنوع‌ترین و گیراترین عدول از هنجارها در این بخش صورت می‌پذیرد. نخستین بار این عنوان را جفری لیچ برای خیال‌انگیزی شعر و عواملی که این خیال‌انگیزی را به وجود می‌آورند، وضع کرده است. در هنجارگریزی معنایی، شاعر با نظام معمول ساخت واژه یا جمله کاری ندارد؛ بلکه با همان واژه‌های معمول، مطلبی را بیان می‌کند که مفهوم آن با رسم و عادت هنجار متفاوت است (علوی مقدم، ۱۳۷۷: ۷۲). در این نوع هنجارگریزی، شاعر خود را مقید به قواعد معنایی حاکم بر زبان هنجار ندانسته و در محور جانشینی دست به انتخاب می‌زند و اثر خود را برجسته می‌کند. هنجارگریزی معنایی، گریز از قواعد معنایی زبان هنجار در هم‌نشینی و ترکیب واژه‌ها با یک‌دیگر است. هم‌نشینی واژه‌ها براساس قواعد معنایی حاکم بر زبان هنجار، تابع محدودیت‌های خاص خود است (صفوی، ۱۳۷۳: ۵۲).

در هنجارگریزی معنایی، واژگان در محور جای‌گزینی و محور هم‌نشینی مطابق با عرف و هنجار عادی زبان نیستند (شمیسا، ۱۳۹۴: ۲۸۵). هر هنرمندی به شیوه‌ای متفاوت و خاص شگردهای هنجارگریزی را در هنر خود به کار می‌گیرد. یک شاعر بیان شگفتی‌آور را از راه تشبیه‌های نامتعارف تجربه می‌کند؛ شاعری دیگر مجازهای پیش‌تر ناشناخته را به کار می‌گیرد (احمدی، ۱۳۷۴: ۳۰۵).

فرمالیست‌ها تصویر را جوهرهٔ اصلی شعر و عامل تأثیر شعر می‌دانند و معتقداند، کلید راه‌یابی به معنا و دنیای ذهن و روان هنرمند در مجازهای زبانی است. آنان باورمندند که از طریق تحلیل تصویرهای مجازی می‌توان به دنیای درونی و پنهان شاعر راه یافت. تصویر در نقد جدید در عام‌ترین مفهوم «تصویر» بر کل زبان مجازی اطلاق می‌گردد (فتوحی، ۱۳۸۸: ۴۱).

هنجارگریزی معنایی به مفهوم تخطی از معیارهای تعیین‌کنندهٔ هم‌آیی واژگان و عدول از زبان معیار است. می‌توان گفت که هنجارگریزی معنایی عاملی مهم در آفرینش شعر است؛ بدین مفهوم که هرچه بسامد وقوع این‌گونه هنجارگریزی بیش‌تر باشد، افق‌های معنایی گسترده‌تری در شعر حاصل شده و رسیدن به معنا دیرتر اتفاق می‌افتد. یکی از نتایج مثبت هنجارگریزی معنایی، بسط و گسترش واژگان است. واژه‌ها تا پیش از حضورشان در بافت شعر، چهره‌ای خاص و کاربردی ثابت

و قراردادی دارند، اما با تغییر چهره و دگرگون‌شدن معنی آن‌ها در فضای شعری است که می‌توانند دوباره احیا شوند و معناهای تازه و خوانش‌های بسیار پیدا کنند.

۱,٦ هنجارگریزی معنایی در اشعار شریف سعیدی

محمدشریف سعیدی درسال ۱۳۴۹ در دهکدهٔ المیتوی جاغوری از توابع ولایت غزنی متولد شد. مکتب ابتدائیه را تا صنف چهارم در زادگاهش خواند و درسال ۱۳٦٦ به ایران مهاجر شد. وی در رشتهٔ زبان وادبیات انگلیسی و علوم سیاسی به تحصیل پرداخت و درسال ۱۳۷٦ از رشتهٔ متذکره موفقانه، فارغ التحصیل گردید. سعیدی یکی از فعالان ادبی حوزهٔ مهاجرت ایران است. در ایران مدتی در بخش نقد وآموزش شعر در شورای شعر وزارت فرهنگ و ارشاد ایران کار کرد، سردبیر دو هفته‌نامهٔ ادبی و هنری گلبانگ بود، مسؤولیت بخش شعر و ترجمه در مجلهٔ وزین دُر دری را بر عهده داشت، عضویت هیأت تحریر هفته نامهٔ همبستگی و مسؤولیت دفتر هنر و ادبیات افغانستان را در قم داشت. از وی تاکنون مجموعه‌های شعری «تبر و باغ گل سرخ»، «وقتی کبوتر نیست»، «ماه هزارپاره» و «قفل‌های بزرگ» به چاپ رسیده است. وی در قالب‌های کلاسیک و سپید شعر می‌سراید و هم اکنون در سویدن به سر می‌برد.

محمدشریف سعیدی یکی از شاعران پرکار و متعهد کشور است که در ایران نیز از شهرت و محبوبیت در میان حلقه‌های ادبی و شاعران چه افغانستانی و چه ایرانی برخوردر است. سعیدی را می‌توان در ادبیات افغانستان به عنوان یکی از قله‌های شعر معاصر خواند و لقب خلف صالح سخن سرایان غزنی را بر قامتش مناسب دانست. وی هرچند که اکنون در سویدن زندگی می‌کند، اما دغدغه‌ها و دلبستگی‌هایش را از یاد نبرده و زبان فارسی و اوضاع اجتماعی و سیاسی کشور زادگاهش در کانون توجهش قرار دارد. آثار اولیه‌اش در ایران چاپ شده و در سال‌های اخیر تعدادی از کتاب‌هایش در کابل به چاپ رسیده است. دست‌آورد سال‌های اخیر وی متأثر از تجاربی است که از سه جای مختلف (افغانستان: زادگاه، ایران: مهد بالش و رویش، غرب: محل اقامت) کسب کرده و این تجربه‌ها، ویژگی‌های خاص سبکی و زبانی به سخن وی بخشیده است.

تجربهٔ سال‌های متمادی سرایش شعر و پشتکار و مطالعه آثار بزرگان زبان و ادب فارسی، سعیدی را به شاعر مبدل ساخته است که می‌توان ویژگی بارزش را همانا تسلط وی بر متون دانست. شعر زندگی اوست و شاعری مهم‌ترین کار او. شاعری که تبعید و دربدری و تنهایی و غربت و عسرت و همه این‌ها نتوانسته‌اند او را شکست دهند. او را مأیوس یا افسرده یا سرخوردهٔ گوشهٔ انزوا کنند. شاید این از خصیصهٔ جمعی شاعرانی است که در دههٔ هفتاد به عنوان شاعران مقاومت یا مهاجرت افغانستان شناخته می‌شدند. به قول ابوطالب مظفری، شریف سعیدی از آن دست شاعرانی است که به تجربه‌های فردی و معاصرش وفادارتر از داده‌های سنت ادبی است و این بزرگ‌ترین

ویژگی شعری او و بزرگ‌ترین راز موفقیت او است. مظفری بر این باور است که بیش‌ترین تمرکز سعیدی روی تجربه‌های شخصی و گریز آگاهانه از قیود بلاغی سنت ادبی قبل از خودش است. در غزل ابتکار دارد؛ تجربیات شخصی‌اش را دخالت می‌دهد؛ به تفکرات دنیای معاصرش متعهد است و به اقلیم و تاریخ قومی‌اش باور دارد. سعیدی از دام کلیشه‌های رایج در سنت ادبی پیش از خود رها شده و به عنوان انسانی مدرن به پدیده‌ها و دنیای پیرامونش نظر دارد. حساسیت به موضوعات دور و بر زندگی اجتماعی و دورشدن از کلیات فلسفی- اخلاقی در شعر، شاخصهٔ دوم سنت‌گریز سعیدی است. او مانند شاعران کلاسیک، انسان‌های فرضی را مخاطب دستورات کلی- اخلاقی خودش قرار نمی‌دهد؛ بلکه به صورت عینی به موضوعات مبتلا به زمانش نزدیک می‌شود و از درد و رنج واقعی آنان به گونهٔ مشخص حرف می‌زند.

سعیدی برای مشبه‌ها و مستعارمنه‌هایش، مشبه‌به‌ها و مستعارله‌های دیگری تعریف کرده است. او رابطهٔ تازه‌ای خلق کرده است و این‌جاست که ذهن‌های آشنا با تشبیه‌ها و استعاره‌ها و رابطه‌های تکراری، فضای آفریده‌شده در غزل را بیگانه و ناآشنا یافته‌اند و در برابر آن جبهه‌گیری کرده‌اند.

۷. تشبیه

تشبیه به دلیل ساخت ساده‌ای که دارد، مستقیم‌تر از استعاره و نزدک‌تر به طبیعت است؛ هم‌چنین در تشبیه حرکت و جنبش از استعاره‌های مصرحه بیشتر است (شفیعی کدکنی، ۱۳۷۰: ۲۵۳). تشبیه از مهم‌ترین ابزارهای تصویرسازی در شعر محسوب می‌گردد. راز زیبایی تشبیه در همانندی‌های پیش‌بینی نشده است که ذهن آدمی را با شگفتی، درنگ و تلاش همراه می‌کند که منشأ لذت هنری است. به کارگیری مشبه و مشبه‌به‌های تکراری سبب سستی و ابتذال صور خیال در شعر می‌شود؛ بنابراین، شاعران خلاق و مبتکر با استفاده از مشبه و مشبه‌به‌های غیر تکراری و بدیع، سعی در برجسته‌سازی تصویرهای شعری خود دارند. شریف سعیدی نیز با بهره‌گیری از تصاویر زیبا و دل‌نشین، اندیشه‌های خود را در قالب تشبیهات تازه و ابتکاری بیان می‌کند. سعیدی با هنرمندی تمام در عناصر طبیعت دخل و تصرف می‌کند و با برقرارکردن پیوند با طبیعت، نوعی نوآوری در کاربرد تشبیه ایجاد می‌کند.

انسان در سرزمین شاعر، موجودی سرد و ساکت و کرخت و آسیب‌پذیری است که به آدمک برفی بیش‌تر همانند است. روح این انسان در کالبد تنش نابود گشته و احساسش مرده است:

زان پیش‌تر که آدم برفی شود شریف
در خانه می‌برم ز خیابان شریف را
می‌ایستم در آیینهٔ قدنمای خویش
می‌بینم ابر و برف و زمستان شریف را

(سعیدی، ۱۳۹۲: ۱۱)

شاعر در بیتی دیگر آوارگی، سرگردانی و بی‌سروسامانی انسان مدرن را هنرمندانه و در قالب تشبیهات تازه و بدیع این‌گونه به تصویر می‌کشد:

بشر یک توپ مجبور است در میدان آزادی

که دیوان و خدایان می‌کنندش با لگد بازی

بشر یک سایهٔ ساده است بر دیوار همسایه

که نوری می‌وزد تا سایه در شب می‌کند بازی

(همان: ۱۳)

طبیعی است فضای جنگ و اختناق دامنگیر روح و روان شاعر گشته و به شعرها و تصاویر شعری‌اش سرایت کرده است. اگر در گذشته زلف دلبر را به مار و حلقه‌ی دار و... تشبیه می‌کردند، سعیدی بنابر خلق رابطه‌ی جدید بین مشبه و مشبه‌به به جای مار و ریسمان دار از بمب‌های خوشه‌خوشه کار کشیده است؛ زیرا هردو کشنده‌اند و تازه ابزار کشتن در عصر شاعر نه ریسمان دار و تیر و کمان، که بمب‌ها (آن‌هم از نوع خوشه‌خوشه) است.

از بمب خوشه‌خوشه، زلف سیاه دارد

از تیرهای مژگان برجسته رفته چاقو

(همان: ۱۹)

زمانه، کژدم برقک در ابر تلخی شد

که زهر، کاشته با حرف نیش‌دار گذشت

(همان: ۲۷)

به روی سینهٔ من گوش عاشقی بگذار

چه کبک‌ها که در این کوهسار می‌خواند

(همان: ۳۱)

دل که در ادبیات کلاسیک فارسی و نیز تصویرهای سنتی شعر فارسی اغلباً فرودگاه خوبی‌ها و منشأ لطافت‌ها و ظرافت‌ها است، در بیت زیرین به کژدم تشبیه شده است که تصویری است تازه و بدیع. دل در میان سینهٔ انسان مدرن به کژدم مبدل گشته و پیوسته به رگ‌های وی زهر پمپ می‌کند.

دل چیست؟ کژدمی است که در سینه می‌تپد

در رگ‌رگم هزار رقم زهر حاکم است

(همان: ۳۹)

به عقیدهٔ شاعر، در کنار حوادث و پدیده‌های دیگر، حتا کهکشان و برج‌های فلکی و ... نیز بی‌تقصیر نیستند و در بدبختی و فلاکت انسان مدرن دست دارد.

کهکشان لانهٔ ماران سپیدند و سیاه
ماه من، برج فلک، چاه کبوتر باشد
(همان: ۴۴)

۱,۷اضافهٔ تشبیهی

بخش بزرگی از تشبیهات به کاربرده‌شده در مجموعهٔ «آهسته رفتن چاقو» از گونهٔ اضافهٔ تشبیهی (تشبیه بلیغ) است. تشبیه بلیغ تشبیهی است که در آن‌ها وجه شبه و ادات تشبیه ذکر نمی‌گردد. در این مجموعهٔ شعری تشبیهات بدیعی مانند «ترانه‌ی باران، کوچهٔ دل، جویبار جان، نسیم بودنه، حنای شام و شفق، تشت ماه، شیر عشق، شکر دانش، انگور آب دیده، قرآنک لبان، سایهٔ جنگ، چینی روح، دستمال خشم و...» آمده است و اغلب آن‌ها از نوع تشبیهات «عقلی به حسی» و «حسی به حسی» است.

از خانه می‌کشم به خیابان شریف را
تا تر کند ترانهٔ باران شریف را
(سعیدی،۱۳۹۲: ۱۱)

باران به کوچهٔ دل من گریه می‌کند
هُل می‌دهم به کوچهٔ گریان شریف را
(همان: ۱۱)

فصل شبنم رفت و اینک فصل آتش‌باری است
تشنگی در جویبار جان انسان جاری است
(همان: ۱۵)

میان بستر پرشور شبدر و شبنم
نسیم بودنه را صبح، قتقتک می‌داد
(همان: ۲۰)

حنای شام و شفق را به تشت ماه آرند
شبی که- ماه عروسان- به تخت بنشینی
(همان: ۲۶)

تو شیر عشق و شکرهای دانش آوردی
که در پی تو دوان شد دلِ چو کودک من

(همان: ۲۹)

با گریه حال دیدهٔ من دیدنی‌تر است
انگور آب دیدهٔ من چیدنی‌تر است

(همان: ۳۰)

بر آیه، آیه، آیه‌ات ایمان می‌آورم
قرآنک لبان تو بوسیدنی‌تر است

(همان: ۳۰)

زمانه از سر نعش تو با تفنگ گذشت
ز روی کشتهٔ تو سایه‌های جنگ گذشت

(همان: ۳۵)

باز عشق آمد که در آیینه خنجر بشکند
چینی روح مرا با سنگ مرمر بشکند

(همان: ۹۸)

بر جبینش دستمال خشم چین‌چین بسته بود
پیش خود دیدم نوار جادهٔ مسدود را

(همان: ۸۷)

استعاره

یکی از بنیادی‌ترین مسایل صور خیال، استعاره است و استعاره اساساً عاریت‌گرفتن و داد و ستد میان تصورات و معامله بین بافت‌ها است. «تفکر» استعاری است و حاصل مقایسه، و استعاره‌های زبان از آن ناشی می‌شود (ریچاردز، ۱۳۸۲: ۱۰۴). استعاره اگر برای زینت کلام بیاید و ذهن را به تفکر واندارد ارزش علمی و هنری ندارد، هرچند این استعاره‌ها «مانند سنگ مرده باشند» می‌توانیم آن‌ها را از نو برانگیزیم (همان: ۱۱۰). آن‌چه در استعاره مهم است و اساس شناخت قدرت تخیل شاعر و انگیزهٔ شگفتی و احساس لذت از زیبایی هنری است. همان کشف وجود تازه و دقیق در میان اشیا و شیوهٔ شاعر در بیان استعاره است (پورنامداریان، ۱۳۷۶: ۲۰۷). استعاره از روش‌هایی است که شاعر به کمک آن سخن خود را در ذهن مخاطب جای‌گیر می‌کند. در واقع استعاره دامی تنگ‌تر از تشبیه است که شاعر در برابر مخاطب خود پهن می‌کند (کزازی، ۱۳۸۹: ۹۴). هدف از کاربرد استعاره در کلام به غیر از تأکید و مبالغه در یک‌سانی مشبه و مشبه‌به، برجسته‌کردن کلام است.

خاستگاه استعاره جایی است که شاعر مستعارمنه خود را از آن‌جا اخذ می‌کند. این خاستگاه که مرجع استعاره است، حوزهٔ محاکاتی و گسترهٔ تخیل شاعر را نشان می‌دهد که به قلمرو تجربه‌های

مستقیم، غیر مستقیم، تحقیقی و تقلیدی اشاره دارد و نو یا کهنه‌بودن تصاویر را نشان می‌دهد. سیری در غزل‌های شریف سعیدی نشان می‌دهد که شعر وی از این نظر غنی است و بخش‌هایی از طبیعت، جامعه و زندگی اجتماعی و امور معقول و مجرد را به نمایش می‌گذارد و چگونگی تأثیرپذیری او را از هستی بیرون و روند تصویرسازی بر پایهٔ این تأثرات را آشکار می‌سازد.

پربسامدترین استعاره‌های به‌کارگرفته‌شده توسط سعیدی مربوط به زادگاهش و ویرانی‌ها و بیچارگی‌های آن است. در بیت‌های زیرین «ابراهیمِ در آتش» و «درختستان آبایی» برای وطن؛ «چاقو» برای غم و اندوه؛ «مریم» برای صلح و آبادانی، و «آهوان» برای هم‌وطنان درمانده از جنگ، استعاره شده است.

آی ابراهیمِ در آتش! گلستان ساختی
نسلت اینک در گلستان، گرم آتش‌باری است
(سعیدی، ۱۳۹۲: ۱۵)

درختستان آبایی چنان در قحط‌سالی سوخت
که بر خاکش علف‌هرزی برای سوختن ماندیم
(همان: ۴۳)

در بیت‌های بالا «ابراهیمِ در آتش» و «درختستان» برای وطن استعاره شده اند.

آهسته رفته چاقو، پیوسته رفته چاقو
در قلب خون‌چکانم، تا دسته رفته چاقو
(همان: ۱۹)

گذشت عمر و- چه گویم- در انتظار گذشت
در آمدآمد مریم، چهل بهار گذشت
(همان: ۲۷)

درآمد در دلم دلدار، با مژگان خون‌ریزش
جهان را عید قربان کرد ابروهای چنگیزش
(همان: ۳۴)

چه آهوان که دویدند در دل تنگت
شبی که از جگرت پنجه‌ی پلنگ گذشت
(همان: ۳۵)

۸. تشخیص (جان‌دارپنداری)

در استعارهٔ مکنیه، مشبه‌به متروک در اکثر مواقع انسان است و به اصطلاح استعاره، انسان‌مدارانه است. غربیان به این استعاره، پرسونیفیکاسیون می‌گویند که در فارسی به «تشخیص» یا «جان‌دارپنداری» ترجمه شده است. تشخیص یا جان‌دارپنداری از جمله آرایه‌هایی است که به تفکر بشر اولیه بازمی‌گردد که در قدیم همه‌چیز را جان‌دار می‌پنداشتند (شمیسا، ۱۳۹۴: ۱۸۴). از مسایل مهم مطرح‌شده در شعر شریف سعیدی، توجه و دید او نسبت به جهان است. او طبیعت را زنده و جان‌دار می‌بیند. در شعر سعیدی زمین، آسمان، ماه، درخت و از مفاهیم انتزاعی؛ عشق و دل و... بیش‌ترین آرایهٔ تشخیص را دارند.

می‌شود درک کند سردی روحم را ماه
در شب سرد اگر پیرهنش تر باشد
(همان: ۴۴)

زمین با گردباد و آسمان با ژاله هوهوزن
و اقیانوس‌های بی‌کران با جزر و مد بازی
(سعیدی، ۱۳۹۲: ۱۴)

چهارگوش جوالی، چهار ماه جوان
و عشق، شاخه‌ی سرخ ستاره تک می‌داد
(همان: ۲۱)

درخت تاوهٔ خورشید را به سر گیرد
به شوق آن‌که تو زیر درخت بنشینی
(همان: ۲۶)

گلی که جامه‌ی ضد گلوله می‌پوشید
که منفجر نشود غنچه روی لب‌هایش
(همان: ۳۷)

خسوف آمد و ماه برهنه جیغ کشید
که خون جاری ما سر از آن ستیغ کشید
(همان: ۴۶)

گرفت عکس سپید و سیاه او را ماه
به طاق آبی و با صد ستاره قاب گرفت
(همان: ۵۶)

تو در خوابی و کژدم روی قلبت نقشه می‌ریزد
ز هذیان‌گفتنت پیداست با یک نیش درگیری
(همان: ۵۹)

به تاخت می‌رود و در پی شکار نو است
چه گردباد، چه آتش‌فشان بر اسپ سپید
(همان: ۱۴۰)

نهاده هاله، کلاه گشاد بر سر ماه
که چون کلاه تو گردد کلاه افتاده است
(همان: ۱۳۸)

صبح لبخند می‌زند خورشید، ظهر شمشیر می‌کشد به سرم
شب پر از خون تازه می‌خوابد روبه‌روی دو چشم سرخ و ترم
(همان: ۱۳۲)

۹. مخالفت با باورهای رایج

معمولاً شاعران را دست‌مایه‌هایی ثابت و پذیرفته‌شده است. در مکتب اینان لب، لعل را و گل، بلبل را تداعی می‌کند. سرو از اندام حکایت دارد و نی از دوری شکایت. این‌ها نشأت‌گرفته از باورهای اجتماعی، فرهنگی، مذهبی، سنتی و گاه خرافی است و هرچه هست، قولی است که جملگی برآن‌اند. برخی امور مقدس است و مطلوب و برخی ناپسند و منفور. حیوانی عزیز است و فرخنده‌پی و دیگری شوم است و نامبارک. این‌که چرا در نزد ملتی کبوتر پیک عشاق و مظهر مهر است و در نزد ملتی دیگر کلاغ این رتبت را دارد، قابل تأمل می‌نماید؛ اما این‌که شاعری با این باورها از در مخالفت درآید و نغمهٔ مخالفت را چنان خوش سردهد که به گوش جان‌ها بنشیند، خبر از نوعی تخیل نیرومند و اندیشهٔ ژرف می‌دهد و از مشخصه‌های شعر شریف سعیدی نیز یکی همین امر است.

آب مایهٔ حیات است و شاعران و نویسندگان همواره آن را ستوده‌اند؛ اما در بیت زیرین آب دشمن شاعر است و سد راه آرزوها و امیالش و خاموش‌کنندهٔ ذغال جان وی:

بیهوده بر ذغال ترم پکه می‌کنم
این‌جا که بر تمام زمین نهر حاکم است
(سعیدی، ۱۳۹۲: ۳۹)

درخت و باغ و بوستان که در ادبیات کلاسیک مظهر و نماد زندگی و شادابی و سرخوشی است، در باور شاعر پدیده‌های غیر قابل اعتماد و منحوس اند:

مرغ حق با هراس می‌گوید اعتمادی به این درختان نیست
فکر کن این درخت سبز انار پس از این لحظه چوبهٔ دار است
(همان: ۴۰)

کهکشان لانهٔ ماران سپیدند و سیاه
ماه من، برج فلک، چاه کبوتر باشد
(همان: ۴۴)

شیشه‌ها را کاه‌گل، دروازه‌ها را بسته کن
وانکن کلکینچه‌ها را رو به فردا، بسته کن
(همان: ۴۸)

در بیت بالایی، پنجره، که در سنت گذشتهٔ ادبی ما و هم‌چنان باورهای رایج در جامعه، همواره نماد امیدبخشی و امیدواری برای داشتن فرداهای بهتر و روشن‌تر تلقی شده است، در نزد شاعر، نماد دلهره‌آوری از آیندهٔ موهوم و فرداهای تاریک است. در بیت زیرین نیز، خورشید و باران که در حقیقت عوامل زندگی‌ساز و زندگی‌بخش طبیعت هستند، به عذاب‌دهی و تازیانه‌زنی حلزون محکوم گشته‌اند:

زیر خورشید داغ گشت کباب، زیر باران به تازیانه عذاب
چه عذابی کشیده از دنیا با همین عمر مختصر حلزون
(همان: ۵۳)

۱۰. نتیجه‌گیری

هنجارگریزی به عنوان نگاهی نو برای نگرش به ادبیات و شعر، از مهم‌ترین مسایل قابل توجه در شعر است. براساس آن‌چه تاکنون بررسی شد، می‌توان دریافت که هنجارگریزی معنایی عامل مهمی در آفرینش شعر است؛ بدین مفهوم که هرچه بسامد وقوع این نوع هنجارگریزی بیش‌تر باشد، به همان نسبت افق‌های گسترده‌تر معنایی در شعر حاصل می‌شود و به تبع آن، رسیدن به معنا دیرتر اتفاق می‌افتد. در حقیقت تمامی کوشش‌هایی که از طرف شاعر و نویسنده برای تشخص‌بخشی به کلام انجام می‌گیرد، منجر به آشنایی‌زدایی می‌گردد.

رهایی از ذهنیت‌های موجود در جامعه، گریز از تصویرپردازی‌های کهنه و کلیشه‌ای و گرایش به خلق تصویرهای تازه و بی‌سابقه، ایجاد تحول و دگردیسی در دست‌مایه‌های تصویری شعر پیش از خود، فضای دیگرگونه را در حوزهٔ معنایی غزل سعیدی پدید آورده است. سعیدی، به مضامین

کهن شعری دلبستگی نداشته و در فکر دست‌یافتن به معنی برجسته است. وی با تعمق در جوهره و روح عناصر و پدیده‌ها و مظاهر طبیعت پیرامون خود، به آفرینش معانی و مضامینی متضاد از مضامین پیشینیان توفیق یافته است.

پربسامدترین عنصر هنجارگریزی در غزل‌های شریف سعیدی، تشبیه است. او با ایجاد شباهت بین عناصر ذهنی و طبیعی، تصویرهایی زیبا و قابل درک برای اقناع مخاطب شعر خود خلق کرده است. پس از آن، استعاره و تشخیص بسیار مورد توجه سعیدی و از پرکاربردترین آرایه‌های شعر وی است.

منابع

۱. احمدی، بابک. (۱۳۸۰). حقیقت و زیبایی؛ چاپ هفتم. تهران: نشر مرکز.

۲. احمدی، بابک. (۱۳۸۰). ساختار و تأویل متن؛ چاپ هفتم. تهران: نشر مرکز.

۳. سعیدی، شریف. (۱۳۹۲). آهسته رفتن چاقو. تهران: مؤسسه‌ی انتشارات عرفان.

۴. سلدن، رامان؛ ویدوسون، پیتر. (۱۳۷۲). راهنمای نظریه ادبی معاصر؛ ترجمه‌ی عباس مخبر. تهران: طرح نو.

۵. شفیعی کدکنی، محمدرضا. (۱۳۷۳). موسیقی شعر. تهران: آگاه.

٦. شفیعی کدکنی، محمدرضا. (۱۳۹۱). رستاخیز کلمات(درس‌گفتارهایی در باره‌ی نظریه‌ی ادبی صورتگرایان روس). تهران: سخن

۷. شفیعی کدکنی، محمدرضا. (۱۳۹۳). صور خیال در شعر فارسی؛ چاپ هفدهم ویراست دوم. تهران: آگه.

۸. شمیسا، سیروس. (۱۳۹۴). بیان؛ چاپ چهارم از ویراست چهارم. تهران: نشر میترا.

۹. صفوی، کوروش. (۱۳۷۳). از زبان‌شناسی به ادبیات(نظم). تهران: چشمه.

۱۰. علوی مقدم، مهیار. (۱۳۷۷). نظریه‌های نقد ادبی معاصر(صورتگرایی و ساختارگرایی). تهران: سمت.

۱۱. فتوحی، محمود. (۱۳۸۸). بلاغت تصویر. تهران: سخن.

۱۲. کزازی، میرجلال‌الدین. (۱۳۸۹). بیان ۱- زیبایی‌شناسی سخن پارسی. تهران: مرکز.

د ماليې څېړنه د اسلامي فقهې او افغانستان د مدني قانون په رڼا کې

پوهندوی دکتور محمدسليم"مدني"

فقه او قانون څانګه، شرعياتو پوهنځی، البيروني پوهنتون.

salim0775040@gmail.com

د تر لاسه کولو نېټه: (۱۴۴۵/۷/۸) د منلو نېټه (۱۴۴۵/۸/۱۳)

الخلاصة

لا يخفى على أحد أهمية موضوع الضرائب التي لها انتشار واسع في أنحاء العالم حيث قلَ من حكومات ومؤسسات لا تعتني بهذه القضية، وتعتبر الضرائب التي تقوم الدول بأخذها من ميزان أكثر الدول المعاصرة بل تعتبر من مصادرها الأساسية لميزانتها، وبما أن للموضوع نقطاق واسع على التوسعة حسب مراعات ضوابطها واللوائح المطبقة على الساحة العالمية فإن الموضوع المشار إليه بحاجة إلى دراسة وتحقيق أحببت أن اكتب مقالاً حول الموضوع بعنوان: (دراسة الضريبة في الفقه الإسلامي والقانون المدني الأفغاني)

والأهداف المرجوة من المقال المشار إليه كثيرة منها:

أن الموضوع من الأهمية بمكان حيث أن أغلب دول العالم تطالب ذويها بدفع الضرائب شركات ومؤسسات وكذا كثر فيها القيل والقال من حيث الجواز وعدمه، والمقال مشتمل على مقدمة، وأسباب اختيار الموضوع، وأهمية الموضوع، ثم دراسة الموضوع بالتفصيل؛ وذلك ضمن مطالب متنوعة التي لها صلة بالمقالة حيث بدأت بتفصيل ما وهي: عبارة عن التعريف بالضريبة، فثم تأريخ نشأة الضرائب في العالم ثم ذكرت مكانة الضريبة في الفقه الإسلامي، كما ذكرت المنهج المتبع في كتابة المقال حيث اخترت المنهج التوصيفي التحليلي، ثم ذكرت شروط الضرائب وضوابطها كما دعمت المقالة مقرونة بمواد القانون الأفغاني، وفي الأخير ختمت المقالة بالمناقشة فثم الخاتمة كما عقبت المقالة بالنتائج التي توصلت إليها ومن أهم النتائج أن الضرائب على أقسام من حيث الكم والكيف، وكذا كل دولة لها طريقة معينة في أخذ الضرائب حسب احتياجاتها وضروراتها كما ذيلت المقالة بالمصادر والمراجع التي استفدت منها.

لنډیز

دا یو څرګنـد حقیقـت دی چې د نن نړۍ ډیری هیوادونه مالیه اخلي او ډیر کم هیوادونه به وي چې د مالیې داخیســتلو په بهیر کې پوره ونډه نه اخلي؛ بلکې د معاصــرو مملکتونو د بودیجې ډیره برخه له دې لارې څخه پوره کیږي؛ له دې امله ما مناســبه وګڼله چې د نوموړې موضــو ع په هکله یو څیړنه ترســره کړم چې د دې عنوان ترســرلیک لاندې لیکل شــوي ده (د مالیې څېړنه د اســلامي فقهې او افغـانســتان د مدني قانون په رڼا کې) نوموړې مقاله مشــتمله ده په یوه پیلیزه او دمقـالې داختیـار لاملونه، او همدرا راز دڅېړنې ارزښــت، او د مقالې د لیکلو تګلاره چې کتابتوني تحلیلي توصیفي بڼه لري، وروسې ګڼ مسائل او مطلبونه ځای پر ځای شوي دي چې عبارت دي د مقالې معرفي او پیژندنه، وروسې دمالیې تاریخچې ته لنډه کتنه شوې ده، او وروسته دمالیې ارزښت داســلامي فقهي لـه نظره، او موخې چې ځینې هیوادونه مالیه له خپلو اتباعو څخه اخلي او د اتباعو سـره یې دا پوښـتنه شـتون لري چې د دې کار حکم څه شی دی، نو د دې اساس په بنأ د دې ډول موضــوعاګانو څېړنې ته اړتیا ده، او بل دا چې د نوموړي موضـــوع په هکله په عمومي توګه خبرې اترې شــتون لري (د جواز او نه جواز) له پلوه هم دا د یوې پوښــتنې ځای دی ، او همدا راز دمالیې شـرطونه او ضوابط، او وروسته دمالیې اندازه او مقدار، او دمقالې په پای کې مناقشه او سپارښتنې او پایلې هم شـــتون لري، چې ځینې یې د ادې چې مالیه ګڼ ډولونه لري د (کم او کیف) په اعتبار، او همدا راز هر هیواد د خپلې تګلارې په سـمون مالیه اخلي او وروسـې په مقاله کې دسـرچینو لېست هم ترتیب شـوی دی، او د اکثرو مسائلو او احکامو تر څنګ دافغانستان دمدني قانون مادې هم یاد شوي دي.

کلیدي کلیمې. شریعت، مالیه، دلیلونه، څیړنه، قانون.

سریزه

الحمد لله رب العالمین، والصلاة والسلام علی سید المرسلین، نبینا محمد وعلی آله وأصحابه أجمعین.

اما بعد:

دلوی الله جل جلاله په خپلو بندګانو سـتر فضـل او مهرباني ده چې دژوند دښـه سـمبالولو سـره چې هر څه تړاو لري هغه یې ورته په بشپړ توګه څرګند کړي دي، او هیڅ ډول نیمګړتیاې یې په کې نده پریښودي، او وخت په وخت یې دبندګانو د لارښونې لپاره د خلکو زیرکه او نهایي پوه او خورا زیات رحم کوونکي بندګان چې عبارت دي دانبیاء- علیهم الصـلاة والسـلام- څخه رالیږلي دي، بیا د دوی څخه وروسته دغه تار او کړی پریکړه شو خو رب العالمین دعلماوو په واسطه سره دغه لړۍ ته جریان او دوام ورکړه تر څو دبندګانو حجت په رب العالمین پاتې نه شي، پر دې اساس دغه یوه

مقاله چې (د مالیې څېړنه د اسلامي فقهې او د افغانستان د مدني قانون په رڼا کې)، دعنوان د لاندې ترتيب شـوې ده، سـره له دې چې دماليې راټولول دوګړو څخه داسې يو قانون دی چې دولتي مالي چارو ته وده ور کوي برابره خبره ده که په هره برخه کې وي خو که په لويه کچه وي لکه: دشرکتونو او مؤسسـاتو څخه ماليه راټولول، او که په کوچنۍ کچه وي لکه: شـخصي او کورنۍ تجارت څخه مـاليه راټولول؛ له د امله چې دولت وکولای شــي چې د خپلو وارداتو خرچ او پالنه په ســمه توګه باندې سرته ورسوي لکه: د زده کړو خرچ، او همدا راز دامنيتي ځواکنو، او د روغتيايي خدمتونو، او ترانســپورت... وغيره د نورو خـدمتونو خرچ دې لـه دې لارې څخه اداء کړي په ځانګړي توګه چې کله دولت اقتصـادي نمګړتياوې ولري. له دې امله مناسـبه به دا وي چې دغه څېړنه ديو علمي مقالې په شکل ترتيب کړای شي.

له رب العالمين څخه د بشپړ توفيق غوښتونکی يم.

د موضوع ارزښت

له دې امله چې نوموړې موضوع د هيوادونو لپاره حياتي مسئله ده، او د دې لپاره چې هر هيواد دماليې دپلي کولو لپاره قوانين جوړ کړي دي، د نوموړې موضوع ارزښت په راتلونکو نکاتو کې ځای پر ځای شوی دی.

۱/ دماليې مسائل او احکام د هغه مسئلو او احکامو څخه دي چې د انسان ژوند ور سره خورا اړين تړاو لري.

۱/ د ټولنې د اړتيا له امله يعنې: ډېری وګړي دخپل مالونو د راکړې ورکړې مسئلو باندې ښه پوهاوي ته اړتيا لري.

۳/ دماليې چارې د روزمره ژوند سره تړاو لري.

د موضوع موخې او لاملونه.

د دې مقالې موخې په لاندې ټکو کې ترتيب شوي دي.

۱/ په جزئي څېړنو او ځانګړو مقالاتو باندې د ځان او ټولنې خدمت.

۲/ دماليې پيژندنه په ښه کچه داسلامي شريعت او د افغانستان د مدني قانون له حيثيته.

۳/ ديو غلط فهمی سمول هغه دا چې دافغانستان قوانين داسلامي شريعت سره مخالفت لري.

۴/ دا برخه ځکه انتخاب شوې ده چې له امله يې د ماليې په برخه کې په عمومي توګه د وګړو سره ګڼ سوالونه ذهن ته راځي يعنې دروا والي او ناروا والي له حيثيته.

دفرضيې پوښتنې

د ماليې اخيستل په اسلامي شريعت او مدني قانون کې څېړل.

د ماليې لپاره ضوابط او شرطونه په گوته کول.

د ماليې لپاره ټاکل شوی مقدار او اندازه ټاکل.

دموضوع مواد او تگلاره

زما دا ليکنه تحليلي توصيفي بڼه لري، او د گڼو سرچينو څخه پکې استفاده شوې ده، لکه کتابتون، الکترونيکي کتابتون، انټرنټ سايټونه او همدا راز نور وسايل.

۱. د ماليې لغوي پيژندنه.

د ماليې توري په ملي ژبو (پښتو او فارسي)کې مستعمل دي چې مقصد او موخه ترينه پر حقيقي او حکمي اشخاصو باندې يوه اندازه ماليه ټاکل دي، او په عربي ژبه کې ورته ضريبه او ټکس وايي چې دلته همدغه معنا مراد ده.

د ماليې اصطلاحي پيژندنه: ۱/ ماليه يو حتمي او الزامي حق دی چې دولت يې د خپلو اتباعو څخه اخلي په مقابل د يو منفعت کې چې دوی ترينه گټه اخلي. لکه شرکتونه مؤسسې، او تجارتي محلات او افراد او داسې نور. قلعجي، محمد رواس - حامد صادق قنيبي، (۱۴۰۸هـ)، معجم لغة الفقهاء، دار النفائس للطباعة والنشر والتوزيع ص: ۲۸۴.

۲/ ماليه يو حتمي او الزامي نقدي حق دی چې دولت يا د دولت استازي يې د عمومي وگړو او افرادو څخه جبرا اخلي په مقابل د يو منفعت کې چې دوی ترينه گټه اخلي او يا پرته دکوم منفعت څخه د عمومي بوديجې د ترتيب کولو لپاره (مصطفی محمود زکي (ب، ت) الضريبة في ميزان التشريع الإسلامي ص: ۹).

۱. د ماليې پيژندنه د افغانستان مدني قانون له نظره.

د افغانستان پر عايداتو باندې د مالياتو قانون لومړی فصل، عمومي احکام لومړی ماده کې داسې راغلي: ماليه الزامي ورکړه ده چې دولت د ماليې بنسټ د پياوړتيا او عامې سوکالۍ په منظور له حقيقي او حکمي اشخاصو څخه دمتقابل خدمت له سرته رسولو يا له جنس د وړاندې کولو پرته د دط قانون د حکمونو مطابق اخيستل کيږي د عدليې وزارت (۱۳۸۷ش)، دمالياتو قانون. فوق العاده گڼه، رسمي جريده، دکب مياشتې ۲۸، پرله پسې شميره (۹۷٦)

۱،۱ دماليې تاريخچې ته لنډه کتنه

مخکې زمانو کې د ماليې شکل او صورت زيات د گمرکونو په شکل کې چليدو، وروسته بيا د عامو وگړو منځ کې ماليه مروجه شوه لکه: ايټالويانو ماليه اخيستل په هر يوه خپل هيواد وال حتمي

کړې وه، او همدا راز ماليه يې دخرڅلاو پر شيانو او ميراث باندي هم ايښې وه، ورپسې دنصاراوو (عيسويانو) په زمانه کې عشر (لسمه برخه) د مالونو کليسا ته ورکول کيده، ورپسې دا کار اروپا کې پيل شو چې د ۱۷۹۵م او ۱۸۶۹م کلونو ترمنځ په ځينې شيانو کې د ماليې اخستل شتون درلوده، او ځيني غريبه طبقه خلک د دې ماليې څخه معاف وو، او په ځينې وختونو کې د زياتې ماليې اخيستل د خپلمنځي جنگونو لامل وگرځيد، همدا راز انگلستان کې ماليه په کال ۱۸۶۱م – ۱۸۶۵م په کورني تجارت کې پيل شوه، او همدا راز نور گڼو هيوادونو کې په گڼ ډول سره د ماليې گڼې بيلگې لرلې چې او س مهال هم په ټولو هيوادونو کې په گڼو طريقو سره دا کار جريان لري. الموسوعة العربية العالمية (۱/ ۱-۷).

۲,۱ دماليې د ورکولو شرطونه او ضوابط

ماليه خپل شرطونه او ضوابط لري که چيرې دغه شرطونه صورت ونه مومي ماليه سم او سالم صورت نه نيسي چې ځينې دهغو څخه په لاندې توگه دي.

۱/ دماليې اخيستل بايد د اړتيا په بناء وي، هر وخت چې اړتيا پای ته ورسيږي بايد ماليه هم له منځه لاړه شي.

۲/ د ماليې اخستل يو ځانگړی کار دی چې د عمومي مصلحت په بناء بايد واخيستلی شي او يوازې شخصي موخې بايد ونه مومي.

۳/ کوم حاکم چې دا ټاکل کوي بايد عادل وي.

۴/ حاکم بايد کفايت او وړتيا ولري له دې امله چې ماليه په مناسب ځای کې خرچ کړي.

۵/ دماليې خرچ بايد په مناسب او سم ځای کې وشي (مصطفى محمود زكي (ب، ت) الضريبة في ميزان التشريع الإسلامي ص: ۴۷).

۲. په اسلام کې د مال اهميت

اسلام يواځينی دين دی چې احکام او مسائل يې دهر شي، او هر چاته شامل، او کامل دي هيڅ کمی په هيڅ يو شي کې چې هغه ته ضرورت او اړتيا وي دهغه څېړنه او څرگندونه يې نه وي کړې؛ بناء اسلام کې دمال ارزښت په گڼو نصوصو کې ځای پر ځای شوی دی او د دې اړوند احکام او جزيات يې په ډاگه کړي دي چې ځينې نصوص د بيلگې په توگه دې ځای کې د ياد وړ دي.

۱,۲ دقرآن کريم نصوص

۱/ الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا..﴾ د النساء سورت (۵) آيت.

ژباړه: مه ورکوئ کم عقلانو ته خپل هغه مالونه چې الله ستاسې لپاره هغه دژوند معيشت گرځولي دي.

د آيت څخه د استدلال طريقه: دلته الله- جل جلاله- مال د انسان دبقاء او پاتې كيدو لپاره لامل او سبب باندې موصوف كړى دى، او دا يو څرګند حقيقت دى چې هيڅوک ترينه سترګې نشي پټه ولى مورږ ټول د ماشومتوب څخه پيل تر بوډاتوب، او د شتمن څخه تر ګدا، او مال داسې يو عنصر دى چې روغونه ترينه نشي كيداى، او دا مال پوره كول او توزيع كول د ګڼو لارو څخه صورت مومې چې له هغو څخه يو لاره ماليه اخيستل او د هغو ترتيبول دى.

۲/او همدا راز الله رب العالمين فرمايې﴿وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا﴾ د القصص سورت (۷۷) آيت.

ژباړه: او مه هيره وه خپله برخه له دنيا څخه

د استدلال طريقه له مخكني آيت څخه داسې ده چې مال په نصيب او برخه كې لومړى حصه كې دا خليږى چې د ماليې مسايل هم د دې اړوند دي.

او ډير احاديث هم د دې اصل او اساس تأييد كوي چې ځيني له هغو څخه په لاندې ډول دي.

۱/ عن عمرو بن العاص رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (نِعم المالُ الصالح للمرء الصالح). ابن حبان، محمد بن حبان بن أحمد أبو حاتم التميمي البستي، (۱۴۱۴هـ)، صحيح ابن حبان صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان، بيروت.الطبعة الثانية:۸/ ٦.

ژباړه: عمرو بن العاص -رضى الله عنه - فرمايې: چې رسول الله -صلى الله عليه وسلم- فرمايي: د صالح انسان لپاره يو ستر نعمت ښه مال دى.

۲ / عن يسار بن عبيد- رضي الله عنه- قال: قال رسول الله -صلى الله عليه وسلم-: (لا بأس بالغنى لِمَن اتقى...) ابن ماجه، أبو عبد الله محمد بن يزيد القزويني (۱۴۳۰هـ)، سنن ابن ماجه الناشر، دار الرسالة العالمية، :۳/ ۲۷۳.

(ژباړه: يسار دعبيد زوى -رضى الله عنه -فرمايي: چې رسو ل الله -صلى الله عليه وسلم- فرمايي: هيڅ باک نشته په شتمنئ او مالدارئ دتقوا دار كس لپاره...

د استدلال طريقه له مخكنيو حديثونو څخه داسې ده چې مال او شتمني په نوموړو حديثونو كې په ګڼو اوصافو توصيف شوي دي چې د ماليې مسايل هم د دې اړوند دي.

۳. دماليې اقتصادي اغيزې

ابن خلدون رحمه الله د ماليې اقتصادي اغيزو په اړه يو ځانګړى فصل ليكلى او په هغه كې يې هغه لاملونه په نښه كړي دي، او د دې اغيزې په عمومي اقتصادي حالاتو چې بازارونه كوټه كيږي او آبادئ ته هم ضرر رسيږي او دغه ناوړه اغيزې عمومي اقتصاد ته ضربه او صدمه رسوي، او ان تر دې چې كله اقتصاد لمنځه وړي او داسې فرمايې:(دا ګمان مه كوه چې ظلم به يوازې دا وي چې يو څوک د چا مال واخلي او يا د هغه څخه شيان واخلي چې د هغه د تصرف او ملكيت د لاندې وي پرته دكوم عوض او سبب نه لكه څنګه چې دا خبره مشهوره ده؛ بلكې خبره له دې څخه هم ډيره

عامه ده هر هغه څوک چې د چا مال واخلي، او یا یې غصب کړي، او یا ترینه غوښتنه وکړي پرته دکوم ثابت حق څخه، او یا په یو حق فرض کړي چې شریعت هغه حق نه وي فرض کړی نو یقینا دوی ظلم وکړه د هغه سره....) ابن خلدون (ب،ت) مقدمة ابن خلدون ص: ۱۵۰).

۴. دمالیې دا خیستلو حکم د اسلامي فقهې له نظره

اصل او عمومي قاعده په اسلامي شریعت کې دا ده چې کله مسلمان پابندي او التزام وکړي دهغه مال چې د د ې د ملکیت او د لاس لاندې وي هیچا ته جائز نه دی چې دهغه په مال باندې مالیه وټاکي، او یا بل کوم یو الزامي حق په خلکو کیږدي؛ پرته دکومې استثناء او ضرورت او اړتیا نه چې د اسلامي شریعت عمومي اصول او قواعد دهغوی په مشروعیت دلیلونه ولري او له همدې امله مخکنیو او معاصرو فقهاوو د مالیې د اخیستولو په هکله ګڼ نظرونه لري چې لنډیز یې په لاندې کرښو کې ذکر شوی دی.

۱/ احناف فقهاء رحمهم الله په دې نظر دي چې مالیه اخیستل یوازې د اړتیا په صورت کې جواز لري لکه څنګه چې اکمل الدین بابرتي رحمه الله فرمايي(وأما النوائب فقد يراد بها ما يكون بحق وقد يراد بها ما ليس بحق، والأول ككري الأنهار المشتركة وأجر الحارس للمحلة وما وظف الإمام لتجهيز الجيش وفداء الأسارى، بأن احتاج إلى تجهيز الجيش لقتال المشركين أو إلى العناية فداء أسرى المسلمين ولم يكن في بيت المال مال فوظف مالا على الناس لذلك والضمان فيه جائز بالاتفاق) (البابرتي (ب، ت) العناية شرح الهداية دار الفكر: ۷/ ۲۲۱-۲۲۲).

ژباړه: هر چې د مالیې اخستل دي نو دا په حکم کې توپیر لري یو ډول مالیه جواز لري لکه په ګډه ویاله ویستونکو ته کرایه ورکول، او یا د یوې سیمې لپاره څوکیدار ټاکل او هغو ته کرایه ټاکل، او یا د فوځیانو او بندیانو اعاشه ورکولو لپاره پر داسې مهال چې بیت المال کې کافي څه شتون ونه لري نو د تیر شوو کارونو لپاره مالیه اخیستل بالاتفاق جواز لري.

مالکي فقهاء وايي: چې امام او مشرتابه دا حق لري چې نورین او اړمند حالاتو کې په خلکو مالیه وضع کړي. امام قرطبي رحمه الله فرمايي: (واتفق العلماء على أنه إذا نزلت بالمسلمين حاجة بعد أداء الزكاة فإنه يجب صرف المال إليها. قال مالك رحمه اللّٰه : يجب على الناس فداء أسراهم وإن استغرق ذلك أموالهم. وهذا إجماع أيضا) (القرطبي(۱۴۲۳هـ)، الجامع لأحكام القرآن، دار عالم الكتب: ۲/۲٤۲.

ژباړه: په دې مسئله علماوو اتفاق کړی دی که چیرې د مسلمانانو مال ته اړتیا پیداشي له زکات ورکولو څخه وروسته واجب دي چې هغوی ته مال ورکړای شي. امام مالک رحمه الله فرمايي: په خلکو حتمي ده چې د بندیانو خرچه ورکړي، اگر که دغه خرچه ددوی مالونو ته سرایت وکړي.

شافعي فقهاوو کې هم امام غزالي رحمه الله فرمايي: (إذا خلت الايدي من الاموال ولم يكن من مال المصالح ما يفي بخراجات العسكر، ولو تفرق العسكر واشتغلوا بالكسب لخيف دخول الكفار بلاد الاسلام، أو خيف ثوران الفتنة من أهل العرامنة في بلاد الاسلام،

فيجوز للامام أن يوظف على الاغنياء مقدار كفاية الجند، ثم إن رأى في طريق التوزيع التخصيص بالاراضي فلا حرج، لانا نعلم أنه إذا تعارض شران

ضرران قصد الشرع دفع أشد الضررين وأعظم الشرين...) (الغزالي (۱۳۱۳هـ المستصفى، دار الكتب العلمية: ۱۷۷.

ژباړه: کوم وخت کې چې داسلامي لښکر لاسونه د مالونو څخه خالي شي، او څه نه وي چې د لښکر لپاره بسنه وکړي، او که لښکر خور شي، او کار او کسب باندې اخته شي نو د دښمن دداخليدو احتمال شته چې اسلامي هيوانو ته راننوځي، او يا له دې امله د فتنې زمينه رامنځ ته کيږي، نو په داسې صورتونو کې دحکومت مشر تابه ته جائز دي چې د شتمنو خلکو په مالونو باندې ماليه کيږدي تر دې چې داسلامي لښکر ژغورنه وکړای شي، او د دغه ناکاره حالت څخه وژغورل شي؛ ځکه موږته دا معلومات دي چې کله د دوو لويو شرونو منځ کې ټکر راشي نو کوم چې له دغو شرونو څخه ډير لوی وي هغه به دفع کولی شي (يختار أهون الشرين) يعنې په کولو دکوچني له هغی څخه...

د حنابلو فقهاوو څخه امام ابن تيميه رحمه الله تعالى فرمايي: أن المسلمين إذا احتاجوا إلى مال يجمعونه لدفع عدوهم وجب على القادرين الاشتراك في ذلك) (ابن تيمية، (۱۴۱۶هـ) مجموع الفتاوى الرقمية، المدينة النبوية، المملكة العربية السعودية: ۳۰/ ۳۴۲.

ژباړه: کله چې مسلمانان د دښمن دفاع لپاره مال ته اړتيا پيدا شي نو شتمن کسان بايد په نوموړي کار کې ګډون وکړي.

د لازياتو معلوماتو لپاره (مصطفى محمود زکي (ب، ت) الضريبة في ميزان التشريع الإسلامي ص:۲۸-۳۰) کتلی شی.

راجح او غوره قول

مخکني قولونه په ټوله کې په دې مسئله باندې اتفاق لري چې د ماليې اخيستل د مصلحت او اړتيا په بناء کومه شرعي ستونزه نه لري.

۵. دماليې اخيستل د افغانستان د مدني قانون له نظره

دخوږ هيواد افغانستان دماليې قانون ډيرې مادې دماليې د اخستلو په اړه وضاحت، او تصريح لري چې ځينې مادې دلته د بيلګې په توګه دياداښت وړ دي.

دماليې داخيستلو دويمه ماده داسې تصريح لري: د هيواد په دننه او بهر کې دحقيقي او حکمي اشخاصو له ټولو عوايدو څخه چې افغاني سرچينو څخه لاس ته راځي، او د هغو عوايدو څخه چې په افغانستان کې مېشت يي له افغاني سرچينو او بهر څخه لاس ته راوړي، د دې قانون له حکمونو ماليه اخستل کيږي.

او همدا راز ددې مادې په دويمه شميره کې داسې وضاحت ياد شوی دی. افغاني سرچېنې: هغه عوايد دي چې په داخل کې د هيواد له سرچېنو څخه په افغانستان کې دمېشتو اشخاصو او په بهر کې د دولتي ادارو شتمنيوڅخه لاس ته راځي.

او غير افغاني سرچيني هغه عوايد دي چې د افغانستان په دننه کې دنورو هيوادنو له سرچينو څخه په افغانستان کې دمېشتو اشخاصو په واسطه لاس ته راځي.

کورنۍ سرچينې: هغه عوايد دي چې دهيواد له کورنيو سرچينو څخه دافغاني او غير افغاني سرچينو په شمول لاس ته راځي.

٦. دماليې اندازه او ټاکل د مدني قانون له نظره

پر عوايدو باندې دمالياتو قانون ۴ مه ماده داسې وضاحت لري:

۱/ دحکمي اشخاصو پر عايداتو باندې ماليات مالي کال کې دهغه دماليې وړ عوايدو په سلو کې شل دي.

۲/ د اسعاري عوايدو پر عايداتو باندې ماليات په افغاني پيسو سنجول، او تسعير کيږي. دتسعير نرخ، دهرې مياشتې په پای کې دپلورنې پر بنسټ د (دافغانستان بانک) دآزاد نرخ اوسط دی.

۳/ دحقيقي اشخاصو پر عايداتو باندې ماليات دلاندې جدول څخه سنجول کيږي.

دماليې مقدار او اندازې دوضاحت جدول.

(۱)جدول د مالياتو د اندازې توضيح

دماليې وړ عوايد	دماليې مقدار
له صفر څخه تر پنځه زره افغانيو پورې	صفر (معاف)
له پنځه زره او يوې څخه تر دوولس زرو او پنځه سوه افغانيو پورې	په سلو کې دوه
له دوولسو زرو پنځه سوه يوې افغانۍ څخه تر سلو زرو افغانيو پورې	پر (۱۵۰) ثابتو افغانيو برسيره په سلو کې لس
له سلو زرو او يوې افغانۍ پورته	له (۸۹۰۰) ثابتو افغانيو بر سېره په سلو کې شل.

او همدا راز اتمه ماده داسې څرگندونه کوي.

۱/ هغه غير مېشت حقيقي، او حکمي اشخاص چې په افغانستان کې په اقتصادي سوداگريزو، او خدماتي فعاليتونو باندې بوخت دي مکلف دي خپل ماليات دهغو عوايدو پر بنسټ چې دهيواد له کورنيو سرچينو څخه يې تر لاسه کوي ورکړي.

۲/ پر عايداتو باندې دمالياتو کسرت په هغه صورت کې دمجرايي او محاسبې وړ گڼل کيږي چې دهيواد دننه سرچېنو څخه په تر لاسه شوو پورې مربوط وي.

۳/ د هغه الوتکو او د هغو کارکونکو له عوايدو ماليه ډول په هغه هيواد کې دافغاني غير مېشتو اشخاصو لپاره اټکل شوي وي.

تبصره

پورته يا شوي د مدني قانون مادې له اسلامي شريعت سره کوم ټکر نه لري البته يو څه تبصرې ته اړتيا شته چې په لاندې نکاتو کې څرگنده کيږي.

۱/ د ماليې د اخيستلو پر مهال بايد د وگړو اقتصادي ظروف او اوضاع په نظر کې ونيول شي.

۲/ د ماليې د اخيستلو پر مهال بايد د افرادو او مؤسساتو تو پير مراعات کړل شي.

۳/ ماليه بايد دخرچ، او مصرف کولو پر مهال د اړتيا مناسب وکارول شي.

۴/ ماليه بايد د اقتصادي او ضاع تابع شي (دکموالی او ډير والی له لحاظه).

۷. مناقشه.

دماليې په اړه گڼې ليکنې پخوانۍ او نوې تر سره شوي دي، البته زما د معلوماتو مطابق په ځانگړې توگه د دې مسئلې نوې بيلگې او تطبيقي مثالونه دمعاصر او نوي کتابونو په داخل کې په غير منظم شکل سره شتون لري،او همدا راز د ماليې فقهي څېړنه په ځانگړي توگه دافغانستان دقوانينو مطابق په يو مستقل ډول ديوې مقالې په څير په پښتو ژبه شتون نه لري. بناء د دې مقالې د څيړنې پر مهال گڼ نظرونه ياد شوي دي او د هرې نظريې دليلونه هم په ډاگه کړای شول، او په پای کې دا نظريه غوره ده چې د اړتيا په صورت کې ماليه اخيستل کوم باک او حرج نه لري تر دې چې د دولت عوايد غني او د وگړو اړتياوو ته لاس رسی پيدا شي.

پايلې او سپارښتنې.

د دې مقالې په اخير او پای کې ځينې لاندې لاسته راوړونو ته رسېږو.

۱- په اسلام کې په عمومي او په ځانگړي توگه، اسلامي فقه کې او همد راز دافغانستان په قانون کې د ماليې ښه څرگندونې او ستر ارزښتونه او پاملرنې لري.

۲- دماليې څېړنه او قوانين خورا زياتو شيانو ته شامليږي او کومه څېړنه چې دلته ترسره شوه يواځې بېلگه ده او د موضوع دټولو اړخونو څېړنه نه ده شوې.

۳- ماليه داړتيا او ضرورت په بناء مشروعيت مومي.

۴- هر دولت او مملکت دخپل اړتيا، او ضرورت په بنا ماليه ټاکي، او مقدار او اندازې هم دهغې په بنا ټاکل کيږي.
۵- ماليه بايد په ګڼو ګټورو وګړو او د خلکو اقتصادي او مالي وضعې مطابق واخستل شي.

ځينې سپارښتنې

۱- نوې او معاصره اسلامي فقه تر اوس مهال پورې ځيني مسائلو کې دوهم ځل پلټنه ته اړتيا لري، بناء د څرګندېدو په موخه بايد نوې بېلګو د عصر مطابق ته زياته پاملرنه وکړای شي.
۲- د ماليې احکام او قوانين دڅېړنې په موخه په عمومي توګه او په ځانګړې توګه افغاني ټولنه کې ځيني وګړي غلط فهمي کې ښکيل دي، د دې ستونزې درفع لپاره داسلامي فقهې له علماوو څخه هيله ده چې علمي ليکنې او پياوړي مقالات په ملي ژبو ددې مملکت اتباعو ته وړاندې کړي.
۳- د افغانستان ماليې وزارت ته مې دا وړانديز دی؛ چې بايد دماليې احکام او قانون په بشپړه توګه پلي کړي؛ ځکه افغانستان، کړيدلی او خوار بيچاره دولت دی، او بې وزله او غريبانان وګړي ډېر لري، بناء دې کار ته اړتيا او ضرورت خورا زيات دی تر دې چې اقتصادي ستونزې کمې شي او خلک باراحته سوکاله ژوند وکړي.
۴- بل وړانديز مې ماليې وزارت دا دی چې نوموړی وزارت کار او نوښت ته پوره پاملرنه وکړي؛ ځکه صنعت او کاروبار داقتصادي ستونزو دحل لپاره د ښو چارو څخه شميرل کيږي، او په بابريکو د ماليې ټاکل يو لامل دی چې په عمومي بڼه په اقتصاد کې ځانګړې رول لوبوي.

د سرچينو لړليک

قرآن کريم

١- ابن تيمية، تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن تيمية الحراني (١٤١٦هـ)، مجموع الفتاوى، المحقق: عبد الرحمن بن محمد بن قاسم، الناشر، مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف، المدينة النبوية، المملكة العربية السعودية.
٢-ابن حبان، محمد بن حبان بن أحمد أبو حاتم التميمي البستي، (١٤١٤هـ)، صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان، الناشر ، مؤسسة الرسالة – بيروت.الطبعة الثانية، ١٤١٤هـ- ١٩٩٣م، تحقيق ، شعيب الأرنؤوط.
٣-ابن حزم، أبو محمد علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي القرطبي الظاهري (ب، ت)، المحلي بالآثار. الناشر، دار الفكر – بيروت.
٤-ابن خلدون، عبد الرحمن بن محمد، مقدمة ابن خلدون، الكترونيكي نسخه.
٥- ابن ماجه، أبو عبد الله محمد بن يزيد القزويني، (١٤٣٠ هـ)، سنن ابن ماجه، الناشر، دار الرسالة العالمية، الطبعة الأولى.

٦- أبو داود، سليمان بن الأشعث بن إسحاق بن بشير بن شداد بن عمرو الأزدي، (١٤٣٠هـ)، سنن أبي داوود، المحقق، شعَيب الأرنؤوط - محَمَّد كامِل قره بللي، دار الرسالة العالمية، الطبعة، الأولى.
أبو نعيم، نعيم أحمد بن عبد الله الأصبهاني،(١٤٠٥هـ) حلية الأولياء، الناشر، دار الكتاب العربي – بيروت، الطبعة الرابعة.
٧- البابرتي، محمد بن محمد بن محمود، أكمل الدين أبو عبد الله ابن الشيخ شمس الدين (ب، ت)، العناية شرح الهداية،الناشر، دار الفكر، الطبعة.
٨- رسمي جريده، دافغانستان اسلامی جمهوریت، دعدلې وزارت. پر عایداتو باندي دمالیاتو قانون. فوق العاده ګڼه. دخپرېدو نېټه ۱۳۸۷ش دکب میاشتې ۲۸، پرله پسې نمبر (۹۷۶).
٩- الشاطبي، إبراهيم بن موسى بن محمد اللخمي الغرناطي الشهير الشاطبي(١٤٢٩ هـ)، الاعتصام، تحقيق ودراسة، الناشر، دار ابن الجوزي للنشر والتوزيع، المملكة العربية السعودية، الطبعة، الأولى.
١٠- الغزالي، أبو حامد محمد بن محمد الغزالي الطوسي (١٤١٣هـ)، المستصفى، تحقيق، محمد عبدالسلام عبد الشافي، الناشر، دار الكتب العلمية، الطبعة، الأولى.
١١- القرطبي، أبو عبد الله محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح الأنصاري الخزرجي شمس الدين القرطبي (١٤٢٣ هـ)، الجامع لأحكام القرآن، المحقق، هشام سمير البخاري الناشر، دار عالم الكتب، الرياض، المملكة العربية السعودية.
١٢- قلعجي، محمد رواس - حامد صادق قنيبي،(١٤٠٨هـ)، معجم لغة الفقهاء، الناشر، دار النفائس للطباعة والنشر والتوزيع. الطبعة الثانية.
١٣- مصطفى محمود زكي (ب، ت) الضريبة في ميزان التشريع الإسلامي.
١٤- الموسوعة العربية العالمية. الكترونيکي نسخه.

د بام په سر کرنه (Roof Gardening)

محمد عمر " درویش "[1]* محمد طارق درویش "[2]

۱- غزني پوهنتون، کرنې پوهنځي، باغداري څانګې استاد

۲- پکتیکا پوهنتون، کرنې پوهنځی، باغداري څانګې استاد

omerdarwish153@gmail.com

د تر لاسه کولو نېټه: (۱۴۴۵/۷/۱۲)   د منلو نېټه (۱۴۴۵/۸/۱۸)

لنډیز

د بام په سر باغ د ښاري کرنې یا ښاري باغداری یو ځانګړی ډول دی چې د ښاري سمسورتیا لپاره د بام په سر د باغ رامنځته کول یو ښه کړنلاره بلل کیږي. په دی ورستیو کلونو کې د بام په سر د نباتاتو کرل د خلکو د پام وړ ګرځیدلي دي ځکه چې زیاتې ګټې لکه اقتصادي ، محیطي او د ښار د ښایست په رامنځته کولو کې ستر رول لوبوي. شنه بامونه په امریکا ، جرمني ، کاناډا او ځینو نورو اروپایي او آسیایي هېوادونو کې لیدل کیږي چې ددغه بامونو په رامنځته کولو کې د منظرى معمارانو، نبات او بیولوژي پوهانو د اصلي بوټو کارولو ته وده ورکړې په شنو بامونو کې د اصلي نباتاتو د کارولو ډېر دلیلونه د ځمکې د سطحې منظرې ځخه سرچینه اخلي او په ساده ډول چت(بام) ته لیږدولای شي، پرته له دې چې دې حقیقت ته پام وکړو چې چت د ځمکې په پرتله په بنسټیز ډول توپیر لري.په علمي مجلو کې ډېرې داسې مقالې خپرې شوې چې څوک او څنګه د بام په سر بوټي کري او روزنه یې کوي. د بام په سر تر ډېره د *Crassulaceae* کورنۍ د *Sedum* spp دجنس ډولونه کرل کیږي کوم چې ۶۰۰ نوعې لري ددې جنس نوعې څو کلن غوښیني سره تاو شوې او یا غزیدلې پاڼې لري چې ځینې یې د ګل د تولیدولو خاصیت هم لري. د یاد جنس *Allium cernuum L*، *Opuntia humifosa* Raf، *Coreopsis lanceolata* L او *Tradescantia ohiensis* L مناسبې نوعې دي. همدا شان کولای شو چې چمنونه، سابه او بیلابیل ګلان هم د چت په سر وکړو.

کلیدي ټکي: شنه بامونه، اقتصادي او زینتي اهمیت ، چاپیریال ساتنې اهمیت.

۱ـ سریزه

په ځمکه کې د انسانانو د نفوس دوامداره وده په چاپیریال باندې ډیرې ټولنیزې، اقتصادي او ایکولوژیکي فشارونه رامینځته کوي چې په دې سره ښاري ټولنې دصحي او روغتیایي ستونزو سره مخ کیږي. چې تر ډیره دا ستونزې له چاپیریال څخه منځ ته راځي. صنعتي گازونه، موټرونو لوگي او د ښار ناوړه چاپیریال دهوا پرکیفیت باندې منفي تأثیرکوي.(Urbanization Statistics UN 2018) په داسې حال کې چې اقلیمي تغیرات دځمکې دگرموالي سبب گرځي چې شنه بامونه په داسې شرایطوکې په لوړو طبقو او دساختمانونو په لوړو قسمتونو کې دتازه هوا سبب گرځي. اوداشنه بامونه دتازه هوا اودسیوري سبب گرځي چې دهوا دآلودگۍ (ککړتیا) مخنیوی کوي، دباران یا اورښت اوبه جذبوي. چې په ټوله کې دلوړو طبقاتو دښکلا اود هوا دککړتیا دمخنیوي په خاطر شنه بامونه ارزښت لري.چې دغه سیستم زیاته سابقه په امریکا او اروپا کې لري.چې اوس مهال په امریکا، آلمان، اونورو اروپایي هیوادونوکې دبام دسرکرنه یا شنه تراسونه استفاده کیږي.(جوزی،سیدعلی ۱۳۸۹) چې تقریبا په آلمان کې ۸۰۰۰ پروژې موجودې دي. نن سباپه نړۍ کې نفوس مخ په زیاتیدو دی د ښارونو په داخل کې دلوړوتعمیرونو جوړول پیل شویدي او د ښارونو په نیږدې چاپیریال کې کرنېزې ځمکې په ښار باندې بدلې شوې نو د غذایي موادو د کمښت سره مخ کیدل ددې ستونزو د حل لپاره یوه لاره په هېوادونوکې د بام په سر کرنه (روف گاردنینگ) ده.د بام په سرکرنه نه یواځې د غذائي موادو د کمبود په موخه روزل کیږي بلکې ډیرې نورې لکه اقتصادي ، ټولنیزې، طبي گټې لري او همدارنگه د ښاري ښایست سبب گرځي.(Abass et al 2020F) د چت باغونو د جوړولویوله مهمودلیلونوڅخه په ښارکې دشنوساحو زینتي لید دی،چې د ښاریانو د ژوند کیفیت سره مرسته کوي. شنه چتونه د باران اوبه جذبوي،لږ تر لږه پنځوس سلنه د اوبو جریان کموي او د ناپاکو اوبو، سیندونو او جهیلونو ته د ننوتلو دمخه د ناپاکو اوبو فلټرکول او په دې توگه د هوا ککړتیا او دوړې کموي. په ټوله کې دچت باغونه یو له خورا نوښتونو او ارزانه لارو څخه دی چې د خراب شوي ښاري چاپیریال د ښه کولو لپاره کارولای شو

مؤخې

- دشنو بامونو پیژندل
- د شنو بامونو اقتصادي ارښت
- د شنو بامونو زینتي ارزښت.

۲ـ د څېړنې کړنلاره

داڅېړنه کتابتوني ده کوم چې تشریحي کړنلاره غوره کوي. د موضوع اړوندمې دبیلابیلو معتبرو کتابونو،انترنیتي سایټونو او ژورنالونو څخه کوم چې نوي څېړنیزي مقالې په کې نشرشوې گټه پورته کړې ده.

هغه مهم او رزښتناکه ټکي چې د موضوع د ښه وضاحت لپاره اړین بلل کیږي راټول او په لاندې ډول تشریح شوي.

۳ـ د شنو بامونو(روف گارډن) پیژندنه

ټولې هغه عملیې چې د بام پر سرد شین چاپیریال باعث گرځي یا هر هغه باغ چې د تعمیر پر سر موقعیت ولري د بام په سر باغ ورته ویل کیږي. د شنه بام (Green Roof) ، د اوسیدو بام living roof) ، ایکو بام(eco-roof) د سبو بام (Vegetative roof) او د بام د سر باغ(roof top garden) اصطلاحگانې د بام په سر د کرنې څخه عبارت دي یا شنه بامونه د هغه نوې تکنالوژي (کړنلاري)څخه عبارت دي چې د بام پر سر په مناسبو ځایونکې فصلي او یا همیشني نباتات کرل کیږي(حسین یزدان داد او ملگری یط ۱۳۸۹).

په هند کې د شنو بامونو او شنوخونو په منځ کې غلط تصور وو او په ډیرو عنوانونو کې شنوخونو ته شنه بامونه ویل شوي خو د بریتانیا په تخنیکونو او تجربوکې دقیقاً صحیح نه دي شنې خونې په مکمل ډول توپیر لري د شنو بامونو سره په اکثرو ځایونوکې د زرغون بام کلیمې څخه گټه اخیستل کیږي. پداسې حال کې چې د بام په سرکرنه یو لړ تدابیر نیول غواړي ترڅو چې بام د اوسیدو د چاپیریال لپاره امکاناتو شتون لکه لمریزې هنداري، بادي توربینونه د اوبو ټولولو او بیا استعمال سیستمونه او داسې نورو څخه گټه اخیستلای شي.د روف گارډن هغه مثبتې اغیزې چې د ښاري ژوند پر چاپیریال باندې یې لري په دې ورستیو کلونو کې د نړۍ د ډیرو هیواونو توجه یې ځانته اړولې او اوس مهال تورونتو، برلین، سنگاپور او ځینو نورو هیوادونو د بام په سر دکرنې په مختلفو پروژو لاس پوري کړي(احمد او ملگري ۲۰۱۴) .

د بام په سر بیلابیل نباتات د بیلابیلو موخو د ترلاسه کولو په منظور کرل کیږي چې تر ډیره د Crassulaceae کورنی د Sedum spp دجنس ډولونه کرل کیږي کوم چې ۶۰۰ نوعې لري ددې جنس نوعې څو کلن غوښیني سره تاو شوي او یا غزیدلې پاڼې لري چې ځینې یې د گل د تولیدولو خاصیت هم لري. د یاد جنس Coreopsis ، Opuntia humifosa Raf،Allium cernuum L lanceolata L اوTradescantia ohiensis L مناسبې نوعې دي . همدا شان کولای شو چې چمنونه، سابه او بیلابیل گلان هم د چت په سر وکرو(Michael A. Monterusso at.al,2005)

۴- کوم بامونه دشنه بام دپاره مناسب دي :

په ټولو بامونو باندې يعنې په فلزي بامونو، سيمټي بامونو او د ختې څخه جوړ شوي بامونو باندې کولای شو چې نباتات وکرو په دې شرط چې د بامونو شيب يا ميلان د ۳۵ درجو څخه ډېر نه وي هغه موارد چې بايد هغه په نظر کې ولرو د باد دحرکت جهت ، دکړکينانو څخه د لمر د وړانگو انعکاس او د بام درنځا اخيستلو ميزان ته اشاره کولای شو .

۴-۲د شنو بامونو ډولونه (مختلفې نوعې)

د بام د باغونو اجرايي سيستم په څلورو ډولو تقسيم شوی دی :

۱. پراخ سيستم Extensive System
۲. متمرکز سيستم Intensive System
۳. جعبه ئی سيستم Planter Box System
۴. ترکيبي سيستم Synthesis System

۴-۲-۱ پراخ سيستم Extensive System

د دي سيستم لپاره د green roof يا شنه بام کليمه استعماليږي او دا سيستم د کم عمقه او يا کم ضخامت لرونکي سيستم په نامه سره هم پيژندل شوی دی په دې سيستم کې يوازې يوه يا دوه نوعې د نباتاتو چې کم ژوروالي ته اړتيا لري کرل کيږي د دې سيستم څخه معمولاً هغه وخت گټه اخلي کله چې هغوی د هغه وزن په نظر کې ونيسي او دې ډول سيستم ته يوازې د هغه ساتونکي لاس رسی لري په دې سيستم کې يوازې چمنونه پر مسطح او شيب لرونکي بامونو باندې کري او همدارنگه هغه نباتات کرل کيږي چې د هغوی ريښې ۴ – ۱۰ سانتي ميترو پورې ژوروالي ته اړتيا ولري دا ډول بامونه په کال کې يو واری د نباتاتو د ودې لپاره کود ته اړتيا لري چې دا ډول بامونه يوازې يوه نازکه طبقه لري (Md Aslam Hossain and *at.al* 2019).

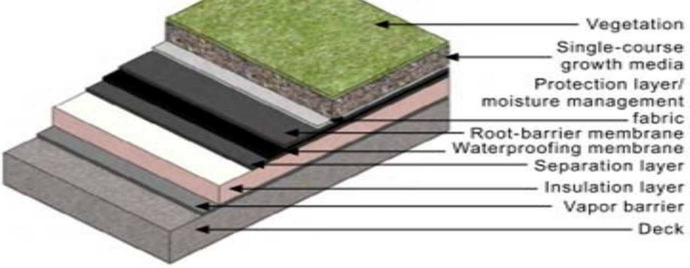

انځور (۱) د پراخ سيستم طبقې(عباس او ملگری يې ۲۰۲۰)

۴-۲-۲ ژور سیستم Intensive System

د دې سیستم لپاره د Roof garden یا د بام باغ یا Intensive system کلیمه استعمالوي او دا ډول سیستم د ژور سیستم په نامه سره هم پیژندل شوی په دې سیستم کې مختلف ډولونه د نباتاتو شتون لري او د پارک په ډول یې جوړولای شو د دي سیستم په یوه برخه کې لویې ونې موجودې دي دا ډول بامونه اوبو لګولو ، کود ورکولو او هر ډول مراقبت کولو ته اړتیا لري. ژور شنه چتونه یو کوچني پارک یا کورني باغ ته ورته گڼې وړاندې کوي.(Md Aslam Hossain and *at.al* 2019)

انځور (۲) د ژور سیستم طبقې(عباس او ملگری یې ۲۰۲۰)

۴-۲-۳جعبه ئی سیستم Planter Box System

په دې سیستم کې نباتات او د هغه د کرلو ټول محیط په مخصوصوجعبو یا بکسونوکې چې ټول یا د بام اکثره برخه یې پوښلې دي کرل کیږي په غیرجعبه ئی سیستم کې د کرلو طبقه د شنه بام سره نښتې وي او په دې سیستم کې دکرلو ساحه د بام سره تړلې نه دي.

انځور (۳) جعبه ئی سیستم(ایوان راندولف ۲۰۱۰)

۵- د روف گارډن لپاره د خاورې انتخاب

۱-د روف گارډن خاوره باید مخصوص وزن او ډیره سپکه وي .

۲-د روف گارډن خاوره باید د اوبو جذبولو ډیره توانايي ولري .

که څه هم د روف گارډن د نباتاتو د اړتیا وړ غذايي مواد د کود ورکولو پواسطه رفع کولای شو اما د روف گارډن د خاورې د اړولو د ستونزې په خاطر د روف گارډن خاوره باید غذايي مواد ولري تر څو د وخت په تیریدو سره وکولای شي د نباتاتو د اړتیا وړ غذايي مواد ور پوره کړي

٦- د شنو بامونو اقتصادي اوطبي ارزښت

۱-د بام د عمر ډېرېدل.

۲-د ملکیت ارزښت ډېرول.

۳- خلک کولای شي چې د خوراکي نباتاتو په ساتلو سره گټه تر لاسه کړي.

۴- د تودوخې او یخنی په وړاندې مقاومت پیدا کوي.

۵- د اورښتونو دشدت کمول.

٦- د استوگنې د پاره ښه چاپیریال رامنځته کوي.

۷- دبعضو ویروسي امراضو کموالی .

۸- د ذهن آرمتیا.

۹- دخلکو لپاره دکار زمینه مساعدوي.

۱۰- د خرابې هوا فیلترکول او د کاربن ډای اکساید کمول چې د سړي د ناروغي دکمولو سره مرسته کوي

۱۱- دښارد خلکو روحي او جسمي آرامتیا.(Jim C Y 2017).

۷- د بام په سر دباغ رامنځته کولو څخه وړاندي مهم ټکي

۱-د چت د ټینگوالي څخه باید مطمئن شو چې ایزوگام د بام پرسرباندې څومره ده او دا چې چت کولای شي د باغ اضافه وزن وزغمي په سړو سیموکې د اورښت وزن هم باید په نظرکې ولرو .

۲-چت باید د اوبو ضد طبقو لکه حرارتي پلاستیکي پوښ یا ډبرو پواسطه وپوښل شي. د وروستۍ مرحلې د شروع څخه مخکې باید بام لوند کړل شي د دې لپاره چې مطمئن شو چې اوبه نفوذ نه کوي.

۳-که چیرې بام میلان لري نوضرورده چې دتختونو پواسطه هغه په کوچنیو مربع گانو یا مستطیلو باندې ووېشو .

۴-د ځینو ترکیبي موادو لکه رنگ،سکاره،کوچني بوټي (خاشي) یا کاغذ او نورو څخه یوه د زهکشي طبقه ور علاوه کړي.

۵-د خاورې د ښه مخلوط څخه چې د نباتاتو لپاره مناسب دي ۲۰ سانتي متر د خاورې ژوروالی په نظرکې ونیسي.

٦-په خپل بام باندې مختلف نباتات چې د هر فصل لپاره مناسب وي وکرئ .

۷-د پیچک او کوچني سرخسونو په کرلو سره پیل وکړئ او وروسته نور نباتات په خپله خوښه وکرئ.

۸-په نظر کې ولرئ چه د بام پر سر باندې نباتات وکرئ نو باید ساتنه او مراقبت یې وشي.

۸- د بام هغه فزیکي ځانګړتیاوې چې د ډیزاین په وخت کې باید په نظر کې ونیول شي :

میلان : ۱-۳۰ درجې میلان د خاورې د تخریب د مخنیوي لپاره ضرور او د خاورې د تـثبیت سبب گرځي . د بام اوږدوالی له شروع څخه د بام تر پایه پورې خاورې د رطوبت پر فیصدي باندې اغیزه لري . لاسته راغلې اوبه د موینگي قوې پواسطه په خاوره کې دریږي مگر ډېره کمه فاصله د خاورې رطوبت پاتې کیږي . د وچوالي زیاتره شرایط د بام په لوړه برخه کې وجود لري .

لوری : د بام شمالي او جنوبي برخې د تودوخې او رڼا مختلف شرایطو لرونکي دي . همدارنگه که د بام ځیني برخې د نورو ونو یا تعمیرونو په سیوري کې وي نو نباتات په مختلفو شکلو وده کوي. همدارنگه پر بامو باندې ځیني ځایونه دي چې زیاتې اوبه د نورو بامونو څخه ورته راځي یا ځینې ځایونه کیدای شي هیڅ اوبه تر لاسه نه کړي،په دغو دواړو حالتونو کې د کوچنیو ډېرو څخه د وچ شوي نباتي پوښ په ځای گټه څنې اخیستلای شي مناسب دی. مگردا چې د دې اداره ولري چې د آبیاری پواسطه نوموړې برخې شنې وساتي .

باد : زرغون بام د نورو جوړو شوو بامو په نسبت چه دنورو موادوڅخه جوړ وي د توفان په مقابل کې د لږ خطر سره مخامخ دي تجربو ښودلې چې د یو طوفان څخه وروسته په سویډن کې یو زرغون بام د نورو په نسبت لږ ضرر لیدلی وو. په هغه ځایونو کې چې زیات باد چلیږي نو محافظوي شبکو ته اړتیا لري چې پر بام باندې تاو شوي وي .

وزن : د شنه بام د نصب څخه مخکې باید هغه اضافي وزن چې پر بام باندې واردیږي او ساختمان یې زغملای شي معلومات ولرو. د زرغون بام یو ه نازکه طبقه ۵۰ kg پر مترمربع وزن لري چې د اوبو څخه اشباع وي . نور ډولونه یې سپک دي چې د ډبرو د وړیو څخه کار اخیستل شوی دی د هغه یوه لایه (طبقه) خاورې پر ځای ۳۵ کیلو گرام پر متر مربع وزن لري زغملای شي د دې

په پر تله د موزايکو وزن ۳۳-۳۵ کيلو ګرامه دی که په سيمو کې واورې اوري د واورې د وزن هم بايد وړاندوينه وشي او هغه ته ور اضافه شي (Wark Christopher 2003).

۹-د شنه بام د جوړښت لپاره لاندي پنځه برخې په نظر کې نيول په کار دي

۹-۱د نباتاتو د پوښلو طبقه يا پوښ Plant layer :

د امکان تر حده پورې بايد شنه بامونه سپک جوړ شي نو په غالب ګمان سره بايد هغه نباتات پکې وکرل شي چې کم ژوروالي ته اړتيا ولري او په لږ ساتلو او مراقبت کولو سره وده وکړي.

۹-۲د کرلو محيط growing medium :

دا هغه ساحه ده چيرته چې نباتات په وده او نمو پيل کوي او د دې ساحې خاوره بايد سپک وزن ولري او خاوره يې په معمولي ډول ترکيبي خاوره وي (د براده او نباتي کود) څخه تشکيل شوي وي.

۹-۳ د زهکشي پوښ يا طبقه :

د زهکشي پوښ کيدای شي د لاندي پوښونو د مجموعي څخه لاسته راغلی وي

- ✓ **د فيلټر پوښ Filter layer** :

د کښت د پوښ او د زهکشي د پوښ تر منځ د فيلټر پوښ قرار لري چې رطوبت د ريښو څخه لرې کوي او د ريښو د ورستيدو مانع ګرځي .

- ✓ **د ريښو د نفوذ ضد پوښ Root Barrier** :

دا يو پوښ چې د ريښو د نفوذ څخه په ښه ډول مخنيوی کوي او نه پريږدي چه د تعمير چت د ريښو پواسطه تخريب شي.

- ✓ **د زهکشي پوښ Brain Board** :

دا پوښ د دريو برخو څخه جوړ شوی دی چه لومړنی پوښ د فيلټر کار کوي او اضافي اوبه د نبات د ريښو څخه لرې کوي او د ريښو د ساتلو دنده هم لري او منځنی پوښ يې مخروطي کاشي په شان شکل لري اضافي اوبه د ريښو څخه اخلي او په ځان کې يې ساتي او لاندنی پوښ يې د فيلټر يوه برخه ده او پوښ د تخريب څخه ساتي .(۴)

۹-۴ محافظتي پوښ يا طبقه :

دا پوښ د هغه پوښ څخه عبارت دی چې بام او د بام د عايق سيستم د اوبو د نفوذ څخه ساتي دا پوښ د مختلفو شيانو د ترکيب څخه جوړ شوی (پنډ پلاستيکې پوښ ، مسي پوښ او داسې نور)

۹-۵ د بام رطوبتي پوښ Water Proofing :

د تعميرونو د چت د کيناستلو يا نشست او څه څولو څخه مخ نيوی کوي (Yu WD, Cheng 2017).

انځور(۴) د شنه بام دپاره طبقې

۱۰- پـایـله

بام د باغونو شتون د ساختمان د ټولو خلکو او مالکانو لپاره بهترينه انګيزه منځته راوړي يوه نمونه د ښاري بزګرى (Urban agriculture) کولای شو د وانکور په ښار د بريتيش کلمبيا په ايالات په کاناډا کې مشاهده کړو ، او همدارنګه د Trent د پوهنتون د بام د سر د باغونو محصولات کولای شي چې تازه غذايي مواد د پوهنتون د محصلينو او د ښار د يوې منطقې لپاره برابر کړي .نورې پايلې يې په لنډ ډول داسې يادوو.

۱ په روف ګارډن يا شين بام کې ټول هغه کارونه چې په شنه فضا پورې مربوط دي او جذاب وي سرته رسيږي.

۲ په روف ګارډن کې حوض ، د بوټو او تختو څخه جوړې شوې خونې ، فلاور باکس ، طبيعي او مصنوعي چمنونه ، باربيکيو چاپيريالونو جوړول سرته رسيږي .

۳ په روف ګارډن يا شين بام کې د طبيعي او مصنوعي چمن څخه استفاده کولای شو او د بام شا او خوا داسې جوړولای شو چې د يو طبيعي چاپيريال يا ژوند کولو ځای په څير معلوم شي .

۴ په روف ګارډن کې فلاور باکس،د تختو څخه جوړ شوي ګلدانونه، سيمتي او پلاستيکي په يوازې او يوځای توګه استفاده کولای شو .

۵ د روف ګارډن د بام د سطح څخه کولای شو د لاندنی‌سطحې په توګه استفاده وکړو او دغه د مورد نظر سطحې بايد ايزوګام کړو او وروسته بيا مختلفې باغچې،نباتات،چمنونه،حوضونه او سايوانونه پرې جوړولای شو.

۱۱- سپارښتنې

۱- دولت د ښاري نفوسو د تراکم او د غذايي موادو په تيره بيا د سابو او ميوو د کمښت له منځه وړلو لپاره بايد د روف ګاردنينګ ترويجولو ته خاصه پاملرنه وکړي.

۲- په لويو ښارونو کې د هوا د ککړتيا د کمولو لپاره د روف ګاردنينګ غوره اغيزه د پامه ونه غورځول شي.

۳- د ښارونو دښکلي کولو او په ښارونو کې د شنې فضا رامنځته کولو دپاره بايد اقدام وشي.

۴- د روف ګاردنينګ په مروجولو سره خلکو ته د کار زمينه برابره شي.

۵- په هيواد کې د اوبو کمښت ورځ تر بلې ناوړه حالت غوره کوي نو ښه ده چې د اورښتونو او نورو اضافه اوبو څخه د روف ګارډي نينګ پواسطه اعظمي ګټه پورته شي.

۱۲- ماخذونه

۱. ۲ سبقتی ، ایرج ، (پشت بام های سبز) ، ۱۳۷۱

۲. ٦ ـ یزدان داد ، حشین ، (ارزشها و کارکردهای محیط زیستی بام های سبز در توسعه پایداری شهری) دانشگاه گیلان ، ۱۳۸۹ ه ش ص ص ۷۱ – ۷۸

3. Ahmed S F, Ahasan T, Rasul M G, Khan M M K and Azad A K 2013 Performance Evaluation of Hybrid Green Roof System in a Subtropical Climate Using Fluent *J. Power Energy Eng.* **2**(4) 113–119

4. Dunnett N N and Kingsbury 2008 *Planting Green Roofs and Living Walls* 2nd illustrated (Portland, Ore: Timber Press)

5. Hossain MA, Shams S, Amin M, Reza MS and Chowdhury TU 2019 Perception and Barriers to Implementation of Intensive and Extensive Green Roofs in Dhaka, Bangladesh *Buildings* **9**(4) 79

7. Jim C Y 2017 Green roof evolution through exemplars: Germinal prototypes to modern variants, *Sustain. Cities Soc.* **35** August 69–82

8. Jim C Y 2017 Green roof evolution through exemplars: Germinal prototypes to modern variants, *Sustain. Cities Soc.* **35** August 69–82

9. Urbanization Statistics UN 2018 *Revision of World Urbanization Prospects* (New York: UN DESA)

10. Wark Christopher (green roof specification and standards establishing an emerging technology) 2003, pp 2 – 9

11. Yu WD, Cheng S T, Miao C M and Perng G Y 2017 Green innovation of green roof technology - a case study *Materwiss. Werksttech* **48**(5) 420–429

Work Cited

1. Rooftop Gardens. N.p., n.d. Web. 09 May 2017. http://www.cityfarmer.org/rooftop59.html
2. " SAGE "Sage green life. N.p., n.d. Web. 07 May 2017.
3. <https://sagegreenlife.com/livingwalls/?gclid=CPejnanA49MCFcK6wAod158PqA>.
4. Wiley, Deb. "Vertical Gardening." Better Homes and Gardens. N.p, 17 Feb. 2017. Web. 06 May 2017.
5. <http://www.bhg.com/gardening/container/plans-ideas/vertical-gardening/>

د خاورې سولرائزيشن او د نباتي افتونو، ناروغيو او هرزه بوټو په کنترول باندې د هغه اغيزې

پوهندوی سيدرحيم " غفاري" [1*] او پوهنيار سيدالرحمن " صميمي" [2]

۱- د غزني پوهنتون، د کرنې پوهنځي، اګرانومي څانګې استاد

۲ - د غزني پوهنتون، د کرنې پوهنځي، د نباتاتو د ژغورني څانګې استاد

sayedrahim23@gmail.com

د تر لاسه کولو نېټه: (۱۴۴۵/۷/۱۵)   **د منلو نېټه** (۱۴۴۵/۸/۱۹)

لنډيز

په عام ډول سره ډېر وخت د کرنيزو نباتاتو حاصل د هرزه بوټو د هجوم او د خاورې څخه رامينځته کيدونکي ناروغيو له امله ننګول کيږي. په مقابل کې يې کروندګر اړ دي چې په پراخه کچه زيان رسوونکي، لوړ قيمت او نه پايښت لرونکي کيمياوي سرې، هرزه وژونکي او آفت وژونکي وکاروي. د مختلفو کيمياوي موادو استعمال په کروندو کې د خاورې څخه د زيږنده ناروغيو، آفتونو او هرزه بوټو اغيزمن کنټرول رامينځته کوي، مګر د هغوی زهريت او په نباتاتو او خاوره کې يې پاته کيدونکې زهريت او د هغوی لوړ قيمت د دوی استعمال خطرناکه او زيات لګښت لرونکی ګرځوي. له همدې امله، د غير کيمياوي يا دآفت وژونکو کم استعمال د کنټرول ميتودونو په کارولو باندې ډېر ټينګار شوی دی. د خاورې سولرائزيشن د آفت وژونکو يا کيمياوي موادو له کارولو پرته يو تخنيک دی چې په پراخه کچه د خاورې پتوجنونه ، نيماتودونه او د هرزه بوټو تخمونه د خاورې د تودوخې پواسطه چې په مرطوبه خاوره د پلاستيکي شيټونو د ځای په ځای کولو سره لوړېږي له مينځه وړي. سربيره په دې د خاورې حاصلخيزي اصلاح کوي او په دې توګه د کرنيزو نباتاتو په حاصلاتو کې د پام وړ زياتوالی رامينځته کوي. د خاورې سولرائزيشن په موثره توګه د لمريزي انرژی کارولو ته شامليږي ترڅو پولی اتيلين شيټ پواسطه د پوښل شوي مرطوبې خاورې تودوخه تر ۵۰ سانتي ګراد پورې لوړه شي. د خاورې تودوخه، د خاورې رطوبت، د پلاستيکي موادو کيفيت چې د سولرائزيشن لپاره کارول کيږي، د فلم ضخامت او د پروسې موده هغه مهم عوامل دي، چې د آفتونو او ناروغيو څخه د پاکې خاورې ترلاسه کول اغيزمن کوي. دا ټکنالوژي د نباتاتو د ژغورنې او خاورې حاصلخيزي لوړولو لپاره يوه خوندي، ارزانه، اغيزمنه او دوامداره ستراتيژي ده.

کليدي ټکي: د خاورې سولرائزيشن، دخاورې زيږنده پتوجنونه، هرزه بوټي او نيماتودونه

۱- سريزه

خاوره د خوړو د توليد لپاره يوه بنسټيزه وسيله ده. برسېره پردې، دا د ټولو نباتاتو د بېلابېلو نوعو، د ډېرو گټورو مايکرونيزمونو، او زيان رسونکو مايکرو ارگانيزمونه چې د ناروغيو لامل کيږي يو بستر دی (Kanaan *et al*., 2018). په خاوره کې د هرزه وښو د تخمونو او د ناروغيو د سپورونو تحرک د هرزه بوټو او د خاورې څخه د زيږنده ناروغيو د ويش، تراکم او هجوم اندازه ټاکي (Kumar *et al*., 2023). برسېره پردې، د خاورې د حاصلخيزي کمزوری حالت د هرزه بوټو هجوم راوړنکې او د خاورې څخه د زيږنده ناروغيو زيان رسونکې اغيزې لا زياتوي (Safdar *et al*., 2021). هرزه بوټي د نباتاتو سره د غذايي موادو، رطوبت او رڼا لپاره رقابت کوي او د خاورې څخه د زيږنده ناروغيو لپاره ښه ناقلين دي، چې کيدای شي په حاصلاتو کې د پام وړ کموالی مينځته راوړي. هرزه بوټي، د خاورې زيږنده ناروغی، او د خاورې د حاصلخيزي کمزوری حالت د کرنيزو نباتاتو حاصلات په ترتيب سره شاوخوا ۷۱، ۶۵، او ۱۰۰٪ کمولای شي (Mihajlovic *et al*., 2017). د خاوری څخه د زيږنده پتوجنونو او په خاوره کې د هرزه بوټو د تخم بانک اداره کول يو ستونزمن کار دی، ځکه چې دوی کولی شي د ځيني جوړښتونو (ميکروسکلروتيا، سکليروتيا، کليميډوسپورنو يا اواسپورنو) په رامينځته کولو سره د څو کلونو لپاره دوام وکړي (Gebretsadkan *et al*., 2020).

که څه هم د افت وژونکو (herbicides, insecticides, fungicides etc.) په وسيله د هرزه بوټو، حشراتو او ناروغيو په کنترول کې يو کاميابه ريکارد ترلاسه شوی دی، د نړۍ په هره برخه کې يې حاصل څو چنده زيات کړی دی، او کروندگرو د زراعتي کيمياوي موادو (مصنوعي سرې، آفت وژونکو او هرزه وژونکو) کارولو ته ليواله دي. خو د دغه کرنيزوکيمياوي موادو د دوامداره او زيات استعمال له پلوه د بزگرانو اقتصاد ته زيان رسيږي له بله پلوه د خاورې گټور مايکرونيزمونه وژني، د خاورې طبيعي حاصلخيزي کموي او چاپيريال (اوبه او هوا) ککړوي (Wolie, 2023). ځينې ضدعفوني کوونکي په تيزۍ سره له خاورې فرار کوي او له دې امله د اوزون طبقې ته د زيان رسيدو سبب کيږي. ځيني ارگانوکلوراين حشره وژونکي بيا په ډېره بطي توگه په خاوره کې په منرالي حالت بدليږي او په دې توگه د خاورې له هغې برخې څخه، چې هغې ته مونږه دغه کيمياوي مواد علاوه کړي د هغوی پاته شوني د خاورې هغې برخې ته حرکت کوي چيرته چې نوموړي مواد مو نه وي علاوه کړي. نو په دې ډول سره د هغوی شديد استعمال د انسانانو، حيواناتو او هدف نه گرځول شوو

اورگانيزمونو لپاره چاپيريالي ستونزه رامنځته کوي. خاورې ته د هرزه وژونکو او حشره وژونکو علاوه کول ځمکه ملوثه کوي او د ځمکې د مخ اوبه خرابوي. په پايله کې اترازين، پروپانيل، او نور هرزه وژونکي او DDT، BHC ، Aldrin او داسې نور حشره وژونکي بدې پايلې او د انسان په روغتيا باندې نه جبران كوونكې اغيزې رامنځته کوي.

په نړيواله کچه د کرنې سکتور تمه لري، چې تر ۲۰۳۰ کال پورې د کيمياوي سرو او آفت وژونکو استعمال په ترتيب سره ۲۰ او ۵۰٪ کم کړي او عضوي کرنې ته د ۲۵٪ په اندازه پراختيا او وده ورکړي (د اروپا کميسيون، ۲۰۲۳). له همدې امله د خاورې د حاصلخيزي لوړونې او د هرزه بوټو او نباتي ناروغيو د مديريت لپاره يوې پايداره، له اقتصادي پلوه د امکان وړ، چاپيريال همغږه کوونکې، په ټولنيزه توگه منل کېدونکې او اغيزمنې ستراتيژۍ ته اړتيا ده. له دغه ډول ستراتيژيو څخه يو هم د خاورې سولرائزيشن (خاورې ته لمر ورکونه) طريقه ده، چې خاورې ته د تودوخې ورکونې په معنی سره ده. د خاورې سولرائزيشن په سيمه ييزه توگه د لاسرسي وړ مواد (پلاستيک او د نباتي پاتې شونو) په کارولو سره چې د خاورې پوښلو لپاره کارول کيږي د لمر انرژي د رانيولو عمل دی. دغه کړنه د خاورې په تودوخه کې زياتوالی رامينځته کوي، په خاوره کې د هرزه بوټو د تخمونو بانک له مينځه وړي او د عضوي موادو تجزيه اسانه کوي (Gill *et al*., 2017). خو د نباتي پاتې شونو سره د خاورې سولرائزيشن د ژوندی کتلې (بايوماس) د لوړې اندازې د توليد له امله او د پتوجنونو او هرزه بوټو د تخمونو د وژلو لپاره د اړتيا وړ اعظمي تودوخه نه ترلاسه کولو ممکن ښه انتخاب نه وي. نو په دې توگه د نباتاتو د ساتنې لپاره د پلاستيکي ملچ پواسطه د خاورې سولرائزيشن د يوې خوندي، ارزانه، اغيزمنې او پايداره ستراتيژۍ په توگه د هرزه بوټو او له خاورې څخه د زيږنده ناروغيو د کنترول او د خاورې رطوبت او حاصلخيزی لوړولو لپاره يو ښه انتخاب کيدای شي (Gebretsadkan *et al*., 2020). د پلاستيکي ملچ پواسطه د خاورې سولرائزيشن يوه هيله ښونکې ټکنالوژي ده، چې د کرنيزو نباتاتو ساتنه چاپيريال سره په همغږه کوونکي ډول سره مينځته راوړي (Wolie *et al*., 2023).

دا چې زمونږ په هيواد کې بزگران د خاورې په حاصلخيزي د هرزه بوټو او ناروغيو په کنترول باندې د خاورې سولرائزيشن د اغيزو په اړه لږه او يا هيڅ پوهه شتون نه لري نو د هغه تطبيق هم ډېر کم او يا هيڅ شتون نلري. د دغه کتابتوني څېړنې له پايلو څخه تمه کيږي، چې د خاورې سولرائزيشن

د کارونې په اړه د نویو معلوماتو په چمتو کولو سره به د خاورې په حیاتي تنوع، د خاورې حاصل ورکونې او چاپیریال باندې د سولرائزیشن د اغیزو په اړه د معلوماتو د نه شتون تشه له منځه یوړل شي.

۲- د څېړنې کړنلاره

دغه څېړنه چې کتابتوني بڼه لري د یادې موضوع د ښه تحلیل او تفسیر لپاره هڅه شوې چې مستند او معتبر معلومات را غونډ شي. د معلوماتو د موندلو په موخه له بېلابیلو کتابونو، علمي مقالو او انټرنیټي ویب سایټونو څخه استفاده شوې ده. د معلوماتو د اوډلو، تحلیل او تفسیر په موخه په شته معلوماتو نهایت غور او دقت شوی.

۳- بحث او مناقشه

د خاورې د سولرائزیشن مفهوم او د هغه د پلي کولو اساسات

د خاورې سولرائزیشن[1](خاورې ته لمر ورکونه) په خاوره کې د رامنځته کیدونکو پتوجنونو او هرزه بوټو د کنترول په موخه یوه غیر کیمیاوي او هایدروترمل[2] (د لمده بل او تودوخې یو ځایي او ترکیب کوونکی عمل) پروسه ده، چې په دغه ساده طریقه کې مرطوبه خاوره د یوې زماني پروسې په جریان کې د لمر د وړانگو نیولو په موخه د اوړي په گرمو میاشتو کې د پلاستیک پوسیله پوښل کیږي (۱- شکل). د دغې مرحلې په جریان کې له ۸۵ – ۹۵ سلنه د لمر وړانگې له پلاستیک څخه نفوذ کوي او په خاوره کې د فزیکي، کیمیاوي او بیولوژیکي تغیراتو رامنځته کیدو سبب گرځي. په دغه طریقه کې د خاورې د تودوخې درجه هغه اندازې ته لوړیږي چې په خاوره کې د رامنځته کیدونکو زیاترو نباتي پتوجونونو، د هرزه بوټو د تخمونو، د پرازیټي بوټو د جوانو او د خاورې د سپږیو لپاره وژونکي وي (DeVay, 1991;). په عام ډول سره د خاورې سولرائزیشن په مرطوبه خاوره کې چې په مساوي ډول سره قلبه شوې، همواره شوې، او له اوبو لگولو وروسته د مزرعې د توان حالت ته رسیدلي وي ترسره کیږي (Wolie *et al.*, 2023). نو د دې لپاره چې خاورې ته له

---

[1] Soil solaization

[2] Hydrothermal

لمرورکونې څخه ښې پایلې ترلاسه شي د خاورې سولرائزيشن په مهال باید لاندې اساسات په پام کې ونیسو:

۴. د خاورې اماده کول: د خاورې سولرائزيشن د سرته رسولو په وخت کې لومړنی گام د بستر قلبه کول او د کرلو لپاره د هغه اماده کول دي تر څو د خاورې د لاندنيو طبقو څخه د خاورې سطحې ته د هرزه بوټو د هغه تخمونو له راوړلو څخه مخنيوی وشي کوم چې د سولرائزيشن تر اغيزې لاندې نه وي راغلې. نو ځکه لازمه ده چې د سولرائزيشن څخه مخکې خاوره په بشپړه توگه قلبه او همواره شي، د هرزه بوټو، نباتي پاته شونو او لوټو څخه پاکه شي، تر څو ښه میده ټکسچر رامنځته شي او د پلاستيک لاندې د هوايي خلاوو د رامنځته کیدو مخنيوی وشي، ځکه هوايي خلاوې د لمر د وړانگو د تشعشع په وړاندې دعایق په څیر عمل تر سره کوي او د تودوخې اغيزه کموي. سربيره په دې د هرزه بوټو، نباتي پاته شونو او لوټو شتون د پلاستيک د پاره کيدو لامل هم گرځي.

https://sellugsk.live/product_details/25953463.html

۱- شکل: د نیماتودونو او خاورې څخه زیږنده ناروغیو د کنترول لپاره د خاورې سولرائزيشن

۵. د خاورې ابیاري: دخاورې د اماده کولو وروسته خاوره باید په ښه ډول سره ابیاري شي، ځکه د لمده بل په علاوه کولو سره له یوې خوا تودخه په تیزی سره په خاورې کې نفوذ کوي او له بله پلوه د اورگانيزمونو حساسیت د تودوخې په وړاندې زیاتيږي.

۶. د جر جوړول: د پلاستيک له پوښلو څخه مخکې باید د پلاټ شاوخوا یو جر د ۶ -۸ اینچه په ژوروالي سره وکيندل شي، تر څو د پلاستيک د داخلي څنډو د ټټولو لپاره ورڅخه استفاده وشي(Jagtap *et al.*, 2022).

۷. د خاورې پوښل: له اوبخور وروسته د خاورې سطحه باید زرتر زره د پولي ایتلین شفاف پلاستیک په وسیله وپوښل شي. کله چې پلاستیک په بشپړه توگه ځای په ځای شي نو د پلاستیک څنډې له مخکې نه په ایستل شوي جر کې باید ښې پټې او خاوره ورباندې ښه تخته شي تر څو دتودوخې دضایع کیدو مخنیوی وشي (Jagtap *et al.*, 2022). نازک او شفاف پلاستیک د تور پلاستیک په پرتله د لمر زیاتو وړانگو ته اجازه ورکوي او خاوره زیاته گرموي. د دې لپاره چې د باد په وسیله د پلاستیک د پاره کولو مخه ونیول شي نو د پلاستیک لاندې د یوه اندازه لمده بل له کمیدو وروسته ښه دا ده چې په پلاستیک یو وزن کیښودل شي، خو وزن باید تیرې څنډې ونلري. کیدای شي پلاستیکي کڅوړې له خاورو ډکې او استعمال شي.

۸. د پلاستیک لرې کول او کرنه: د خاورې د اغیزمن سولرائزیشن لپاره پلاستیک په کرونده کې د لمر د وړانگو نیولو لپاره د خاورې ډول، د خاورې د رطوبت شرایطو، د کارول شوي پلاستیک رنگ، د کال موسمونه او اقلیمي شرایطو ته په پام سره له ۲ څخه تر ۸ اونیو پورې پریښودل کېږي (Wolie *et al.*, 2023). وروسته له هغه کولای شو چې پلاستیک لرې کړو. څکه دا موده کولای شي، چې له پلاستیک څخه د لاندې سطحې تودخه د سانتي گرید ۶۰ درجو ته لوړه کړي، کوم چې د زیاتره پتوجنونو او هرزه بوټو د له منځه وړلو لپاره بسنه کوي. د پلاستیک لرې کولو وروسته خاوره دوباره باید قلبه نشي څکه د هرزه بوټو هغه تخمونه او د ناروغیو هغه ارگانیزمونه چې د خاورې په ژوروالي کې قرار لري او د تودوخې تر تأثیرلاندې نه دي راغلي د دې لامل کیږي چې کرونده بیرته ناپاکه کړي. په همدې دلیل ده چې د ځمکې اماده کول او د کیمیاوي سرو استفاده کول او یا د اوبخور ترسره کول د پلاستیک پواسطه د ځمکې له پوښلو څخه مخکې تر سره شي. کله چې پلاستیک لرې کړو نو کولای شو کرنه هم شروع کړو.

۹- د سولرائزیشن گټې

د خاورې سولرائزیشن د هرزه بوټو د تخمونو ، باکتریاوو، فنگسونو او نیماتوډونو د کنترول لپاره یوه غیر کیمیاوي طریقه ده، چې د دغه طریقې پلي کول ځینې لاندې گټې لري:

۱. دا د انسانانو او چاپیریال لپاره خوندي دي څکه آفت وژونکي، کوم چې د انسانانو او چاپیریال لپاره خطرناک واقع کیدای شي، د سولرائزیشن په وخت کې نه کارول کیږي.

۲. د هغه پلي کول نسبتاً یوه ساده کړنلاره ده او ځانګړو وسایلو او ځانګړي مهارت ته اړتیا نه لري.

۳. د خاورې سولرائزیشن د آفتونو د ډېری ډولونو په وړاندې، د نیماتونو، د هرزه بوټو، او هغه ناروغیو چې د فنګسونو او باکتریاو له امله رامینځته کیږي اغیزمن واقع کیدای شي.

۴. د خاورې سولرائزیشن په خاوره کې د تخلخل رامینځته کولو او د نبات ریښو ته د اوبو او غذایي موادو د اسانه لاسرسي په واسطه کولی شي د خاورې د سترکچر په اصلاح کې مرسته وکړي. سربیره پردې، دا کولی شي د خاورې عضوي موادو اندازه زیاته کړي.

۵. په عموم کې د خاورې سولرائزیشن د آفتونو د مدیریت په برخه کې په ځانګړې توګه د اوږدې مودې لپاره، د نورو ستراتیژیو په پرتله لږ لګښت ته اړتیا لري.

٦. د خاورې سولرائزیشن که څه هم په هغو سیمو کې غوره کار کوي چې ګرمه هوا او لمر ولري، مګر بیا هم په مختلفو اقلیمونو کې ګټور دی.

۱۰- د سولرائزیشن تاوانونه او محدودیتونه

د خاورې سولرائزیشن د پورتنیو ګټو سربیره ځینې تاوانونه او محدودیتونه هم لري چې په لاندې ډول دي:

۱. د خاورې سولرائزیشن په یو موسم پورې محدود دی پرته له دې څخه چې خاوره د څو اونیو لپاره د تولید په موخه استعمال شي.

۲. د خاورې سولرائزیشن د پولي تین لوړ لګښت ته اړتیا لري.

۳. د پولي تین شیټ له استعمال څخه وروسته د هغه په اداره کولو کې ځینې ستونزې وي او د هغوی تجزیه مشکله ده.

۴. اقلیمي شرایط په زیاته اندازه د هغه ګټه تر تأثیرلاندې راولي. وریځې هوا او نوبتي باران د هغوی موثریت کموي.

۵. بار بار بادونه د پلاستیک د پاره کولو سبب ګرځي، سربیره په دې ځینې وخت حیوانات هم د پلاستیک د خرابیدو سبب ګرځي.

۶. د خاورې سولرائزيشن د ځينې هرزه بوټو لکه *Cyperus rotundus* چې څو کلن هرزه بوټي دی او د *Melilotus indica* چې ژمنی یو کلن هرزه بوټي دی او د ځينو ناروغيو د پتوجنونو د کنترول په وړاندې زيات اغيزمن نه دي.

د خاورې د سولرائزيشن اغيزې

۱. د خاورې په تودوخه باندې د خاورې سولرائزيشن اغيزې

د پلاستيک پواسطه د خاورې د پورتنۍ سطحې پوښل په څرگنده توگه د خاورې تودوخه ډېروي. په سولرائز شويو خاورو کې د خاورې منځنۍ تودوخه له ۳۵ – تر ۵۵ درجو د سانتي گراد وي، کوم چې د غيرسولرائز شويو خاورو په پرتله ۲۰ درجې د سانتي گراد لوړه ده (Wolie *et al.*, 2023). په سولرائز شوې خاوره کې د تودوخې درجې په لوړيدلو باندې په عمده توگه اقليم، د پوښوونکو موادو ډول، هغه موسم په کوم کې چې سولرائزيشن ترسره کېږي، د سولرائزيشن موده، د پلاستيک رنگ او ضخامت او د هغه خاورې د رطوبت وضعيت چې سولرائزيشن کېږي اغيزه کوي (Shinde *et al.*, 2023). د خاورې سولرائزيشن په گرمو او حاره سيمو کې او يا په گرم موسم کې زيات اغيزمن وي. د اوږدې مودې لپاره د خاورې سولرائزيشن سره د خاورې د تودوخې درجه زياته لوړيږي ځکه خاوره د لمر زياته انرژي جذبوي (Di Mola *et al.*, 2021). د پوليتين تور پلاستيک د سپين يا نورو رنگونو څخه د سانتي گراد ۱۱ درجې زياته تودوخه جذبوي (Shinde *et al.*, 2023). د خاورې رطوبت د خاورې د سولرائزيشن اغيزمنتيا زياتوي، ځکه اوبه د مخصوصه حرارت يو لوړ ظرفيت لري. د خاورو بېلابېل ډولونه د لمر د تشعشع په وړاندې بېلابېل عکس العملونه ښيي او په ريگي خاورو کې زيات اغيزمن وي. دا ممکن له دې امله وي چې ريگي خاورې زياته پوراسيټي او د هوا جريان لري کوم چې د کلي او سيلټ خاورو په پرتله د لمر زياته انرژي په تيزي سره جذبوي (Sofi *et al.*, 2014).

۱۱. د خاورې د حاصلخيزی په اصلاح باندې د خاورې سولرائزيشن اغيزې

د خاورې سولرائزيشن په خاوه کې د غذايي عناصرو د استفادې په وړتيا باندې د پام وړ اغيزه کوي. د تودوخې د لوړيدو له امله د عضوي موادو تجزيه او منرالي کيدنه زياتيږي، نو ځکه د يو شمير غذايي عناصرو د استفادې وړتيا هم زياتيږي(۱- جدول). په عام ډول سره د خاورې

سولرائزیشن له امله دN,P,K ، جست سلفر او تعویضي Ca او Mg اندازه په څرگند ډول زیاتیږي(Al-Solaimani *et al*., 2015)، په همدې ډول د کتایون د تبادلې ظرفیت او د کاربن اندازه هم د سولرائزیشن له امله زیاتیږي (Chen Y., and Katan J. 1980).

۱ - جدول: په خاوره کې د نایتروجن، فاسفورس، پوتاشیم او عضوي موادو په اندازو باندې د خاورې د سولرائزیشن اغیزې.

د خاورې د سولرائزیشن موده (له کرلو څخه وړاندې اونۍ)	د خاورې نایتروجن (٪)	د خاورې فاسفورس (ppm)	د خاورې پوتاشیم (ppm)	د خاورې عضوي مواد (٪)
۰	۰,۴۷ d*	۷,۴۲ d	۱۲۴,۸ e	۰,۹۲ c
۳	۰,۴۹ d	۷,۷۵ cd	۱۳۲,۵ d	۰,۹۵ c
۶	۰,۵۸ c	۸,۱۵ c	۱۴۴,۱ c	۱,۰۰ b
۹	۰,۶۲ b	۸,۷۱ b	۱۵۴,۰ b	۱,۰۸ a
۱۲	۰,۷۱ a	۹,۶۳ a	۱۶۶,۱ a	۱,۱۲ a
HSD(په ۵٪ احتمال کې)	۰,۰۳۲	۰,۵۶۰۵	۵,۵۴۳۳	۰,۰۴۴۱

* د Tukey's honestly significant difference (HSD) ازمایښت مطابق کوم اوسطونه چې په یو ستون کې د ورته حرفونو لرونکي دي، هغوی د ۵٪ احتمال په کچه کې یو له بل څخه د پام وړ توپیر نلري.
سرچینه: Safdar *et al* (2021)

۱۲. د خاورې په حیاتي تنوع او گټور مایکرواورگانیزمونو باندې د خاورې سولرائزیشن اغیزې

خاوره د ډیرو پیچلو مایکرو ارگانیزمونو کور دی چې هغوی کولی شي د خاورې په بیولوژیکي، فزیکي او کیمیاوي خاصیتونو باندې اغیزه وکړي (Balakrishna *et al*., 2015). د خاورې بیولوژیکي خاصیتونه د خاورې او نبات په تولید کې مهم رول لوبوي. د سولرائزیشن په مهال د تودوخې زیاتوالی ممکن د ځینو مایکرو ارگانیزمونو تنوع (د ودې هڅوونکي او د ناروغۍ ضد باکتریاوو او فنگسونو) اندازه لږ څه کمه کړي، مگر دوی کولی شي په چټکۍ سره د خاورې د تودوخې سره تطابق وکړي، په ځانگړې توگه هیموفیلیک، تودوخې زغمونکي او اکټینو مایسیټس (Kanaan *et al*., 2018). گټور مایکرو ارگانیزمونه لکه رایزوبیم باکتریا، ځمکني چینجیان، او مایکورایزا فنگسونه (د نباتاتو سره سمبیوټیک اړیکې لري چې د غذایي موادو په راټولولو او د

نبات په وده کې مرسته کوي) د تودوخې د لوړې درجې سره خورا حساس دي، مګر په خاوره کې د دوی شمیر د سولرائز یشن له پروسې وروسته ۸۰٪ ته زیاتیږي او د غیر سولرائز شوو خاورو په پرتله د ناروغیو په وړاندې ډیر مقاومت کوي(Zhang *et al*., 2023). د ۸ اونیو د سولاریزیشن دوره د خاورې مایکروبیل بایوماس زیاتوي او په ګټورو مایکرو ارګانیزمونو لکه.Bacillus spp ، actinomycetes، او fluorescent pseudomonads باندې انتي ګونیستیک اغیزې کموي (Balakrishna *et al*., 2015). په عمومي ډول داسې انګیرل کیږي چې ځمکني چینجي د تودوخې څخه د خلاصون لپاره د ځمکې په لاندې برخو کې پټیږي(Di Mola *et al*., 2021).

۱۳. د خاورې څخه د زیږنده ناروغیو په مدیریت باندې د خاورې د سولرائزیشن اغیزې

د خاورې څخه زیږنده ناروغۍ په مستقیم ډول د نباتاتو د حاصل د کمولو او د کیفیت د خرابوالي لپاره مسؤل دي، او په غیر مستقیم ډول د آفت وژونکو د پیرودلو لپاره ډیرو پیسو ته اړتیا لري چې د خاورې په حیاتي تنوع باندې منفي اغیزه کوي (Wolie, 2023). د خاورې سولرائزیشن پواسطه تولید شوې تودوخه، په خاوره کې میکروبي نفوس ته بدلون ورکوي او مضر پتوجنونه چې د خاورې فنګسونو(*Fusarium oxysporum*، *Rhizoctonia solani*، او *Phytophthora cinnamomi*)، باکتریاو (Pseudomonas، Solanacearum، Tonanaellum، Tonanaartansie، Scabies) او نیماتودونو (Cricibactera، MeloidaNesie، Atylenchus penetrants) ته شاملیږي له مینځه وړي (Jagtap *et al*., 2022). د خاورې سولرائزیشن د میتایل بروماید ضد غفوني په څیر د بیلابیلو نباتي افاتونو، فتوجونو او نیماتودونو په مقابل کې ډیر موثر دی. په حقیقت کې سولرائزیشن د ضدعفوني په پرتله قوي، مصئونه او ارزانه ده. د ۳، ٦ او ۹ اونیو لپاره سولرائزیشن د خاورې څخه پیدا شویو ناروغیو واقع کیدل او شدت له ۵۰٪ څخه ډیر کموي (Gebretsadkan *et al*., 2020). په ورته ډول، د نیماتودونو نفوس د سولرائزشن د وخت له زیاتوالي سره تر ۳۷- ۱۰۰٪ پورې کمیږي (Mullaimaran *et al*., 2022). له همدې امله، د خاورې سولرائزیشن د خاورې څخه زیږنده ناروغۍ چې فنګسونو، باکتریاوو او نیماتودونو ته شاملیږي په پراخه اندازه سره کنټرولوي (Gebretsadkan *et al*., 2020).

۱۴. د هرزه بوټو په تراکم او د هرزه بوټو د تخم بانک په مدیریت باندې د خاورې د سولرائزیشن اغیزې

د خاورې د تخم بانک د راتلونکو فصلونو لپاره د هرزه بوټو سرچینه ده او دوی کولای شي، چې د خاورې چاپیریال احساس کړي چې ایا د استراحت حالت ته لاړ شي او که د ټوکیدنې لپاره فعال شي(Schwartz-Lazaro and Copes, 2019). سولرائزیشن کولای شي په پراخ طیف سره د متنوع هرزه بوټو د تخمونو ذخیرې ووژني او له مینځه یې یوسي (۲ – جدول). د سولرائزیشن په مهال د تودوخې لوړېدنه او رطوبت د تخمونو د حرارتي مړینې اصلي عوامل دي (Jagtap *et al.,* 2022). د سولرائزیشن څخه مخکې په زیات ژوروالي سره اوبه لگونه په خاوره کې د هرزه بوټو د تخم بانک په تخلیه کې دسولرائزیشن موثریت ۷۸٪ زیاتوي (Wolie *et al.,* 2023). د لمده بل له امله دی چې ښخ شوي تخمونه ټوکیدل پیلوي او د خاورې د تخم بانک د ټوکیدلو هرزه بوټو د لمرسوځیدنې له امله کمیږي (Schwartz-Lazaro and Copes, 2019). د ۷ اونیو لپاره د سولرائزیشن پواسطه د هرزه بوټو د بېلابېلو نوعو تراکم شاوخوا ۸۲٪ له مینځه وړل کیږي (Kanellou, *et al.,* 2023). د خاورې سولرائزیشن پواسطه د گڼو د هرزه بوټو لکه bluegrass، common ،cogongrass ،barnyard grass ،Amaranthus spp. ،Ageratum spp. ،Setaria spp. ،redroot pigweed ،Portulaca spp. ،Digitaria spp. ،purslane، broomrape، او داسې نورو په بریالیتوب سره کنټرول ترلاسه شوی دی (Gill *et al.,* 2017;). د هرزه بوټو په تراکم کې دا د پام وړ کمښت ممکن د سولرائزیشن په جریان کې اعظمي حد ته د تودوخې د رسیدو له امله وي چې د هرزه بوټو د تخم بانک تخریبوي او ټوکیدونکي تخمونه وژني.

۲- جدول: د کنجدنبات په کرونده کې د هرزه بوټو د کنترول په اغیزمنتوب باندې د سولرائزیشن د بېلابېلو تریتمنتونو اغیزې.

د خاورې د سولرائزیشن موده (له کرلو څخه وړاندې اونۍ)	د هرزه بوټو تراکم (m^{-2})	د هرزه بوټو بایوماس ($g\ m^{-2}$)	د هرزه بوټو د کنترول اغیزمنتوب (٪)
۰	۲۶،۷۵ a*	۴۶،۵۰ a	
۳	۱۵،۲۵ b	۳۵،۷۵ b	۲۳،۱۱
٦	۸،۵۰ c	۲۸،۲۵ c	۳۹،۲۴
۹	۸،۲۵ c	۲۴،۷۵ c	۴٦،۷۷
۱۲	۵،۵۰ c	۱٦،۵۰ c	٦۴،۵۰
HSD(په ۵٪ احتمال کې)	۳،۸۷	۵،۱۱	

* د Tukey's honestly significant difference (HSD) ازمایښت مطابق کوم اوسطونه چې په یو ستون کې د ورته حرفونو لرونکي دي، هغوی د ۵٪ احتمال په کچه کې یو له بل څخه د پام وړ توپیر نلري.
سرچینه: Safdar *et al* (2021)

۱۵. په چاپیریال او اقلیم باندې د خاورې د سولرائزیشن اغېزې

د خاورې سولرائزیشن په چاپیریال او اقلیم باندې ډیرې مثبتې او منفي اغیزې رامینځته کوي. دا د عضوي موادو تجزیه گړندۍ کوي ،او د سوځولو له لارې د هغوی دفع له حد څخه د زیاتو گلخانه یي زهرجنو گازونو د خپریدو او د چاپیریال د زیاتې ککړتیا لامل کیږي (Maraveas, 2020). دا کولی شي په مستقیم ډول د خاورې تنفس اغیزمن کړي او د خاورې د سطحې ځانگړتیاوو په بدلولو او د خاورې په مایکرو چاپیریال(د خاورې تودوخه، رطوبت، پوراسیتي، او تهویې) باندې د اغیزې کولو له لارې CO_2 اندازه تغیر کړي(Pereira *et al*., 2023). د سولرائزیشن په جریان کې د غیرهوازي مایکرو ارگانیزمونو نفوس په زیاتوالي پیل کوي، دوی په عضوي مرکباتو کې موجود کاربن او په خاوره کې موجود اکسیجن مصرفوي، چې په پایله کې یې د تودوخې درجه د پام وړ زیاتیږي او کاربن ډای اکسایډ او اوبه ازادیږي، مگر د هوازي مایکرو ارگانیزمونو د ډیریدلو مخه نیسي، او بیا د عضوي اسیدونو امونیم، او نایترس اسیدونه جوړیږي (Díaz-Hernández *et al*., 2017). د گلخانه یي گازونو لوړ غلظت کیدای شي له خاورې څخه خارج شي کوم چې کولی شي د نړۍ گرموالی (Global warming) او د اقلیم بدلون ته وده ورکړي (Pereira *et al*., 2023). د سولرائزیشن لپاره د کارول کیدونکو پولی ایتلین پلاستیکي فلمونو اندازه شاوخوا ۱،۸ ملیون ټنه

اړتکل شوې ده (Mormile *et al*., 2017). له همدې امله، د دوی مناسبه تجزیه او ریسایکل کول د چاپیریال د اغیزو کمولو لپاره حیاتي مسئله ده. ځکه چې دا پلاستیکي صفحي هایدروفوبیک دي، دا کیدای شي د ځمکې په مخ د بهیدونکو اوبو کچه لوړه کړي او د خاورې تخریب گړندی کړي. دا پولی ایتیلین پلاستیکي شیټونه اکثرا د کثافاتو د دفن کولو په ځای کې ځای په ځای کیږي او دا عمل کولی شي د چاپیریال ناوړه اغیزې رامینځته کړي (Di Mola *et al*., 2021). ځکه چې د دوی تجزیه شاوخوا ۱۰۰ کاله وخت نیسي (Van Schothorst, 2021). د سولرائزیشن د پلي کولو په جریان کې او وروسته باید پاملرنه وشي چې پلاستیک هرچیرې ونه وغورځول شي او د شپې په جریان کې باید لرې شي ترڅو د پوښل شویو سطحو څخه د گلخانه یي گازونو خپریدنه کمه شي (Di Mola *et al*., 2021).

۱٦- هغه عوامل چې د خاورې سولرائزیشن باندې اغېزه کوي

ډیری عوامل شتون لري چې کولی شي د خاورې سولرائزیشن اغیزمنتیا اغیزمنه کړي، چې هغوی په لاندې ډول دي:

۱. د تودوخې درجه: د خاورې سولرائزیشن په گرمو او لمر لرونکو اقلیمونو کې خورا اغیزمن دی چیرې چې د خاورې تودوخه له ۴۳ تر ۴۹ درجو د سانتي گراد ته رسیږي، ځکه چې د خاورې د تودوخې لوړیدنه په ځانگړي ډول د خاورې له سطحې څخه تر پنځه سانتي متر ژوروالي پورې په مستقیمه توگه د اتوموسفیر له تودوخې سره تړاو لري. په یخ اقلیم کې، د خاورې تودوخه ممکن د آفتونو او ناروغیو د وژلو لپاره د اړتیا وړ کچې ته ونه رسیږي.

۲. د سولرائزیشن موده: د هغه وخت اوږدوالی چې خاوره د سولرائزیشن شیټ سره پوښل کیږي د سولرائزیشن پروسې په اغیزمنتوب کې یو مهم عامل دی. په عموم کې، د سولرائزیشن اوږده موده ډیره اغیزمنه ده، که څه هم د سولرائزیشن مناسبه موده به د ځانگړو آفتونو او ناروغیو په نښه کولو پورې اړه ولري.

۳. د خاورې رطوبت: څرنگه چې د خاورې سولرائزیشن یوه هایدروترمل پروسه ده نو ځکه د هغوی کامیابي او ناکامي په رطوبت او تودوخې دواړو پورې تړلې ده. د خاورې له ملچ کولو څخه وړاندې باید اوبخور ترسره شي تر څو خاوره مرطوبه وساتل شي او د خاورې حرارتي هدایت او د هرزه بوټو د تخمونو حرارتي حساسیت زیات کړي. مرطوبه تودوخه د هرزه گیاوو تخمونه او یا مایکرو

اورګانیزمونه د وچې تودوخې په پرتله په ټیټه درجه کې وژني ځکه دا د هغوی حجروي فعالیتونه زیاتوي.

۴. د خاورې ډول: د خاورې بېلابېل ډولونه کیدای شي د سولرائزیشن په وړاندې بېلابېل غبرګونونه څرګند کړي د بیلګې په توګه، ریګي خاوره کیدای شي د کلي خاورو په پرتله ډیر ژر توده شي. سربیره په دې د خاورې رنګ هم په سولرائزیشن کې مهم رول لري، ځکه د خاورې روښانه رنګ د دې میلان لري چې حرارتي شعاوې انعکاس کړي او د خړ رنګه خاورو په پرتله کمه تودوخه جذبوي.

۵. پوښونکي مواد: د پوښونکو موادو ډول چې د سولرائزیشن لپاره کارول کېږي، کیدی شي د سولرائزیشن پروسې په موثریت باندې اغیزه وکړي. روښانه پلاستیکي شیټونه تر ټولو عام کارونکي پوښونکي مواد دي، مګر نور مواد لکه تور پلاستیک هم کارول کیدی شي.

٦. د لمر د وړانګو شدت: د لمر د وړانګو شدت کولی شي د خاورې د سولرائزیشن په موثریت باندې اغیزه وکړي. په عموم کې، سولرائزیشن په هغو سیمو کې خورا اغیزمن دی چې د لمر وړانګو لوړه کچه لري.

۷. د آفتونو او ناروغیو مقاومت: ځینې آفتونه او ناروغۍ ممکن د نورو آفتونو او ناروغیو په پرتله د سولرائزیشن په وړاندې ډیر مقاومت لري. د مثال په توګه، نیماتودونه چې د خاورې په یو څه زیات ژوروالي کې ځای نیسي ممکن د سولرائزیشن پواسطه اغیزمن نشي. د آفتونو او ناروغیو کنټرول د خاورې په پورتنیو څو انچو کې ډیر ښه دی او د خاورې په ژوروالي سره کمیږي. فنګسونه چې د خاورې په پورتنۍ ۲-۳انچو کې ژوند کوي لکه Rhizoctonia یا Southern Blight فنګس، د نورو نباتاتو ناروغیو په پرتله د سولرائزیشن پواسطه په اسانی سره کنټرولیږي.

۱۷- پایله

د خاورې سولرائزیشن چې د خاورې تودوخه کې د پام وړ لوړوالی رامینځته کوي د لندبل د کمښت په ښه کولو کې، د هرزه بوټو تخمونو د بانک او افتونه په له مینځه وړلو کې، د خاورې څخه د زیرنده ناروغیو په کنټرولولو کې او د خاورې غذایي موادو د اندازې په زیاتولو کې پراخه موثریت لري. برسېره پردې، دا د خاورې د حاصلخیزۍ د ښه کولو او کرنیزو نباتاتو ته د غذایي موادو د

لاسرسي لپاره د خاورې په ګټورو مایکرو ارګانیزمونو باندې مثبته اغیزه لري، چې په دې توګه د کرنیزو نباتاتو حاصل تر ۵۰٪ زیاتیږي او د کوچنیو کروندګرو لپاره تر ټولو اقتصادي او باثباته انتخاب دی. دا په ریګي او مرطوبو خاورو کې، تر ټولو ګرم موسم کې او اوږدې مودې کې ډېر بریالی دی. په هرصورت، د هغې ناسم مدیریت ممکن د ګلخانه یي ګازونو خپریدنه او د چاپیریال ککړتیا نوره هم زیاته کړي. له همدې امله، د مخکنۍ اوبو لګونې سره د بایو ډیګریډ وړ پلاستیکي فلمونو کارول سولرائزیشن خوندي، مؤثره او اقتصادي کوي. د خاورې د متوالي سولرائزیشن پلي کول کولی شي د آفت وژونکو، هرزه بوټو وژونکو او کیمیاوي سرو د کارولو ځای نیونکی شي، چې پدې توګه په چاپیریال او اقتصاد باندې د دوی ناوړه اغیزې کموي. دا یو دوامداره او د چاپیریال همغږه کوونکی حل دی چې د بیولوژیکي کنټرول له نماینده ګانو سره ورته دی ترڅو د هرزه بوټو او ناروغیو انتان له مینځه یوسي او د خاورې حاصلخیزي ښه کړي.

سرچينې

1. Al-Solaimani, S. G., Mahmood, S., Ahmad, S., Duar, I., El-Nakhlawy, F. S., & Nematullah, A. A. (2015). Effectiveness of soil solarization with polyethylene sheets and organic manure to control weeds and fungi and to increase the lettuce yield. *International Journal of Engineering Research & Technology*, *6*(9), 303–308.
2. Balakrishna, A. N., Lakshmipathy, R., Bagyaraj, D. J., & Ashwin, R. (2015). Effect of soil solarization on native AM fungi and microbial biomass. *Agricultural Research*, *4*(2), 196–201.
3. Chen Y., and Katan J. 1980. Effect of solar heating of soils by transparent polyethylene mulching on their chemical properties. Soil Science, 130: 271-277.
4. DeVay JJ (1991) Historical review and principles of soil solarization. In: DeVay JE, Stapleton JJ, Elmore CL (eds) Proceedings of the first international conference on soil solarization, Amman, Jordan, 19–25 February 1990. FAO Plant Protection and Production Paper 109, Rome, Italy, pp 1–11
5. Di Mola, I., Ventorino, V., Cozzolino, E., Ottaiano, L., Romano, I., Duri, L. G., Pepe, O., & Mori, M. (2021). Biodegradable mulching vs traditional polyethylene film for sustainable solarization: Chemical properties and microbial community response to soil management. *Applied Soil Ecology*, *163*, 103921.

6. Díaz-Hernández, S., Gallo-Llobet, L., Domínguez-Correa, P., & Rodríguez, A. (2017). Effect of repeated cycles of soil solarization and biosolarization on corky root, weeds and fruit yield in screen-house tomatoes under subtropical climate conditions in the Canary Islands. *Crop Protection*, *94*, 20–27.
7. European commission. (2023). *Organic farming in the EU – A decade of organic growth*. European Commission, DG Agriculture and Rural Development.
8. ewodros, T., Endalew, T., Yohannes, G., & Hayal, L. (2016). Effect of colored polyethylene mulch on soil temperature, growth, fruit quality and yield of tomato (Lycopersicon esculentum Mill). *World Journal of Agriculture Scinces*, *12*(3), 161–166. Gebretsadkan, A., Araya, A., Fitiwy, I., Yohannes, T., & Kalayu, Z. (2020). Effect of pesticidal weed extracts and soil solarization on soil health and management of onion white rot (*Sclerotium cepivorus*). *Archives of Phytopathology and Plant Protection*, *53*(13-14), 625–639.
9. Gill, H. K., Aujla, I. S., De Bellis, L., & Luvisi, A. (2017). The Role of Soil Solarization in India: How an Unnoticed Practice Could Support Pest Control. *Frontiers in Plant Science*, *8*, 1515.
10. Jagtap, M. P., Shinde, Y. A., & Khatri, N. (2022). An investigation on the effect of soil solarization on soil temperature and soil moisture conservation. *Arabian Journal of Geosciences*, *15*(24), 1778.
11. Jagtap, M. P., Shinde, Y. A., & Khatri, N. (2022). An investigation on the effect of soil solarization on soil temperature and soil moisture conservation. *Arabian Journal of Geosciences*, *15*(24), 1778.
12. Kanaan, H., Frenk, S., Raviv, M., Medina, S., & Minz, D. (2018). Long and short term effects of solarization on soil microbiome and agricultural production. *Applied Soil Ecology*, *124*, 54–61.
13. Kanellou, E., Papafotiou, M., Economou, G., & Ntoulas, N. (2023). Soil Solarization as an Alternative Weed Control Method for Archaeological Sites in the Mediterranean Region. *Sustainability*, *15*(14), 11324.
14. Kumar, R., Prajapati, J., Upadhyay, A., & Yadav, A. (2023). Increase in Production of Different Vegetable Crops by Using Plastic Mulch. *Vigyan Varta*, *4*(1), 93–95.

15. Maraveas, C. (2020). Environmental sustainability of plastic in agriculture. *Agriculture, 10*(8), 310.
16. Mihajlovic, M., Rekanovic, E., Hrustic, J., Grahovac, M., & Tanovic, B. (2017). Methods for management of soilborne plant pathogens. *Pesticidi i Fitomedicina, 32*(1), 9–24.
17. Mullaimaran, S., Haripriya, K., & Barathkumar, T. R. (2022). Effect of soil solarization and organic amendments on root-knot nematode management in tomato nursery. *International Journal of Phytology Research, 2*(4), 34–37.
18. Pereira, L., Tejada, J. L., Cecílio Filho, A. B., & Alves, P. L. (2023). Lettuce weed control with prior soil solarization. *Comunicata Scientiae, 14,* e3906-e3906.
19. Safdar, M. E., Safdar, M., Ali, A., Farooq, N., Sarwar, G., Hassan, I., Nadeem, M. A., & Abbas, T. (2021). Soil solarization improves soil fertility in addition to weed management in sesame under subtropical conditions of Pakistan. *Advances in Weed Science, 39,* e020219464.
20. Safdar, M. E., Safdar, M., Ali, A., Farooq, N., Sarwar, G., Hassan, I., Nadeem, M. A., & Abbas, T. (2021). Soil solarization improves soil fertility in addition to weed management in sesame under subtropical conditions of Pakistan. *Advances in Weed Science, 39,* e020219464.
21. Safdar, M.E., Safdar, M., Ali, A., Farooq, N., Sarwar, G., Hassan, I., Nadeema, M.E., & Abbasc, T. (2021). Soil solarization improves soil fertility in addition to weed management in sesame under subtropical conditions of Pakistan. *AdvWeed Sci,*;39:e020219464.
22. Schwartz-Lazaro, L. M., & Copes, J. T. (2019). A review of the soil seedbank from a weed scientist’s perspective. *Agronomy, 9*(7), 369.
23. Shinde, Y. A., Jagtap, M. P., Patil, M. G., & Khatri, N. (2023). Experimental investigation on the effect of soil solarization incorporating black, silver, and transparent polythene, and straw as mulch, on the microbial population and weed growth. *Chemosphere, 336*, 139263.
24. Sofi, T. A., Tewari, A. K., Razdan, V. K., & Koul, V. K. (2014). Long term effect of soil solarization on soil properties and cauliflower vigor. *Phytoparasitica, 42*(1), 1–11.

25. Van Schothorst, B., Beriot, N., Huerta, L. E., & Geissen, V. (2021). Sources of light density microplastic related to two agricultural practices: the use of compost and plastic mulch. *Environments, 8*(4), 36.
26. Wolie, G. G. (2023). Soilless culture technology to transform vegetable farming, reduce land pressure and degradation in drylands. *Cogent Food and Agriculture*, *9*(2), 1–13.
27. Wolie, G. G., Alemu, A. K., Zebib, K., & Tarekegn, Y. (2023). Application of soil solarization and manure, individually and in combination, control broomrape infestation and improve tomato yield. *International Journal of Vegetable Science*, *29*(3), 205–214.
28. Zhang, W., Ma, J., Cui, Z., Xu, L., Liu, Q., Li, J., Wang, S., & Zeng, X. (2023). Effects of Biodegradable Plastic Mulch Film on Cabbage Agronomic and Nutritional Quality Traits, Soil Physicochemical Properties and Microbial Communities. *Agronomy*, *13*(5), 1220.

د افغانستان د اقتصادي پرمختګ پر وړاندې خنډونه او حل لارې

پوهنمل وحيدالله امين*[1] او پوهنمل احسان الله سعيد[2]

۱ . مالي او بانکي چارې څانګه، اقتصاد پوهنځی، غزني پوهنتون

۲ . BBA څانګه، اقتصاد پوهنځی، غزني پوهنتون

*Waheed.amin.2014@gmail.com

د تر لاسه کولو نېټه: (۱۴۴۵/۷/۱۷) **د منلو نېټه** (۱۴۴۵/۸/۲۰)

لنډيز

د يوه هيواد اقتصادي وضعيت نه يوازې دا چې په نورو برخو او سکتورونو باندې اغيزه کوي، بلکې په اوسنۍ نړۍ کې د حکومتونو دوام او ثبات هم په اقتصادي وضعيت پورې تړلی دی. هيواد په اقتصادي برخه کې له يو شمير سترو ستونزو سره هم مخ دی، لکه مسلکي کادرونو کمبود او د بشري پانګې کمښت، د متخصصو علمي کادرونو تېښته، صنعتي او کرنيزې برخې ته د عامو خلکو او دولت کمه پاملرنه، اداري فساد، په يوه وارداتي هيواد بدليدل، د انرژي کمښت او داسې نور. په واقعيتونو ولاړه څېړنه د هيواد اړتيا ده، تر څو حکومت ځان په هنداره کې ووينې او خپلو نيمګړتياوو ته متوجې شي، د اصلاح لپاره يې ګامونه پورته کړي او د خپل ملت پر وړاندې خپل مسئوليت ادا کړي. همدا راز عام خلک اړتيا لري، تر څو له واقعيتونو خبر شي او د سياستونو د اصلاح لپاره مناسب او فعال فشارونه رامنځته کړي. همدارنګه خصوصي سکتور هم اړتيا لري، تر څو د فرصتونو او اړتياوو د پيژندلو په پايله کې د خپل مثبت رول ادا کولو ته متوجې شي. په ټوله کې د واقعيتونو ښکاره کول د عامه منافعو او ګټو د ساتلو او د هغو د ودې په برخه کې يوه ضروري او لازمه هڅه ده. دغه څېړنه يوه کتابتوني څېړنه ده او له دوهمي لاس اطلاعاتو څخه په کې ګټه اخيستل شوېده.

بنسټيزې کليمې: اقتصادي پرمختګ، اقتصادي وده، طبيعي سرچينې او ناخالص داخلي توليد

۱.سريزه

افغانستان هم په بيلابيلو تاريخي دورو کې په اقتصادي هلو ځلو کې بوخت پاتې شوی دی، خو بيا هم په ټولو تاريخي پړاوونو کې د افغانستان اقتصاد تر ډيره د نا امنيو، کورنيو جګړو او يرغلونو له کبله اغيزمن شوی دی. د چنګيز خان خوړنيو تاړاکونو، په نولسمه پيړۍ کې د انګريزانو تهاجم، په شلمه پيړۍ کې د شوروي يرغل، کورنۍ جګړې او په ۲۱ پيړۍ کې د غربي نړۍ او په رأس کې يې

د امريکا يرغل په اقتصادي برخه کې پر افغانستان ډېرې بدې اغيزې له ځانه سره لرلې دي(غبار، ۱۳۸٦).

له ۱۳۸۰ ل.ل کال څخه وروسته که څه هم په سلگونو ميلیارده ډالره مرستې له افغانستان سره وشوې خو د دې سره سره د فساد او نورو عواملو له امله څرنگه چې لازمه وه د بيارغونې او هيواد جوړونې په برخه کې په مصرف و نه رسيدې(اسلمي او رضا، ۱۳۸۹).

د يو شمير اقتصادي سازمانونو غړيتوب تر لاسه شو، بريښنا وارده او د ډيرو صنعتي پارکونو د بنسټ ډبرې کيښودل شوې(غرجستاني، ۱۳۹۲). مگر بيا هم د امريکايي يرغل په پای سره په هيواد کې د زيربناوو په برخه کې پاملرنه زياته او هره ورځ د يوې نوې او زيربنايي پروژې د افتتاح شاهدان يو.

که څه هم په تيرو کلونو کې يو شمير څېړنيزو مرکزونو، د هيواد د اقتصادي وضعيت په باره کې بعضې څېړنې تر سره کړې دي، ولې تر ډيره دغه څېړنې د ارقامو او شميرو تر کچې وې، همدا راز يو شمير نړيوالو او په هيواد د ننه خصوصي ادارو هم د افغانستان د اقتصادي وضعيت د څارلو او ارزولو په موخه سروې گانې، نظر پوښتنې تر سره او بيا يې د راپور په بڼه چاپ کړې، خو دغه ټول راپورونه د وخت له پلوه يوازې د يوه کال او يا هم څو کلونو پورې تړاو لري، مگر بيا هم په هغو کلونو کې د ارقامو توپير، عوامل يې او د اقتصادي پرمختگ پر وړاندې يې ننگونې او خنډونه نه دي څېړل شوي.

د څيړنې د موضوع اهميت او اړتيا

د هر هيواد پاليسي جوړوونکي او چارواکي د خپلو کارونو او فعاليتونو لپاره يوې منظمې او منسجمې ستراتيژۍ او تگلارې ته اړتيا لري، تر څو خپلې چارې د عيني واقعيتونو پر بنسټ تر سره کړي. دغه ستراتيژي د موثقو او باوري معلوماتو او سرچينو بنسټ جوړوي چې مواد په کې د هيواد له بيلابيلو سيمو، خلکو او سرچينو څخه را ټوليږي، دغه راز په يو شمير مطالعاتو او څيړنو هم تکيه کيږي چې له مخې يې وضعيت ارزول کيږي او ستونزې او شته ننگونې په کې په نښه کيږي. په دغه څيړنه کې هڅه شوې چې له باوري سرچينو څخه اړين او دقيق معلومات لاسته راوړل شي تر څو د پاليسي جوړوونکو، چارواکو او خصوصي سکتور سره تصميم نيولو کې مرسته وکړي.

د څېړنې موخې

د نوموړې مقالې موخې په لاندې ډول خلاصه کولای شو:

۱. د افغانستان د اقتصادي پرمختګ پر وړاندې شته خنډونه او د هغې عوامل بررسي کول.

۲. د افغانستان د اقتصادي پرمختګ پر وړاندې د شته خنډونو حل لارې مشخص کول.

۲. د څېړنې میتود

په دغه څېړنه کې د اطلاعاتو د ټولولو په پار له کتابتوني روش څخه ګټه اخیستل شوېده، او د اطلاعاتو د نوعیت له نظره یوه توصیفي څېړنه ده. او د معلوماتو د ټولولو په پار د احصائیې او معلوماتو ملي ادارې او نړیوال بانک له انټرنیټي سایټونو څخه ګټه اخیستل شوېده.

۳. د پرمختیایي اقتصاد عوامل

اقتصاد پوهانو د هیوادونو د وروسته پاتې والي لاملونه په بیلابیل ډول څېړلي او معرفي کړي دي. مهمه خبره دا ده چې هیڅ عامل په تنهایی سره د وروسته پاتې والي علت نه شو بللی، بلکې دوه یا څو عامله سره یو ځای او یو هیواد ته یې د وروسته پاتې، لږ پرمختللي او پرمختیایي هیواد ځانګړنه ورکړې ده. له دې څخه معلومیږي چې د هیوادونو ترقي او پرمختیا په بشپړ ډول نسبي بڼه لري، ټول لاملونه د هر وروسته پاتې اقتصاد لپاره هم صدق نه کوي، ځکه د دغو لاملونو څخه هر یو یې د یو پرمختیایي هیواد د اقتصاد وروسته پاتې والی قسماً روښانه کوي. هغه هیوادونه چې اوس هم د وروسته پاتې والي څخه ځوریږي عوامل یې په لاندې ډول یادولای شو؛

۱. د طبیعي سرچینو څخه نامساعده، غیر مسلکي، غیر معیاري او ډیره لږه ګټه اخیستنه،

۲. د پانګې کمښت، په معاصر اقتصاد کې پانګه په اقتصادي وده کې مهم او زیات رول لوبولای شي،

۳. وروسته پاتې تکنالوژي، په پرمختیایي هیوادونو کې د پرمختللې تکنالوژي څخه ګټه اخیستل ګران تمامیږي نو له هغې څخه کمه ګټه اخیستنه د داخلي صنعت د وروسته پاتې والي لامل کیږي.

۴. د تولیدي تاسیساتو او اقتصادي زیربنایي چارو کمښت، د شومپټر له نظره اقتصادي وده، پراختیا او پرمختګ هغه وخت را منځته کیږي چې نوښتګر متشبثین شتون ولري او دوی سپما شوې

پانګه ښه وکاروي. په دې توګه تشبث او نوښت اقتصاد ته مخ پر وړاندې خوځښت ورکوي(Jhingan, 1393).

۵. د ښکيلاک ناوړه اغيزې؛ د ډېرو پرمختيايي هيوادونو تاريخ ښيي چې دوی د ډيرې يا لږې مودې لپاره د شتمنو هيوادونو د ښکيلاک لاندې پاتې شويدي. په دغه موده کې دوی ته د صنعتي کيدو اجازه نه ده ورکړل شوې او يا يې هم ډيره انرژي، وخت او پاملرنه د آزادي ګټلو لپاره کارول شوېده نو ځکه اقتصادي ودې او پراختيا ته نه دي وزګار شوي. ځينې هيوادونه له استعمار وروسته هم له اقتصادي پلوه له نورو سره تړلي پاتې شوي نو ځکه د اقتصادي آزادۍ نه لرلو له کبله يې لازم پرمختګ نه ده کړی(دادګر، ۱۳۸۳).

۶. د موسساتو وروسته پاتې والی؛ پرمختللی اقتصاد د فعالو، چټکو او يو بل سره تړلو مرستندويه اقتصادي موسسو او ادارو غوښتنه کوي، خو په پرمختيايي هيوادونو کې نيمګړی بانکي سيستم فعاليت لري، ريښتيني صنعتي بانکونه نه لري او په لږې پرتو سيمو کې بانکي څانګې نه وي د پانګې اچونې تشويقي او حمايوي لايحې او فعال سوداګريز اوطاقونه شتون نه لري نو ځکه د منظمې پانګونې او فعال مالي او پيسو سيستم تحرک له ځنډ او ځنډ سره مخ وي. بانکونه په اقتصادي پرمختګ کې مهم رول لوبوي او د افغانستان د اقتصادي پرمختګ پر وړاندې مهم خنډ له نامناسب پولي او بانکي سيستم څخه عبارت دی، څرنګه چې د افغانستان خلک مسلمانان دي او د خپلو اسلامي عقايدو پر بنسټ په سودي بانکونو باندې اتکاء نه کوي او نه هم له دغې لارې د ګټې لاسته راوړل ورته ارزښت لري، نو د دې لپاره چې بانکونه د اقتصادي پرمختګ په برخه کې رول ولوبوي نو بايد په هيواد کې اسلامي بانکوالي مروجه او پراختيا ورکړل شي او ورسره جوخت خلکو ته هم اړين معلومات ورکړل شي. له همدې امله اړينه ده، تر څو خلک په اقتصادي پرمختګ کې د بانکونو د رول څخه خبر شي او په دې اړوند اړين معلومات تر لاسه کړي، تر څو د سپما پيسې په مولده توګه په بانکونو کې وساتي او په دې توګه بانکونه په اقتصادي پرمختګ کې خپل مثبت رول ولوبوي.

۷. غير اقتصادي عوامل؛ د يوه هيواد د اوسيدونکو بېسوادي، دودونه، قبيلوي سيستم، تعصب، موهومات او خرافات هم هغه عوامل دي چې د اقتصادي ودې او پرمختګ د مخنيوي لامل ګرځيدلې دي(غرجستاني، ۱۳۹۲).

۳. د اقتصاد د پرمختيا لپاره اړين شرايط

تر دې ځايه مو د اقتصادي پرمختګ او پرمختيا خنډونه په لنډ ډول تر بحث لاندې ونيول، اما کله چې د اقتصادی پرمختيا په باره کې فکر کوو، نو د همدغه موانعو او خنډونو له منځه وړل اقتصادي پرمختګ دي او يا په بل عبارت بايد د اقتصادي ودې او پرمختيا لازم لاملونه(Factors of economic growth) وپيژنو. د اقتصادي پرمختګ لارې چارې او شرايط په دوه ډوله دي؛

۱. اقتصادي شرايط
۲. غير اقتصادي شرايط

اقتصادي وده په يو شمير شرايطو پورې تړلې ده لکه، طبيعي سرچينې، بشري سرچينې، پانګه، تشبثات، تکنالوژي او نور چې دا ټول اقتصادي فکتورونه دي خو د اوږدې مودې لپاره اقتصادي وده نه شي تر لاسه کيدای تر څو چې په يوه ټولنه کې اخلاقي ارزښتونه، سياسي وضعه او ټولنيز موسسات ښه او بدل نه شي چې دا غير اقتصادي شرايط دي، د اقتصادي پرمختګ لپاره تنها د هغې موانع او خنډونه له منځه وړل کافي نه دي بلکې پر دې سربيره د ځينو اړينو شرايطو برابرول حتمي بريښي. د اقتصادي پرمختګ لپاره درې شرطونه ډير اړين او لازم بريښي؛

- د پانګې په کار اچول،
- د پوهې د کچې لوړول او
- د پلان جوړونې څخه ګټنه(دوديال، ۱۳۸۶).

د اقتصادي ودې لپاره يوازې اقتصادي شرايط نه بلکې د ټولنيزو وګړو د کړو وړو ټول اړخونه، د نظم او قوانينو جوړول، د ټولنې د وګړو سواد او مهارت ته هم اړتيا ده. نو ځکه کلتوري، سياسي او ټولنيز ټول شرايط د اقتصادي شرايطو سره ګډ په کار دي. د دې سره سره د اقتصادي پرمختګ لپاره لانديني شرايط اړين دي؛

۱. داخلي اساس او بنسټ؛ د پرمختګ پړاوونه بايد لومړی په کورنيو لاملونو باندې پيل شي، بهرني لاملونه د متممو ځواکونو په توګه عمل کولای شي. د دې لپاره چې د پرمختګ پروسه دوامداره وي نو بايد د هغې ځواکونه د هيواد د ننه ولټېو، له هغې پرته به پرمختګ لنډ مهاله او مصنوعي خاصيت ولري، که د وګړو په مغزو کې پراختيا را نه شي اقتصادي پرمختګ ناشونی دی.

۲. د بډایه طبیعي سرچینو شتون؛ کوم هیواد چې طبیعي زیرمې لري نظر نورو هیوادونو ته د پرمختګ لپاره ښه چانس لري. معنی دا چې کوم هیوادونه چې منابع نه لري د پرمختګ امکان یې لږ وي. په اقتصادي او ټولنیز پرمختګ کې د طبیعي زیرمو څخه د استفادې رول او ارزښت ورځ په ورځ زیاتیږي او دا چې د افغانستان معدنونه په طبیعي شکل ساتل شوي، نو افغانستان د طبیعي زیرمو په لرلو سره د نړۍ د بډایه هیوادونو په کتار کې راځي. د دې لپاره چې د دغه ذخایرو د ایستلو لپاره یو پیاوړی چاپیریال جوړ شي نو داسې بنسټیزو هڅو ته اړتیا ده تر څو اقتصادي او ټولنیز بنسټونه جوړ او له لارې یې د غربت د کموالي لپاره زمینه مساعده شي او په موثر ډول یې کیندل او استخراج د هیواد د پرمختګ او نیکمرغۍ لامل وګرځي. په طبیعي سرچینو پورې اړوند پروژو کې د خصوصي پانګونو راجلبول کولای شي په راتلونکو کلونو کې د کارموندنې په فرصتونو، د فقر په کموالی، د ټولنیزې سوکالۍ په ښه والي او د هیواد په اقتصادي پرمختګ کې مهم رول ولوبوي.

۳. د نیمګړي بازار د نښو له منځه وړل؛ د لږ مولدیت لرونکي سکتور څخه زیات مولدیت لرونکي سکتور ته د عواملو د لیږد خنډونه باید لرې شي، کورنۍ تولید کې انحصار له منځه ولاړ شي، بازار ته د هر متشبث داخلیدل او پانګه اچول وهڅول شي (سباوون، ۱۳۷۵).

۴. د سرچینو اغیزمنه ویشنه او د جوړښت بدلون؛ بشپړ بازار د منابعو او سرچینو مناسبې توزیع او ویشنې ته لاره هواروي، په پایله کې د تولید امکانات پراخ کیږي. د تولیدي ځواک څرنګوالي ښه او د وګړو تولیدي مهارت لوړیږي. د کرنې سکتور کې د تکنالوژۍ څخه ګټه هم په اقتصادي جوړښت کې د بدلون په معنی ده.

۵. د پانګې ټولیدل؛ د پانګې د ټولیدو د اساس چټک زیاتوالی هغه وخت د حاصل د ودې او نمو لامل کیږي چې د هغې زیاتوالی د نفوس د زیاتوالي له اندازې څخه اوچت او لوړ وي. اقتصادي پرمختګ او پرمختیا ته رسیدل د اوبو لګولو پروژو، د کرنیزو ځمکو پراختیا، بندونو، پلونو، ویالو، کانال کیندنې، سرک جوړونې، اوسپنې پټلۍ غزونې، هوایي ډګرونو معیاري کولو، بندرونو او د نویو تولیدي وسایلو له ګټنې څخه پرته ناشوني دي ځکه همدا د تولید د اغیزمنتوب د لوړولو لامل کیږي.

د پورتنيو ټولو چارو لپاره پانگې ته اړتيا ده. په پرمختيايي هيوادونو کې پانگه لږه ده. په دې توگه د پانگې ټولول د اقتصادي پرمختگ لپاره ستراتيژيک ارزښت لري(دوديال، ۱۳۸۶).

٦. ټکنالوژي؛ پرمختيايي هيوادونو ته د مناسبې ټکنالوژۍ غوره کول ډېره مهمه اړتيا ده، دا ځکه چې ځينې وخت په دغو هيوادونو کې پرمختللې ټکنالوژۍ د دوی د شرايطو سره مطابقت نه کوي، ځينې وختونه د ډېرې پرمختللې ټکنالوژۍ په کار اچول د منابعو د ضايع کيدو او د بيکارۍ د را منځته کيدو سبب کيږي. تر څو چې لازمه پانگه چمتو شوې نه وي او لازمه پوهه شتون و نه لري، د ټکنالوژي نوي کيدل ناممکن دي. ځکه چې اغيزمن تخنيکونه پانگې او ماهرو فني کارکوونکو ته اړتيا لري.

٧. د پانگې اچونې ښې لارې چارې؛ دولت او د پلان جوړونې ارگانونو ته لازمه ده چې د پانگونې مناسبې طريقې وټاکي. دا ځکه چې يوازې مناسبه پانگونه لوړ مولديت تر لاسه کولای شي.

٨. د پانگې جذب؛ په پرمختيايي هيوادونو کې د پانگې د راجذبولو په هکله کوم حد نشته حال دا چې دغه بريد بايد په نظر کې ونيول شي د بيلگې په توگه بايد دومره پانگه جذب شي چې توليدي عوامل په کار واچول شي او دومره جذب نه شي چې د انفلاسيون لامل شي(ارمکي، ۱۳۹۲).

۴. د پرمختگ لپاره غير اقتصادي شرايط

د پرمختگ او پراختيا پروسه نه يوازې اقتصادي عوامل بلکې غير اقتصادي عوامل هم لري، W.S. Woytinsky يې په اړه وايي، که چيرې ممکنه وي د مشيگان، پنسلوانيا او اوهايو ټولې فابريکې پرته له دې چې د خلکو ذهنيت، تفکر، مهارت او کړو وړو کې بدلون راولو هندوستان ته راوړو او په يوه شپه او ورځ کې يې دلته ځای په ځاي کړو بيا به ووينې چې په کلو کلو به هندوستان لکه د همدا نن په شان په پرمختيايي هيوادونو کې شميرل کيږي. پرته له هغه ډول مادي شرايطو چې په پرمختللو هيوادونو کې شته، پرمختگ ناشونی ده. خو که چيرې د وگړو په مغز کې دې کار ته ليوالتيا نه وي او بدلون را نه شي، نو پرمختگ تر دې هم ناممکنه ده(افشاري، ۱۳۸۰).

غير اقتصادي عوامل يې په لاندې ډول بيانولای شو:

۱. ټولنيز او کلتوري شرايط؛ دغه شرايط سپما ته د وګړو علاقه او ميلان ټاکي. که چيرې په لازمه اندازه سپما و نه شي، د پانګې جوړيدل به په ټيټه کچه وي، نو اقتصادي پرمختګ او پراختيا به چټکه نه وي.

۲. ښوونه او روزونه؛ اوس وخت کې د پرمختګ لپاره تر ښوونې او روزنې بل هيڅ اړين شرط نشته که هرڅومره پرمختللي ماشين آلات وارد کړو خو د وګړو په روزنه کې هڅه و نه کړو بې ګټې کار دی. ښوونه او روزنه او د تکړه او متخصصو کادرونو شتون د ټکنالوژي څخه استفاده او د پرمختيايي پروژو ښه پيژندل ممکن کوي. هيڅ هيواد پرته له ښوونې او روزنې د پرمختللي صنعتي تمدن خاوند نه شي کيدای. په وروستيو کلونو کې پرمختللو هيوادونو د فزيکي پانګونې په نسبت علمي پانګونې ته ډيره پاملرنه کړې ده ا و تجربو ثابته کړې چې د علمي پانګونو عايد د فزيکي پانګونو په نسبت څو ځله زيات دی، زموږ په هيواد کې د سواد کچه ټيټه ده او ماهر او مسلکي بشري ځواک هم کم دی(اميري، ۱۳۷۹).

۳. ښه او باکيفيته حکومت؛ باکيفيته، د اسلامي او ملي احساس لرونکی، باوجدانه او صادق حکومت کولای شي قانوني نظم بر قرار، ښه لوايح تطبيق، پروژې پيل، ښه دهيوادپه ګټه پلانونه طرحه او په نهايت کې د اقتصادي پرمختګ زمينه برابره کړي او خپل اوسيدونکي ټولنيزې سوکالۍ ته ورسوي او وګړو ته د ژوند د لوړې کچې امکانات چمتو کړي.

۴. وګړي؛ که چيرې د پانګې د زياتوالي ضريب د وګړو د زياتوالي په اندول لږ وي اقتصادي پرمختګ نه شي تر لاسه کيدای(متوسلي، ۱۳۹۲).

لنډه دا چې د کرنې د سکتور وروسته پاتې والی، د پانګې کمښت، د مسلکي ماهرو کادرونو کمښت، د مناسبو مبتکرو او فعالو متشبثينو نه هڅونه، تخنيکي نابلدي، ترانسپورتي او مواصلاتي ستونزې، د کريدتي شيانو نه شتون او نورې نيمګړتياوې د هيواد پرمختګ ټکنی کوي نو ځکه هم اقتصادي او ټولنيز شرايط د پرمختګ لپاره اړين دي(Sharifzadegan, 2001).

۵. د سوداګرۍ په برخه کې ستونزو او ننګونو ته پاملرنه

د افغانستان د وارداتي توکو یوه زیاته برخه هغه وارداتي توکي جوړوي، چې امارت کولای شي په آسانه توګه یې په هیواد کې د ننه په خپله او یا د خصوصي سکتور په هڅونې او تشویق سره تولید کړي او په دې توګه د وارداتي توکو مخه ونیسي او یا یې اندازه را کمه کړي. که څه هم له ۲۰۱۰ کال راهیسې افغان دولت هڅه کړې چې خپلې ترانزیتي لارې زیاتې کړي(د لاجوردو او چابهار ترانزیتي لارو د جوړولو په تړاو ګامونه واخیستل شول) تر څو پاکستان له دغه هیواده تیرې شوې ترانزیتي لارې څخه د سیاسي ابزارو په توګه کار وا نه خلي. د چین سره د وریښمو نوې لار او په دې وروستیو کې د چین سره د واخان له طریقه د نوې مواصلاتي لارې جوړیدو لپاره عملي هڅې به د افغانستان د سوداګري د زیاتوالي او د سوداګریزو موانعو د کموالي په برخه کې موثر واقع شي. اسلامي امارت باید داسې تګلارې او طرحې جوړې کړي چې له یوې خوا په نړیوالو مارکیټونو کې د افغاني توکو د خرڅلاو کچه لوړه کړي او له بلې خوا مارکیټونو ته د افغاني توکو په رسولو کې سوداګرو ته آسانتیاوې رامنځته کړي.

٦. مناقشه

په تیره یوه لسیزه کې په عمومي ډول د اقتصادي شاخصونو شمیر لوړ شوی، خو بیا هم دغه شاخصونه لکه اقتصادي وده، پانګونه، د افغانیو ارزښت، بیکاري او نور تر ډیره له سیاسي بې ثباتی او د بهرنیانو له ملاتړ سره تړل شوي وو. کله چې ناامني او سیاسي بې ثباتي زیاته شوه په دغه شاخصونو به یې منفي اغیز وکړ(د ستراتیژیکو او سیمه ایزو څیړنو مرکز، ۱۳۹۵).

په هیواد کې سیاسي بې ثباتي د داود خان د **۱۳۵۲** ل.ل کال له کودتاه څخه او امنیتي بې ثباتي بیا د کمونستانو د ۱۳۵۷ ل.ل کال له کودتاه څخه پیل شوه. داخلي جګړې د امریکایانو او د هغوی د متحدینو له لوري د افغانستان اشغال د بې ثباتی د دوام او اوږدیدو سلسله نوره هم وغځوله(ارمکي، ۱۳۹۲).

له ۱۳۸۱ کال څخه وروسته د افغانستان د سوداګرۍ کچه مخ په زیاتیدو شوه، خو د دې سره سره د سوداګرۍ په برخه کې د افغانستان اساسي ستونزې د سوداګرۍ د کسر زیاتیدنه، ترانزیتي ستونزې او د کرنې او صنعتونو برخو ته کمه پاملرنه وه.

ډیرو افغانانو بریښنا او انرژۍ ته لاسرسی پیدا کړ، خو په هیواد کې د بریښنا تولید ډیر کم وو او له همدې کبله افغانستان د خپلې بریښنا د اړتیا د پوره کولو لپاره له ګاونډیو هیوادونو څخه بریښنا

وارده کړه. افغانستان که څه هم د انرژۍ او بريښنا توليدولو ډيرې وړتياوې او امکانات لري، خو په تيرو کلونو کې يې له خپلو اړتياوو څخه کمه گټه اخيستې او په دغه برخه کې کمه پاملرنه او کار شوی ده.

په تيرو دوو لسيزو کې د انرژۍ د لويو پروژو او نل ليکو تيرولو په تړاو هم هلې ځلې وشوې او په دې برخه کې د ټاپي د گازو نل ليکې، کاسا ۱۰۰۰ بريښنا مزی او نورو په پروژو باندې کارونه وشول، چې د نورو په پرتله د ټاپي او کاسا ۱۰۰۰ په پروژو ډير کار شوی او لا هم ادامه لري، چې په دې وروستيو وختونو کې د لويو لارو د جوړيدو، د معادنو او نفتو د استخراج لپاره عملاً کارونه تر سره شوي دي چې د گمارنې د زياتيدو او د ملي عايد او ناخالص داخلي توليد د زياتوالي لامل کيږي.

تر ۱۴۰۰ ل. ل کال پورې د افغانستان اقتصاد تر ډيره په بهرنيو مرستو متکي وو او له همدې امله د ملي پراختيايي بوديجې ډيره برخه په بهرنيو مرستو باندې ولاړه وه. او د افغانستان دپاره داسې پروژو ته چې د افغانانو راتلونکې ورسره روښانه شي لږ پاملرنه کيده او اکثريت مصارف فقط د وخت تيرولو او د خلکو د غلطولو په منظور تر سره کيدل.

مگر د ۱۴۰۰ ل. ل له نيمايي څخه وروسته د افغانستان د بودجې مصرف د شرايطو او امکاناتو په نظر کې نيولو سره ترسره شوی دی، د لويو لارو د جوړيدو، د ملي پروژو د افتتاح کيدو، د هيوادونو سره د تجارتي آسانتياوو د رامنځته کيدو په پار د نوو لارو او سرکونو د جوړېدو کارونه شروع شوي دي چې دا ټول هغه موضوعات دي چې د افغانانو راتلونکې ور پورې تړلې ده او د افغانستان د اقتصادي پرمختگ لپاره د زيات اهميت درلودونکی ده.

د سياسي ثبات په صورت کې بشري ځواک کولای شې چې د هيواد په پرمختگ کې په ښه توگه ونډه واخلي که چيرته ثبات نه وي دغه چاره د اداري فساد سبب گرځي چې د بشري ځواک موثريت تر اغيز لاندې راولي. دولت بايد کوښښ وکړي تر څو ټول سکتورونه په منظم ډول سره پرمختگ وکړي او د عايد نااندوله ويش د امکان تر بريده کم شي چې په پرمختيايي هيوادونو کې د دوه متضادو طبقو د رامنځته کيدو لامل کيږي همدارنگه غربت او د لومړنيو اساسي سهولتونو نه شتون د بشري ځواک وړتيا تر سيوري لاندې راولي چې په روحي او فزيکي ډول د موثريت د کموالی سبب کيدای شي(شريف زاده گان، ۱۳۸۲).

وگړو ته د روزگار پيدا کولو د اقتصادي موخو په سر کې ځای لري، د اقتصادي پرمختگ لپاره دولتونه اړ دي چې بشري ځواک څخه د استفادې لپاره لازم فرصتونه رامنځته کړي وزگارتيا په ټولنه کې مختلفې ټولنيزې ستونزې رامنځته کوي، امارت بايد مسلکي او پوه بشري ځواک لپاره پاملرنه وکړي، د کاري فرصتونو د ايجاد لپاره د پانگونې اندازه زياته کړي، کوچني کاروبارونه غښتلي کړي او همدارنگه د مسلک په بشري ځواک د توليد د يو اساسي عامل په توگه بايد داسې پانگونه وشي چې په پايله کې ټول سکتورونه په منظم ډول پرمختگ وکړي.

۷. پايله اخيستنه

د پورتنيو موضوعاتو څخه معلومه شوه چې که څه هم افغانستان په تيرو لسيزو کې په اقتصادي برخه کې يو څه لاسته راوړنې لرلې، مگر سياسي بې ثباتي، اداري فساد، د بشري پانگې کمښت، د انرژۍ کمښت، د صنعت او کرنې سکتورونو ته کمه پاملرنه او د يو مناسب پولي او بانکي سيستم نه شتون د افغانستان د اقتصادي پرمختگ پر وړاندې مهم خنډونه بلل کيږي.

د افغانستان د اقتصادي پرمختگ لپاره دوامداره سوله او امنيت، سياسي ثبات، د اداري فساد پر وړاندې دوامداره مبارزه، د کرنې برخې ته زياته پاملرنه تر ټولو مهم او اړين دي، همدارنگه له گاونډيو هيوادونو سره اقتصادي او سياسي اړيکې، مناسب او وړ بانکي او پولي سيستم را منځته کول، د انرژي ستونزې له منځه وړل، د طبيعي سرچينو څخه مناسبه او معقوله گټه اخيستنه، د بشري ځواک لپاره د يو منظم او ستراتيژيک پلان شتون، کار اهل کار ته سپارل او په علمي گانه باندې سمبال بشري ځواک را منځته کول د اقتصادي پرمختگ لپاره اړين او مهم بلل کيږي.

په افغانستان کې منځته راغلی امنيت يو ښه فرصت او طلايي چانس دی او د مخابراتي، خدماتي او زيربنايي پروژو د جوړولو په برخه کې د فرصتونو د زيږيدو له کبله داخلي او بهرنيو پانگوالو ته د پانگونې زمينه مساعده شوېده او ورځ تر بلې يې د ودې او زياتوالي شاهدان يو، چې په نږدې راتلونکو کلونو کې به د افغانستان اقتصادي تکيه او وده ځان بساينې طرف ته ورسوي. د بهرنيو اسعارو په وړاندې د افغانيو د ارزښت ثبات او لوړيدل د افغانستان د اقتصاد او راتلونکې لپاره ښه زيري دي او د پانگوالو او تاجرانو د شتمنيو د مالي مصؤنيت د زياتوالي ښکارندوی ده او د پانگونو د زياتوالي دپاره زمينه مساعدولای شي. د داخلي توليداتو د حمايت لپاره تر ډيره موثر او غښتلي گامونه اخيستل شوي دي چې دا په خپله د هيواد د ننه د بشري ځواک د په کار اچولو او د بيکارۍ

د کميدو لپاره زمينه مساعدوي. چې دغه عوامل د راتلونکي وضعيت په تړاو د خلکو لپاره د زياتوالي لامل کيږي او دغه موضوع به د کورنيو او بهرنيو پانگوالو پاملرنه د پانگونې په برخه کې لا زياته او له لارې به يې د اقتصادي ودې، پرمختگ، پراختيا او سوکالۍ لپاره امکانات فراهم شي.

اخځليکونه

ارمکي, غ. ر. (۱۳۹۲). *اقتصاد توسعه*. تهران, ايران.

اسلمي، م او رضا، ف. (۱۳۸۰). *دستاوردها و چالشهای اقتصادی افغانستان سالهای ۱۳۸۸-۱۳۸۱ هـ ش*. کابل: نوري.

افشاری, ز. (۱۳۸۰). *درآمد بر اقتصاد توسعه*. تهران: نشر سمت دانشگاه الزهرا.

اميري, ع. (۱۳۷۹). *نگاهي بر اوضاع اقتصادي افغانستان*. پيښور.

د احصائيې او معلوماتو ملي اداره. (۱۳۹۸-۱۳۹۰). *کلني راپورونه*. کابل.

د استراتيژيکو او سيمه ايزو څېړنو مرکز. (۱۳۹۵). څېړنيز او تحليلي راپور.

د افغانستان بانک. (۱۳۹۸-۱۳۹۰). *کلني راپورونه*. کابل.

دادگر, ی. (۱۳۸۳). *تاريخ تحولات انديشه های اقتصادي*. تهران: دانشگاه مفيد.

دوديال, م. (۱۳۸٦). *د اقتصادي پرمختيا تيوري او پلان جوړونه*. ننگرهار: ختيځ بيارغونې اداره.

رحماني, ع. ج. (۱۳۸٦). *علل عقب ماندگی افغانستان*.

سباوون, م. (۱۳۷۵). *تيوريها، عوامل و سياستهای انکشاف*. پيښور: يونين ايد خپرونه.

شريف زاده گان, م. (۱۳۸۲). چالشهای برنامه ريزی در بررسی علل کاهش اثر بخشی طرحهای توسعه ايران.

شهيدي, ن. (۱۳۸۱). *د مخ پر ودې هيوادونو اقتصادي ستونزې*. کابل: مطبعه دانش.

غبار, م. م. (۱۳۸٦). *افغانستان در مسير افغانستان* (۱ او ۲ ټوک). تهران: خاور.

غرجستاني, م. (۱۳۹۲). *اقتصاد افغانستان*. کابل : فرهنگ.

متوسلی, م. (۱۳۹۲). *اقتصاد توسعه*. تهران, ايران.

محمدضيا. (۱۳۹۱). موانع توسعه اقتصادي افغانستان.

Jhingan, M. L. (2013). *The Economic Development and Planning.* Delhi.

Sharifzadegan, M. H. (2001). *Global and Local Economic Development and regional Plan.* London: University of London.

www.govmeter.tolonews.com/promises.

http://www.world bank.org/en/country/Afghanistan/over view.

تأثیرات حلقه‌برداری (Girdling) بر کیفیت و کمیت انگور بی‌دانه "کشمشی"

پوهنیار عبدالواسع تاجزاده ۱*، پوهندوی غلام معروف فقیری ۲ و پوهندوی دوکتور شفیق الله رحمانی ۳

استادان دیپارتمنت باغداری، پوهنځی زراعت، پوهنتون غزنی

abdulwasetajzada@gu.edu.af

تاریخ دریافت: (۱۴۴۵/۷/۲۲)   **تاریخ پذیرش** (۱۴۴۵/۸/۲۵)

خلاصه

انگور با نام علمی *Vitis vinifera* L. از فامیل Vitaceae است، درین فامیلی حدود ۱۱ جنس و بیش از ۶۰۰ نوع وجود دارد. مهم‌ترین جنس این فامیلی جنس انگور (*Vitis*) است. در افغانستان انگور نسبت به سایر میوه‌جات به پیمانه وسیع تربیه می‌شود و همه‌ساله مقدار زیاد از انگور به شکل میوه تازه و کشمش به کشورهای خارجی از قبیل پاکستان، هندوستان، امارات متحده عربی، انگلستان، جاپان، روسیه، جرمنی، فرانسه، چین و دیگر ممالک صادر می‌گردد. در سال ۲۰۱۴ میلادی به ارزش ۴۹,۲ میلیون دالر انگور تازه و به ارزش ۶۵,۸۲ میلیون دالر کشمش صادر شده است. در افغانستان انگور اولین میوه‌ای است که نسبت به سایر میوه‌جات ازنظر حاصل و ارزش اقتصادی اهمیت بیشتر دارد. نوع کشمشی بی‌دانه یکی از مهم‌ترین نوع انگور است که به دلایل گوناگون در مصرف آن (غوره، تازه‌خوری، کشمش و غیره) موردتوجه قرار دارد. تحقیقات متعددی برای بالا بردن سطح کیفی محصول این نوع انگور ازنظر رنگ، طعم، اندازه، درصد قند، تیزاب‌ها و غیره صورت گرفته است. یکی از عامل‌های مهم تعین کننده کیفیت و بازارپسندی انگور، رنگ و درشتی حبه آن است. عوامل مختلف از قبیل شاخه‌بری، حلقه‌برداری و تنک کردن بر رنگ‌گیری حبه تأثیر دارند. حلقه‌برداری عبارت از برداشتن قسمتی از پوست شاخه انگور می‌باشد که درنتیجه آن قسمتی از شاخه ضعیف گردیده و قسمت دیگر تقویت می‌گردد. به انگور که دارای کیفیت عالی باشد انگور را گوید که به شکل متوسط دارای دانه‌های کلان، رنگ مطلوب و دارای مزه خوب باشد. مشکلات عمده که در راستای تولید انگور وجود دارد کوچک بودن حبه‌های انگور کشمشی و عدم انکشاف رنگ آن‌هاست که ازنظر بازارپسندی ارزش انگور را پائین می‌آورد. بدین منظور انجام عملیه حلقه‌برداری از تنه و شاخه‌های یک‌ساله در مراحل رشد حبه و رنگ‌پذیری میوه سبب

افزایش در کیفیت میوه و حاصل انگور و کشمش استحصالی می‌شود. امروزه حلقه‌برداری در انگور بی‌دانه یا کشمشی و آن عده از انگور که حبه‌هایشان فاقد دانه هستند یک شیوه عصری در سکتور زراعت شمرده‌شده و به شکل تجارتی نیز بکار می‌رود. حلقه برداری سبب افزایش حاصل هر تاک، وزن خوشه، طول خوشه، اوسط وزن حبه و صفات کیفی از قبیل TSS/TA، TA، TSS و pH میوه و همچنین وزن کشمش استحصالی از هر تاک می‌گردد. برای اینکه از عملیه حلقه‌برداری در انگور به شکل درست آن بهره برده شود، پس باید در مرحله گل نمودن انگور اجرا شود.

کلمات کلیدی: انگور کشمشی، حلقه‌برداری، کیفیت و کمیت.

مقدمه

تربیه و پرورش انگور در جهان هم‌زمان با پیدایش انسان شروع شده است. در براعظم اروپا در بعضی مناطق آن یک قسم بقایا انگور به‌دست‌آمده است که گویا آن میوه به دوره (برونز) انسان از آن استفاده به عمل‌آورده باشند. انواع انگور بومی قاره آسیا است. اما به امریکا شمالی و اروپا نیز انتقال‌یافته است، یعنی مهاجرین به اروپا انواع انگور را در دهه‌های ۱۶۰۰ به امریکای شمالی انتقال دادند. انسان در طول هزاران سال از انگور استفاده کرده است. قدامت مصرف انگور به عصر برونز برمی‌گردد. انگور نرسیده برای درمان انواع گلودردها و انگور خشک (کشمش) در درمان بیماری‌های لاغر کننده و تشنگی مؤثر بوده است. اما انگورهای کاملاً رسیده و شیرین دارای تمامی خواص است و در درمان سرطان، وبا، آبله، استفراغ، عفونت‌های چشم، بیماری‌های پوست، کلیه و کبد انگور مورداستفاده قرارگرفته است (جلیلی مرندی، ۱۳۸۶).

در افغانستان انگور نسبت به میوه‌جات دیگر به‌اندازه بیش‌تر کشت و تربیه می‌شود و همه‌ساله قسمت اعظمی آن به شکل میوه تازه و یا به قسم کشمش به ممالک خارج مانند هندوستان، انگلستان، پاکستان، جاپان، روسیه، فرانسه و چین صادر می‌گردد. تا اکنون از میوه انگور در افغانستان به شکل میوه تازه، کشمش و شربت استفاده می‌گردد ولی در مناطق دیگر دنیا علاوه بر تازه، کشمش و شر بت از انگور شراب وکانسرو نیز می‌سازند و در افغانستان نیز درین اواخر به شکل آبمیوه نیز استفاده می‌گردد. در افغانستان اقسام ورایتی‌هایی زیاد انگور وجود دارد که احتمالاً تعداد آن از صد اضافه می‌گردد که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از عسکری، آب جوش، نادری، سرخ تیره، فخری سیاه، لعل سفید، لعل سیاه، صاحبی، خلیلی، چشم گاو، حسینی، کلک عروس و غیره می‌باشند. این

انواع انگور از طرف وزارت زراعت افغانستان شناخته‌شده است و شاید هم قسمت زیاد از انواع دیگر انگور در مناطق مختلف افغانستان وجود داشته باشد که درین‌جا تذکر نیافته باشد (شیرزاد و صمدی، ۱۳۹۷).

انگور ازجمله میوه‌های نافرازگرا (Non climacteric) است، این نبات حالت بوته‌ای و رونده دارد و دارای پیچک در مقابل بعضی از برگ‌ها می‌باشد. انگور میوه است بهشتی که شامل ویتامین‌های A-B-C می‌باشد همچنین دارای مقداری کلسیم، آهن، فاسفورس، پتاشیم، آلبومین است. انگور یکی از میوه‌هایی ضد سرطانی شناخته‌شده است و این بخاطر خواص ضدعفونی‌کنندگی آن است. ویژگی‌های کمی و کیفی میوه تحت تأثیر شمار زیادی از عوامل زنده و غیرزنده است. بنابراین، هرگونه تلاش برای بهبود و حفظ ویژگی‌های کیفی میوه مانند اندازه حبه، وزن، استحکام، شدت رنگ و یکنواختی خوشه در مرحله پس از برداشت و در طول بازاریابی، برای تولیدکنندگان انگور در راستای بازگشت سرمایه بسیار مهم خواهد بود (Marzouk & Kassem, 2011).

حلقه برداری عبارت است از برداشتن یک‌لایه از پوست بیرونی تنه حاوی فلویم به عرض ۵-۲ میلی‌متر از شاخه یک‌ساله، بازوها یا تنه به‌طوری‌که آسیبی به انساج زایلم وارد نشود (Winkler et al., 1974). حلقه‌برداری در انگور با برداشتن نوار کاملی از پوست شاخه‌های میوه ده یک‌ساله (در زیر خوشه) استفاده از یک چاقوی حلقه برداری در زمان مناسب است، برای مدت کوتاه و موقت از انتقال مواد غذایی و هورمون‌های ساخته‌شده از برگ‌ها به سایر قسمت‌های مصرف‌کننده جلوگیری کرده و در طی دوره مذکور این مواد تنها صرف تغذیه خوشه می‌شود که از رقابت سرشاخه‌های جوان و سایر بخش‌های نباتی در مصرف مواد غذایی با خوشه‌ها کاسته می‌شود. با توجه به زمان حلقه‌برداری و محل آن تأثیر فزیولوژیکی روی اندام‌های بالای محل حلقه‌برداری تفاوت خواهد کرد. نسبت به زمان انجام، حلقه‌برداری می‌تواند سبب افزایش اندازه حبه‌ها، زودرسی میوه و افزایش کیفیت انگور شود (Harrell et al., 1989). علت تأثیر حلقه‌برداری بر افزایش وزن حبه و خوشه را می‌توان به دو فرآیند مربوط دانست. نخست اینکه حلقه‌برداری باعث تجمع مواد فتوسنتزی در تاج تاک انگور شده و از انتقال آن‌ها به ریشه جلوگیری می‌کند که این خود باعث افزایش غلظت کاربوهایدریت‌ها و حرکت آن‌ها به سمت خوشه می‌شود (Williams &

(Ayars, 2005; Wright, 2000). دوم اینکه حلقه‌برداری به‌طور غیرمستقیم و با کاهش رشد ریشه، سبب کند شدن حرکت آب و مواد معدنی و تنظیم‌کننده‌های رشد از ریشه‌ها به سمت تاج تاک انگور و درنهایت مریستم‌های انتهایی ساقه شده و به‌این‌ترتیب از رشد جسمی تاک‌ها جلوگیری می‌کند، با کاهش رشد جسمی، میزان کاربوهایدریت بیش‌تری به حبه‌ها و خوشه‌ها اختصاص‌یافته و سبب افزایش وزن آن‌ها می‌شود (Williams & Ayars, 2005). برای زودرس کردن و بهبود رنگ‌گیری حبه‌ها، انجام حلقه‌برداری در اوایل دوره رسیدن میوه (که مصادف با نرم شدن حبه‌ها و تغیر رنگ آن‌ها است) توصیه‌شده است (Sharma & Sing, 2003). حلقه‌برداری در تنه انگور در آغاز رسیدن، رنگ‌گیری را در بعضی ورایتی‌های تازه خوری انگور زیاد می‌کند (Nicolau et al., 2003).

عوامل زیادی در تربیه و بالا بردن کیفیت انگور تأثیر دارد. به‌طور مثال: نوعیت انگور، موقعیت اقلیمی، نوعیت خاک، عملیات زراعتی (آبیاری، استعمال حشره‌کش، شاخه‌بری سبز، از بین بردن گیاه هرزه...) بعضی عوامل دیگر مانند شاخه‌بری، مقدار حاصل میوه، تنک کردن، حلـــــقه‌برداری و مواد تنظیم‌کننده نمو در تاک‌هایی انگور به شکل مستقیم رول دارد. در انواع پر رشد انگور ازجمله نوع "کشمشی بی‌دانه" به دلیل رقابت زیاد بین مریستم‌های انتهایی شاخه‌ها و نقاط مصرف‌کننده دیگر ازجمله میوه‌ها و سایر نقاط مصرف که به‌طورمعمول در این رقابت میوه‌ها ضعیف عمل می‌کنند، میوه‌ها با دریافت کمتر مواد غذایی و هورمون‌ها از کیفیت مناسب ازلحاظ درصد مواد قندی و کیفیت تازه خوری و فرآوری کمتری برخوردار خواهند بود. ازجمله روش‌های کارا در این زمینه انجام حلقه‌برداری روی شاخه‌های رشد جاری می‌باشد که به دلیل بالا بردن سطح تغذیه‌ای خوشه‌ها در عمل محلول‌پاشی و نیز از بین بردن رقابت بین سرشاخه‌ها و خوشه‌ها در عمل حلقه‌برداری باعث افزایش کیفیت خوشه‌ها خواهد شد (Christensen, 1998; Mahler, 1997).

بخاطر حلقه‌برداری قسمت فلویم نبات از چاقوی دوتیغه استفاده می‌گردد در قسمت اول همان قسمت‌هایی خشک تاک را از بین می‌بریم به شکل حلقه و بعداً توسط چاقوی دوتیغه‌یی گرداگرد تنه تاک را حلقه می‌اندازیم، بعداً قسمت حلقه شده توسط پلاستیک سفیدرنگ به‌منظور جلوگیری از خشک شدن پوشانیده شود. فکرمان باشد که تمام قسمت‌های حلقه را از بین ببریم اگر یک

اتصال بین قسمت‌های بالایی و پایانی موجود باشد هیچ‌گاه این عملیه به شکل درست صورت نمی‌گیرد و کدام تأثیرات هم ندارد (Jindal, 1982).

هدف تحقیق:

۱. بررسی تأثیرات حلقه‌برداری بر کیفیت و کمیت انگور کشمشی.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر در سال ۱۴۰۲ هـش به‌صورت کتابخانه‌یی انجام‌شده و مواد مذکور از منابع معتبر علمی از قبیل مقالات علمی – تحقیقاتی، کتاب‌های درسی، منابع انترنیتی و مجله‌های علمی جمع‌آوری‌شده است.

عملیه حلقه‌برداری:

قطع کردن فلویم (پوست تنه): بعضی اقسام انگور بخاطر بلند بردن کیفیت انگور در وقت گلدهی ۳,۳ ــ ۴,۶ میلی‌متر به شکل رینگ قسمت فلویم آن قطع می‌گردد. اولین بار عملیه حلقه‌برداری در سال (۱۷۷٦) عیسوی صورت گرفت. در ورایتی انگور (Black cornith) به خاطری میوه‌گیری و کیفیت بلند آن اولین بار در سال ۱۸۳۳ م به شکل تصادفی صورت گرفت. در کشور یونان یک شخص مرکب خود را در تاک انگور ورایتی بلک کارنیت بسته کرده بود که بعداً در جریان کش و گیر قسمت‌هایی فلویم توسط ریسمان که بسته‌شده بود قطع گردید که این عملیه باعث شد که درخت ذیل عملیه میوه‌گیری و کیفیت آن بلند رفت. بعداً این عملیه به‌صورت علمی بالای تاک انگور صورت می‌گرفت . عملیه حلقه‌برداری باعث می‌شود که کاربوهایدریت که توسط برگ‌ها در قسمت بالای نبات تهیه می‌گردد نمی‌ماند که پائین بیاید و در همان قسمت بالای درخت ذخیره می‌گردد (شیرزاد و صمدی، ۱۳۹۷).

هم‌چنان حلقه‌برداری در انگور بلک کارنیت (Black cornith) باعث می‌گردد که جبریلن غیرفعال را فعال کند که هورمون ذیل کلان شدن حبه‌ها را تشویق می‌کند. امروزه عملیه حلقه‌برداری به شکل اساسی و سیستمیک آن صورت می‌گیرد و ساحه استعمال زیاد دارد (Norello, 1999). همان‌طوری که می‌دانیم شیره پرورده انگور در برگ‌ها ساخته می‌شود و توسط انساج فلویم به تمام قسمت‌های نبات می‌رسد. حال اگر قسمتی از پوستی زیر شاخه که حاوی فلویم است را برداریم شیره پرورده قادر به عبور از این محل که پوستش برداشته‌شده است، نبوده و درنتیجه مقدار زیادی شیره جهت استفاده حبه‌های انگور باقی می‌ماند و حبه‌ها درشت می‌شوند که در انگور در زمان‌های

مختلف به‌صورت زیر انجام می‌گیرد (Harrell and Williams, 1989). حلقه‌برداری در انواع دانه‌دار تأثیری ندارد و در انواع بی‌دانه انگور به هدف‌های زیر صورت می‌گیرد.

شکل (۱): تصاویر از انجام عملیه حلقه‌برداری در انگور

حلقه‌برداری به‌منظور جلوگیری از ریزش گل

این روش برای حبه‌های بارور نشده که کوچك‌تر هستند و بذر آن به‌طور کامل در حبه تشکیل نمی‌شود و در اوایل رشد جنین از بین می‌روند، مؤثر است. زمان این عمل چند روز قبل از ظهور گل‌ها یا دوران گلدهی است که پس از آن‌که ریزش طبیعی شروع شد دیگر تأثیری ندارد و اثر آن در تولید حبه‌های بیش‌تر و بزرگ‌تر است. حبه‌ها در انواع کشمشی بی‌دانه بدون منبع تأمین‌کننده اصلی (تخم‌ها) برای تأمین رشد و نمو کامل حبه‌ها در مقایسه با انواع دانه‌دار هستند بنابراین همان‌طوری که دیده می‌شود انواع بی‌دانه از اندازه حبه کوچک‌تری برخوردارند. در این میان عوامل مثل نسبت سطح برگ، تعداد تخم در حبه، قدرت رشد شاخه‌ها، رطوبت خاک، نور و مواد غذایی مهم‌ترین عواملی هستند که به‌طور مستقیم بر رشد حبه‌ها مؤثر اند. هم‌چنین جهت انتقال شیره پرورده در طول فصل رشد تا حدی تغیر می‌کند به‌طوری‌که که در ابتدای رشد شاخه‌ها تا حدود یک هفته قبل از گلدهی جهت شیره پرورده بالارونده است (Jonsen, et al., 1975). از این مرحله به بعد که تعداد برگ‌های سازنده افزایش می‌یابد محصول فتوسنتزی به‌سوی اعضای در حال رشد و در جهت‌های مختلف رو به بالا و رو به پائین و نیز به‌صورت جانبی صورت می‌گیرد. با توجه به موارد بالا و این‌که در نوع کشمشی بی‌دانه حبه‌ها بدون منبع هورمونی هستند و سر شاخه‌ها و برگ‌های

جوان به‌شدت برای دریافت مواد غذایی با خوشه‌ها رقابت می‌کنند انجام حلقه‌برداری در راستای افزایش کیفیت محصول مؤثر خواهد بود (Tafazoli, 1977).

حلقه‌برداری به‌منظور بزرگ‌تر شدن حبه‌ها:

رشد حبه‌ها در انواع بی‌دانه شامل تقسیم یاخته‌ای و بزرگ شدن سلول‌ها می‌باشد که تا حدود سی روز پس‌از تلقیح گل رشد حبه‌ها به‌کندی پیش می‌رود ولی پس‌ازاین مدت تغیرهای محسوسی در اندازه، حجم و ترکیبات عضوی حبه‌ها رخ می‌دهد. زمان آن مصادف با بزرگ شدن سریع حبه‌ها است که معمولاً انگور کمی پس از ریزش طبیعی گل‌هاست و حدود ۱۰ روز پس از باز شدن گل‌هاست که تقسیم سلولی به‌شدت در حبه‌ها صورت می‌گیرد و بیشتر در ارقام بی‌دانه که منبع هورمونی ندارند بسیار مؤثر است و اثر حلقه‌برداری ۳ هفته پس‌از ریزش طبیعی محسوس نخواهد بود. حلقه‌برداری همراه تنك‌کردن خوشه تأثیر بیش‌تری خواهد داشت. چون در غیر این صورت باعث بار بیش‌ازحد نبات و کوچك‌تر شدن حبه‌ها به علت رقابت با یك‌دیگر خواهد شد و نبات پس‌از چند سال حلقه‌برداری ضعیف خواهد شد. اثر مثبت حلقه‌برداری بر خصوصیات میوه انگور یاقوتی (Tafazoli, 1977) و بخصوص وزن حبه در سایر وارایتی‌های از قبیل Crimson seedless گزارش‌شده است (Brar et al., 2008).

حلقه‌برداری به‌منظور تسریع در رسیدن میوه‌ها:

در اوایل رسیدن حبه‌ها یعنی هنگام انباشت مواد قندی در آن‌ها باید انجام گیرد. این حلقه‌برداری برای رسیدن ارقام دانه‌دار و ایجاد رنگ در ارقام رنگین بسیار مؤثر است و اثر این حلقه‌برداری در انواع پرمحصول و در مناطق سرد محسوس نیست و این حلقه‌برداری دررسیدن میوه‌های بی‌دانه تأثیر چندانی ندارد و تنك‌کردن خوشه و حبه در این انواع بیش‌تر از حلقه‌برداری مؤثر می‌باشد و اگر محل زخم التیام نپذیرد اگرچه انگور زودتر می‌رسند، اما حبه‌ها رنگ‌پریده و بافت آن‌ها نرم می‌شود و احتمال آفتاب‌سوختگی در آن‌ها وجود دارد (شیرزاد و صمدی، ۱۳۹۷). تغیر در ترکیبات عضوی که هم‌زمان با تغیر رنگ حبه‌ها افزایش می‌یابد بیش‌تر مربوط به کاهش مقدار تیزاب‌های عضوی مانند تارتاریک اسید در حبه‌ها و افزایش قندهای محلول می‌باشد. با توجه به نتایج جیندل و همکاران (1982) حلقه‌برداری به دلیل تأثیر بیش‌تر در جلوگیری از خروج شیره پرورده از دسترس خوشه‌ها باعث شیرین‌تر شدن آن‌ها می‌شود. وینکلر و همکاران نشان دادند که

انجام عملیه حلقه‌برداری تجمع قند در انگورهای دانه‌دار و اندازه حبه را در بی‌دانه‌ها افزایش می‌دهد (Norello et al., 1999). نوع بیوتی بی‌دانه بالاترین میزان کاربوهایدریت و قند را در بین انواع تامپسون و گلد درنتیجه عمل حلقه‌برداری نشان داد (Colapietra et al., 1990). ساونگهاوی و فایدنیس (Sanghavi et al., 1975) نشان دادند که در ورایتی ایتالین الیکونیا تنک حبه همراه با حلقه‌برداری کیفیت میوه را به‌وسیله افزایش نسبت مواد جامد محلول به اسید بهبود می‌بخشید. کولاپیترا و همکاران (1990) نشان دادند که حلقه‌برداری به‌تنهایی در مقایسه با شاهد (کنترول) زمان رسیدن میوه ناک را به ۳ الی ۴ روز به جلو می‌اندازد. کیفیت با درنظر گرفتن TSS، تیزاب و نسبت تیزاب/TSS به‌وسیله حلقه‌برداری بهبود می‌یابد. حلقه‌برداری با فراهم نمودن مواد فتوسنتزی قابل‌دسترس بیش‌تر برای خوشه‌ها آن‌ها را شیرین‌تر نیز می‌کند (Jindal et al., 1982).

زیاد کردن میوه‌گیری:

در یک خوشه انگور زیاد بودن انگور و دانه‌هایی کلان باعث حاصل زیاد می‌گردد. اگر انگورهای‌که بخاطر کشمش مورداستفاده قرار می‌گیرد در وقت گلدهی اگر حلقه‌برداری گردد حاصل‌اش زیاد می‌گردد. حلقه‌برداری در انگور بی‌دانه که در حالت عادی که دارای خوشه‌های کوچک و حبه‌های خورد دارند، باعث افزایش حاصل آن‌ها می‌گردد. انگور بی‌دانه باید در زمان گلدهی حلقه‌برداری شود تا باعث زیادشدن و کلان شدن انگور بی‌دانه گردد. حلقه‌برداری در تنه نسبت به بازو و شاخه بسیار زیاد مؤثر است، به خاطری که حلقه‌برداری در تنه بالای تمام قسمت‌های تاک تأثیر یکسان دارد. انگور بلک کارنیت بدون عملیه القاح میوه‌گیری می‌کند و هم‌چنان دارای دانه‌های کوچک می‌باشد و در هر خوشه تعداد دانه‌های آن کم است و به همین اساس انگور بلک کارنیت نسبت به حلقه‌برداری عکس‌العمل خوب نشان می‌دهد (شیرزاد و صمدی، ۱۳۹۷).

حلقه‌برداری به‌منظور زودرس کردن و رنگ گرفتن میوه انگور:

اگر حلقه‌برداری در تاک‌هایی انگور در وقت که میوه تشکیل‌شده باشد صورت گیرد میوه دارای کیفیت عالی و دارای رنگ مطلوب می‌باشد و هم میوه زود سر حاصل میاید. میوه‌های ذیل دارای قیمت‌های مطلوب در مارکیت می‌باشد. حلقه‌برداری در قسمت‌های تنه، نوده می‌تواند باعث کلان شدن میوه، گرفتن میوه، کلان شدن حبه، زود پخته شدن میوه، و رنگ میوه را زیاد می‌کند می‌شود. اثر حلقه‌برداری بر زودرسی میوه در نوع Ruby و Crimson Seedless نیز گزارش‌شده است (Brar et al., 2008; Roberto et al., 2004). نتایج تحقیق مجیدی و همکاران (۱۳۹۰)

نشان داد که اندازه حبه‌ها و زمان رسیدن میوه در انگور ورایتی یاقوتی به‌شدت تحت تأثیر عملیه حلقه‌برداری قرار گرفت و نیز بیان داشت که حلقه‌برداری در انگور برای درشت‌تر، سنگین‌تر، طویل‌تر و عریض‌تر شدن حبه‌ها و همچنین زودرس‌تر شدن میوه ورایتی یاقوتی انگور سودمند است.

تأثیرات ناگوار حلقه‌برداری:

۱. نبات نمی‌تواند مواد غذایی را از ریشه به تنه برساند بنا ریشه‌ها و تنه تا به‌وقت ترمیم حلقه از مواد ذخیره‌شده خود استفاده می‌کند اگر مواد ذخیره‌شده ختم گردد باعث ازبین رفتن تنه و ریشه می‌گردد .
۲. موادی معدنی به قسمت بالا درخت انتقال داده نمی‌شود و باعث این می‌گردد که‌برگ‌های درخت زرد گردد.
۳. اگر زخم‌های تاک تا آخر فصل نمویی‌ترمیم نگردد باعث مرگ تاک می‌گـــــردد .
۴. بعد از حلقه‌برداری باید باغ زود آبیاری گردد تا تاک به تشنه‌گی دچار نگردد .
۵. تمام قسمت‌های فلویم یک نبات را به شکل رینگ دور کنیم اگر دور نگردد کدام تأثیرات از خود نشان نمی‌دهد.
۶. در وقت حلقه‌برداری باید توجه جدی صورت گیرد تا نسج زایلم قطع نگردد اگر قطع گردد باعث تشنگی می‌گردد.

راه‌های ترمیم زخم‌های ناشی از حلقه‌برداری

۱. تمام ساحه زخم را باید دقیق پاک‌کاری نماید همرای الکل یا وایتکس.
۲. تمام پوست‌هایی اضافی را از ساحه حلقه دور نماید.
۳. در قدم نخست یک شاخه صحت‌مند که اندازه‌اش به حد یک شصت دست برسد انتخاب نمایم.
۴. بسیار محتاط باشیم تا به انساج زایلم آسیب نرسانید.
۵. از چاقوی تیز و پاک باید استفاده صورت گیرد.
۶. تمام حلقه را گرداگرد از بین ببریم اگر این کار را نکردیم این‌یک کار غیر فنی علیه درخت می‌باشد.
۷. معامله کردن لوازم حلقه‌برداری همرای واتکس یا الکول.

۸. پوشانیدن ناحیه حلقه شده توسط پلاستیک مخصوص حلقه برداری به‌منظور جلوگیری از شیوه امراض و آفات.

نتیجه‌گیری

حلقه‌برداری عبارت از برداشتن قسمتی از پوست شاخه انگور می‌باشد که درنتیجه آن قسمتی از شاخه ضعیف گردیده و قسمت دیگر تقویت می‌گردد. به انگور که دارای کیفیت عالی باشد انگور را گوید که به شکل متوسط دارای دانه‌های کلان، رنگ مطلوب و دارای مزه خوب باشد. عوامل زیادی در تربیه و بالا بردن کیفیت انگور تأثیر دارد. به‌طور مثال: نوعیت انگور، موقعیت اقلیمی، نوعیت خاک، عملیات زراعتی (آبیاری، استعمال حشره‌کش، از بین‌بردن گیاه هرزه) بعضی عوامل دیگر مانند شاخه‌بری، مقدار حاصل میوه، تنک کردن، حلـــــقه‌برداری و مواد تنظیم‌کننده نمو در تاک‌هایی انگور به شکل مستقیم رول دارد. بعضی اقسام انگور بخاطر بلندبردن کیفیت انگور در وقت گل‌دهی ۳،۳ ــ ۴،٦ میلی‌متر به شکل رینگ قسمت فلویم آن قطع می‌گردد. اولین بار عملیه حلقه‌برداری در سال (۱۷۷٦) عیسوی صورت گرفت. در ورایتی انگور (Black cornith) به خاطری میوه‌گیری و کیفیت بلند آن اولین بار در سال ۱۸۳۳ م به شکل تصادفی صورت گرفت. میوه و تاک‌هایی انگور یکی از باارزش‌ترین پدیده‌های طبیعت بوده و انسان‌ها همه به پرورش آن تمایل و ضرورت داشته و باید در حفظ و نگهداری آن کوشش کنند. حلقه‌برداری انگور به‌طور عموم برای جلوگیری از ریزش گل، بزرگ شدن حبه، و تسریع دررسیدن میوه صورت می‌گیرد. عملیه حلقه‌برداری یک عملیه ساده و اقتصادی می‌باشد که هر شخص ملکی قادر به انجامش می‌باشد . عملیه حلقه‌برداری دارای نقاط مثبت و منفی می‌باشد که نقاط مثبت‌اش را در بالا ذکر کردیم ولی در جنبه‌های منفی آن باید بسیار محتاط باشیم تا خدا نخواسته باعث از بین بردن درخت نگردیم.

پیشنهادها

۱. به علت نبود مدیریت و پرورش درست انگور در کشور، دولت و مؤسسات که در عرصه زراعت کار می‌کنند باید مؤسسات ترویج را در بعضی ساحات ایجاد نماید تا برای دهاقین شیوه‌های نوین تربیه انگور را نمایند.
۲. در باغات انگور از وسایل مدرن و میکانیزه استفاده شود که باعث تولید حاصل بیشتر انگور گردد.
۳. توصیه می‌شود به‌عوض استعمال کودهایی کیمیاوی و هورمون‌های نباتی از روش‌های طبیعی (حلقه‌برداری، شاخه‌بری، شاخه‌بری سبز، تنک کردن) استفاده کنند.

منابع:

۱: اردلان، م .و غ .ثواقبي فيروزآبادي .۱۳۷٦ . تغذيه درختان ميوه .موسسه نشر جهاد .۲۲۰ ص.
۲: اصلاني، س .و ا .حقيقت افشار .۱۳٦۹ . تغذيه و كوددهي درختچه انگور .انتشارات نزولي .۱۲۰ ص.
۳: جلیلی مرندی، د. ر. (۱۳۸٦)، میوه کاری. چاپ سوم. ص ۱٦۰-۱۵۷.
۴: شیرزاد، ب. م. و صمدی، غ. ر. ۱۳۹۷. د افغانستان پانریژی میوی، پوهنتون کابل، انتشارات سید حسیب الله، چاپ اول، ص ۱٦-,۱۱۴
۵: حیدری، م. و همکاران. ۱۳۹۰. اثر اسید جیبریلیک، حلقه برداری، تنک حبه و خوشه بر خصوصیات میوه انگور رقم یاقوتی. مجله به زراعی نهال بذر. ج ۲-۲۷ (۳).
٦: شیرزاد ، ب. م . تربیه انگور در افغانستان، پوهنتون کابل. ص ۱۳۱-۱۲۵.
7: Brar, H. S., Singh, Z., Swinny E., and Cameron, I. 2008. Girdling and grapevine leafroll associated viruses affect berry weight, colour development and accumulation of anthocyanins in 'Crimson Seedless' grapes during maturation and ripening. *Plant Science* 175(**6**): 885-897.
8: Becatti, E., Ranieri, A., Chkaiban, L. & Tonutti, P. (2010). Ethylene and wine grape berries: metabolic responses following a short-term postharvest treatment. *Acta Horticulturae,* 884, 223-227.
9: Christensen, P. 1998. Use of tissue analysis in viticulture. Univ.Cal. N.G. 10-00.
10: Colapietra, M., L. Tarricone and G. Amico. 1990. Response to girdling and gibberellic acid. CAB Abst.
11: Goren R. Huber man, M. and Goldschmidt, E. E. (2004) Girdling: physiological and Horticultural Aspects, Horticultural Reviews, 30, 1. 36.
12: Harris R. W, Clark J. R. and Matheny N P (2004) Arboriculture: Integrated management of Landscape trees, shrubs and vines. 4th Ed. Upper saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
13: Harrel, C. D. & Williams, L. E. (1987). Net Co2 assimilation rate of grapevine leaves in response to trunk girdling and gibberellic acid application. *Plant Physiology*. 83, 457-459.
14: Holmes, F. W: (1984) Effects on Maples of Prolonged Exposure by Artificial Girdling Roots. *J: Arb,* 10(**2**), 40-44.
15: Jindal, P.C., S.S. Dhawan and K.S. Chauhan. 1982. Effect of girdling alone and in combination with boric acid on berry set berry

drop, yield and quality of grapes. (*Vitis vinifera* L.) Cultivar Gold. *Haryana Agric. Univ. J. Res*. 4:663-666.
16: Jonsen, F., Swanson, F., Peacock, W., and Leavitt, G., 1975; the effect of width of cane and trunk girdles on berry weight and solids in table Thompson seedless vineyards. Am. *J. Enol. Viticult*. 26: 90-96.
17: Kilroy, B. and Win dell, K. (1999). Tree Girdling Tools. In: Small Area Forestry Equipment. Missoula: United States Dept. of Agriculture- Forestry Service, p. Part 1 of 3.
18: Mahler, R.L.1997. Boron in India, Univ. India.
19: Marzouk, H. A. & Kassem, H. A. (2011). Improving yield, quality, and shelf life of Thompson seedless grapevine by preharvest foliar applications. *Scientia Horticulture*, 130, 425-430.
20: Nicolau, N., Stavraka, D., Zieziou, E. & Patakas, A. (2003). Effects of ethephon, methanol, ethanol and girdling treatment on berry maturity and color development in Cardinal table grapes. *Grape and wine Research*, 9(**1**), 12-14.
21: Norello, V., L. Depalma and L. Tarricone. 1999. Influence of cane girdling and plastic covering on leaf gas excharge, water potential and viticulture performance of table grape cv. Matilde Vitis 38:51-54.
22: Priestley, S. (2004). The Effect of Girdling and Ring barking on Young Trees: a preliminary Study, Industry Project Report, University of Melbourne, Burnley Campus.
23: Roberto, S. R., Yamashita, F., Kanai, H. T., Yano, M. Y., Macente, E. S., and Genta, W. 2004. Cluster maturation of Ruby table grape girdled at different periods. Revista Brasileria de Fruticultura 26(**1**): 180 182.
24: Sanghavi, K. and N.A. Phadnis. 1975. Effect of certain mechanical and chemical treatments on the quality improvement of Italian Eliquina grape. CAB Abst.
25: Sharma, S. & Singh, D. (2003). Effects of different chemicals and trunk girdung on preharvest berry drop and quality in beauty seedless grapes (Vitis vinifera L.). *Agricultural Science Digest*, 23(**1**), 14-16.
26: Tafazoli, E. 1977. Increasing fruit set in Vitis vinifera. *Scientia Horticulturae* 6(**2**): 121- 124.
27: Williams, L. E. & Ayars, J. E. (2005). Water use of Thompson seedless grapevines as affected by the application of gibbrellic acid

(GA3) and trunk girdling-practices to increase berry size. *Agricultural and Forest Meteorology*, 129, 85-94.
28: Wright, G. C. (2000). Girdling Fairchild mandarins and Lisbon lemons to improve fruit size. University of Arizona, college of Agriculture and Life Sciences, publications, Tucson, Arizona.

Structural Analysis of sonnet 1 by William Shakespeare

Khaled Ahmad Sarwary
English Department, Languages and Literature Faculty, Ghazni University, Afghanistan
khalidsarwary2234@gmail.com

Abstract

William Shakespeare is known as a great poet in English literature. He is not only famous for his plays, but his poetry is having highest artistic values. William Shakespeare's sonnets are the most fascinating and influential poems written in English. He has written about 154 sonnets known for their remarkable depth and beauty. Among these great literary pieces, Sonnet 1 is the most crucial one. Although Shakespeare was not the first English poet to use the sonnet, but he did succeed in making his own. Shakespeare begins his sonnets by introducing four of his most important themes: immortality, time, procreation, and selfishness — which are interrelated in this first sonnet both thematically and through the use of images associated with business or commerce. Actually, Sonnet 1 is about the briefness of human life, the poet reminds the young man that time and death will destroy even the fairest of living things. In this paper under the title of (*Structural Analysis of Sonnet 1 by William Shakespeare)* the researcher has explored and analyzed the structure of sonnet 1, especially Rhythm pattern, Rhyme Pattern and Figurative Language. The objectives of this research are to find: 1. Rhythm Pattern of Shakespeare's sonnet I, 2. Rhyme Pattern in Shakespeare's Sonnet I, and 3. Kinds of Figurative language in Shakespeare's sonnet I. it is because that Rhythm, Rhyme and Figurative language are from the intrinsic elements of a poem. It will not only find and describe the elements but also analyze the function of each element in the structure. It means that every element has relationship with other intrinsic element. In this paper, the researcher has used structural method to analyze the intrinsic elements of sonnet 1. The main instrument is the text of William Shakespeare's sonnet 1. To collect the data, the researcher has used some steps; paraphrasing, analyzing, identification and classification about the function of each element in this sonnet. . Finally, the result of this study is that there are several elements about the structure of William Shakespeare's sonnet 1. The researcher has analyzed the main three elements among them. The first one is about rhythmic pattern. The

second one is rhyme pattern. In general, sonnet 1 is based on ABAB CDCD EFEF and GG rhyme pattern. The third one is about figurative language used in sonnet 1.

Key Words: *Sonnet. Poetry. Structuralism. Rhythm and Rhyme. Figurative language.*

Introduction

William Shakespeare wrote his work in English language. He lived between 1564 and 1616. He was a potent voice in the era known as the Renaissance. He brought English language to an enviable height. His use of language amazed other users of the language. William Shakespeare is known as great poet not only in English Literature but worldwide. It means that he is not only famous for his plays, but his poetry is having highest artistic values as well that needs to be explored and to deeply analyze the hidden facts and beauties of imagery, emotions and figure of speech. Sonnet I is one of Shakespeare's best sonnets he wrote. Each sonnet of Shakespeare is a clear picture of the life of that time and a mirror of his perspective, emotions, feelings, and the beauty of life as well as the morality of the man. Within that, if someone reads his poetry critically, it can be found that his work was somehow limited to strict classical idioms, however, he greatly used much of literary sources and enriched his literary works than any of his contemporaries.

Though, it is clear that he exposed not only the natural ability and talent that he had, but his linguistic ability, using complex poetic imagery and metaphor, and a scholarly composition of the plot and other elements in his plays are all the things that made him unique literary figure in field of literature. Most of his sonnets have been organized in a narrative order that each of the sonnet consists scholarly usage of metaphorical dialogues between the poet and the speaker of the sonnet. Concisely, most of the literary figures recognize the artistic power of his sonnets equally when compare with plays he composed. Within that, his scholarly works can not only be valued in the part of his poetry, but his plays much more need to be appreciated as well.

Sonnet one is the first of William Shakespeare's 154 sonnet, first published in 1609. The first seventeen are known as the procreation sonnets because they are aimed at the mysterious "fair youth", urging

him to marry and have offspring before it is too late. Sonnet one is addressed to an unnamed young man (the beloved) being addressed by the speaker. Shakespeare sonnet one urges this youth to not waste his beauty by failing to marry or reproduce. Actually, the main thing that researcher aimed, was about the rhythmic pattern, rhyme pattern and figurative language of sonnet 1 by William Shakespeare. These three crucial elements has been analyzed as well as identified.

To sum up, it is said that sonnet one stands out because of its masterful structure and language, not to mention the complex use of metaphor and motif. Although it is a worthy first sonnet, many scholar believe it to have been one of the last written sonnet by Shakespeare, sometimes between 1592 and 1599.

Objective of the Study

According to background information, the objectives of the study are as follows:

1. To find out the Rhythmic pattern in William Shakespeare's sonnet 1.
2. To find out the Rhyme pattern in William Shakespeare's sonnet 1.
3. To find out the figurative language in William Shakespeare's sonnet 1.

Research Questions

Based on the objectives, the researcher has formulated 3 statements of problem.

1. How is Rhythmic pattern found in William Shakespeare's sonnet 1?
2. How is Rhyme pattern found in William Shakespeare's sonnet 1?
3. Which figurative language has used in William Shakespeare's sonnet 1?

Research Method

Basically, there are two terms of Research Methodologies which are qualitative and quantitative. This research is based on qualitative

research method. This method is very important in educational research. It is because that it addresses the “How” and “why” research questions. It can allow the researcher to explore and understand an issue in a comprehensive way.

a. Research Design

Based on research objectives, the researcher has used structural approach. The term structuralism refers to a method in social sciences that endeavors to analyze a particular field as a multifaceted system or parts that are interrelated. It is a human kind theory in which every element of human culture, literature included, are considered to be parts of a structure/system of signs (D’ Andrade, 1995). Structuralism approach is also known as other approach such as intrinsic, objective, analytical, and formalism approach. Structuralism approach in appreciation of poetry, is a systematical objective approach which beats out intrinsic elements in a poem. Structuralism can also be defined as a technique of analyzing particular phenomena, like in literature, psychology, linguistics, psychoanalysis, or anthropology Francois, 2002).

In this paper the researcher aimed to identify, describe and analyze the data accurately and systematically in order to understand the intrinsic elements of sonnet 1 specially, Rhythmic pattern, Rhyme pattern, and figurative language. Then, the researcher analyzed the data by using various steps.

b. Data Collection

The data were in the form of lines, sentences, phrases, and words. The main instrument is the text of William Shakespeare’s sonnet 1. The sonnet consists of 14 lines. It also consists 14 sentences and 114 words. These sentences are arranged in 3 quatrains and a couplet. To collect the data, the researcher has used some steps; paraphrasing, analyzing, identification and classification.

c. Data Analysis

In this paper, the researcher has analyzed the data step by step. The steps are influenced by approach and theory used. The first step is paraphrasing the sonnet. Paraphrasing is used to find out the variables

which are searched. In the second step, the researcher identified and classified the variables; Rhythm, Rhyme and Figurative language.

Analysis and Discussion

In the following section the researcher is going to structure his writing into some steps. The first step is paraphrasing the sonnet. The second step, the researcher is going to analyze, identify and classify the sonnet as well as will have discussion in order to get the maximum understanding. The function of each element, which are identified and classified, will be shown.

Paraphrasing: William Shakespeare's sonnet I: From fairest creature we desire (Stephen 1977).

From fairest creatures we desire increase,
That thereby beauty's rose might never die,
But, as the riper should be time decease,
His tender heir might bear his memory.

But thou, contracted to thine own bright eye,
Feed'st thy light's flame with self-substantial fuel,
Making a famine where abundance lies,
Thyself the foe, to thy sweet self too cruel.

Thou that art now the world's fresh ornament
And only herald to the gaudy spring
Within thine own bud buriest thy content
And, tender churl, mak'st waste in niggarding.

Pity the world, or else this glutton be-
To eat the world's due, by the grave and thee.

According to Bull, paraphrasing is restatement of something (written or spoken) in different words (2008). The researcher changes the poem into a *paragraph*. A paragraph contains a stanza of the stanza of the poem and the line will be restated in a sentence.

We (World) desire that all created things may grow more plentiful, *So that the* nature's beauty may not die out, but as an old man dies at the hand of time, he leaves an heir to carry on his memory.

But you, interested only in your own beauty, feed the radiant light of life with self-regarding fuel, making a void of beauty by so obsessing over your own looks, with this behavior you are being cruel to yourself.

You are now the newest ornament in the world, young and beautiful, and the chief messenger of spring, But you are burying the gifts you have been given within yourself, and, dear one, because you deny others your beauty, you are actually wasting it.

Take pity on the world, or else be regarded as a selfish glutton, by the laws of God and nature you must create a child, so that the grave does not devour the memory of your loveliness.

Paraphrasing is used to restate the comprehension of poem. Therefore, the researcher can identify and classify the intrinsic elements especially rhythmic pattern, Rhyme pattern and figurative language of a poem easily. Identification and classification will be studied in the following section.

Rhythmic pattern, Rhyme Pattern and Figurative language

1) **Rhythmic Pattern**:

Rhythm can be thought of as the beat or the flow of a poem. It is made up beat and repetition, so it usually refers to feature of sound. It is created by stressed and unstressed syllables in a line of a verse. Longer syllables are known as "stressed syllables and shorter ones are unstressed". The pattern of stressed and unstressed parts of words is known as the meter, it is the arrangement of words in regular measured, patterned or rhythmic lines or verses (Jennifer 2008).

The meters are identified by using the Victoria Bull's Oxford Dictionary and www.dictionary.refernce.com these two sources are the best way of identifying the meters in a poetry. In fact, there are some other ways as well but the researcher has used these ones because these sources had good result. They can show the stressed and unstressed word. The stressed syllables are signed by letter S and the unstressed syllables are signed by letter U. the lines in strict iambic pentameter. This means ten syllables to each line, with syllables being unstressed and stressed.

First Quatrain

S U S U U S U S
From fairest creatures we desire increase,

S U S U S S U S
That thereby beauty's rose might never die,

S U S U S U S U S
But, as the riper should be time decease,

S U S S S U
His tender heir might bear his memory.

Second Quatrain

S S U S U U S S S
But thou, contracted to thine own bright eye,

S U S S U S U S U S
Feed'st thy light's flame with self-substantial fuel,

S U S U S U S
Making a famine where abundance lies,

U S U S U S S S
Thyself the foe, to thy sweet self too cruel.

Third Quatrain

S U S S U S S U
Thou that art now the world's fresh ornament

S U S U S U S
And only herald to the gaudy spring

U S U S S U S U S
Within thine own bud buriest thy content

S | S U | S | S | S S U
And, tender churl, mak'st waste in niggarding.

Couplet

S U | S | S | S U S
Pity the world, or else this glutton be-

U S | S | U S S | U S
To eat the world's due, by the grave and thee.

The iambic pattern is signed by using of unstressed syllable which is followed by stressed syllable. It gives prominence to the last syllable in each meter. For example. First line of the first quatrain: we desire increase. But William Shakespeare used some other meter as well in this sonnet such as trochaic, pyrrhic, and spondaic. Trochaic is a metrical foot containing one stressed syllable followed by an unstressed syllable. For example, in this sonnet quatrain two, line 7: Making a famine where abundance lies**.** Pyrrhic is meter that is composed of two unstressed syllable that sound like *duh duh.* Spondaic is a metrical food containing two stressed syllables. For instance. In the second quatrain, line 5: But thou.

2) Rhyme-scheme

A rhyme Scheme is the pattern of sounds that repeats at the end of a line or stanza. Rhyme is the repetition of same sound in the last syllable in a line. Rhyme schemes can change line by line, stanza by stanza, or can continue throughout a poem. Or, a rhyme scheme is the pattern according to which end rhymes (rhymes located at the end of lines) are repeated in works of poetry. Rhyme schemes are described using letters of the alphabet, such that all the lines is a poem that rhyme with each other are assigned a letter, beginning with "A. "for example, a four-line poem in which the first line rhymes with the third line, and

the second line rhymes with the fourth line has the rhyme scheme ABAB.

There are different types of rhyme scheme such as 1: Alternate Rhyme, 2: Coupled Rhyme, 3: Mono rhyme, 4: Enclosed Rhyme, 5: Simple 4-line rhyme and 6: Chain Rhyme. In general Shakespearean sonnets use ABAB CDCD EFEF GG. Rhyme pattern of sonnet one will be analyzed more completely in the following section.

(A) From fairest creatures we desire increase,
(B) That thereby beauty's rose might never die,
(A) But, as the riper should be time decease,
(B) His tender heir might bear his memory.

(C) But thou, contracted to thine own bright eye,
(D) Feed'st thy light's flame with self-substantial fuel,
(C) Making a famine where abundance lies,
(D) Thyself the foe, to thy sweet self too cruel.

(E) Thou that art now the world's fresh ornament
(F) And only herald to the gaudy spring
(E) Within thine own bud buriest thy content
(F) And, tender churl, mak'st waste in niggarding.

(G) Pity the world, or else this glutton be-
(G) To eat the world's due, by the grave and thee.

a) Analysis rhyme by arrangement

Quatrain 1

Line 1 is ended by word *increase*, line 2 is ended by word die, line 3 is ended by word *decease*, and line 4 is ended by word memory.

From the identification above, the first quatrain of William Shakespeare's sonnet 1 is arranged by cross rhyme because line 1 and 3 are ended by the same sound. Line 2 and 4 are also ended by the same sound.

Quatrain 2

Line 5 is ended by word *eye,* line 6 is ended by word *fuel,* line 7 is ended by word *lies*, and line 8 is ended by word *cruel.*

From the identification above, the second quatrain of William Shakespeare's sonnet 1 is arranged by cross rhyme because line 5 and 7 are ended by the same sound. Line 6 and 8 are also ended by the same sound.

Quatrain 3

Line 9 is ended by word *ornament*, line 10 is ended by word *spring*, line 11 is ended by word *content*, and line 12 is ended by word *niggarding*.

From the identification above, the third quatrain of William Shakespeare's sonnet 1 is arranged by cross rhyme because line 9 and 11 are ended by same sound. Line 10 and 12 are also ended by the same sound.

Couplet

Line 13 is ended by word be and line 14 is ended by word thee.

From the identification above, the couplet of William Shakespeare's sonnet 1 is arranged by flat rhyme because line 13 and 14 have the same sound in the end of each line.

b) Analysis of the Rhyme by form:

According to Jones (2010), there are two types of rhyme by form. Analyzing rhyme by form is based on the analyzing rhyme by arrangement above. Rhyming pattern of the William Shakespeare' sonnet 1 is arranged by in **abab** ***cdcd*** ***efef*** *and* ***gg***.

1) Perfect Rhyme: it occurs when the stressed vowel following sounds are identical.

   Ex: From fairest creatures we desire ***increase***
   But, as the riper should be time ***decease,***

2) Half Rhyme: it occur when the final consonant sounds of the words are identical, but the vowels are different, creating similar but not identical.

Ex: That thereby beauty's rose might never ***die,***
His tender heir might bear his ***memory.***

All the rhyme scheme of sonnet 1 are full or perfect except for the half-rhyme of lines 2 and 4: **die/memory.** (Ibid).
Internal Rhyme: it is a rhyme which occur at the middle of lines of poetry, instead at the end of lines.

Riper. Time. (Line 3)
Heir. Bear. (line 4)
Thine. Eyes. (line 5)

3) Figurative language:

As Nur (2015) states that figurative language is the departure from ordinary form of expression or the ordinary course of ideas in order to produce a greater effect. It means that figure of speech is related what we call connotative meaning. A figure of speech is a word or words that are used to create an effect, often where they do not have their original or literal meaning. In addition to this, figurative language is a way to deliver meaning other than the literal meaning of the words.
The researcher has found the following figurative language or figure of speech in the sonnet 1.
1: ***Metaphor***: it is an example of the usage of words to show something different from the literal meaning (Bull, 2008).

I. The word ***"Rose"*** has used in the second line and it is a ***metaphor*** for idea of beauty. It blooms, is appreciated, and then fades away.
II. The word fresh Ornament in (line 9) is referring to his beloved beauty.

2: **Juxtaposition:** it means placing two things side by side so as to highlight their differences. Or the fact of two things being seen or placed close together with contrasting effect (Nur, 2015).
The word ***famine*** and ***abundance*** are ***juxtaposition*** in line 7. Here famine and juxtaposition are used to show contrasting effects.
3: **Caesura**: a pause or stop in the metrical line, often marked by function or by a grammatical boundary such as phrase and clause. A

caesura will usually occur near the middle of a poetic line but can also occur at the beginning or the end of a line (Abram, 1993).

Ex: thyself thy foe, to thy sweet self too cruel. (Line 7)

4: ***Alliteration:*** The occurrence of the same letter or sound at the beginning of adjacent or closely connected words is called alliteration (Oxford Languages Dictionary).

From. Fairest. (Line 1)
His. Heir. (Line 4)
But. Bright. (Line 5)
Feed'st. Flame. Fuel. (Line 6)
Sweet. Self. (Line 8)
But. Buried (Line 11)

5: **Imagery**: it is a literary device used in poetry, novels and other writing that uses vivid description that appeals to the reader's senses to create an image or idea in their head. Through language, imagery does not only paint a picture, but aims to portray the sensational and emotional experiences within text (Bull, 2008).

Rose
Bud
Ornament
Spring
World
Grav

Discussion

According to Bagha, (2003), sonnet has various form but the three main types are the following: The Italian or Petrarchan sonnet. They have been originated in Italy in the 14th century and was perfected by Francesco Petrarch. He called him poem, now generally is known as sonnet. The Petrarchan sonnet consists of two parts: the octave or octet, rhyming a b b a a b b a and the sestet rhyming c d e c d e, or c d c d c d or similar combination that avoids the closing couplet. 2: The Spenserian sonnet. The rhyming scheme of the Spenserian is quite different from that of the Petrarchan sonnet. Its rhyme scheme is abab, bcbc cdcd ee. It contains four parts: three quatrains and a concluding couplet. The Spenserian sonnet is also called linked sonnet because of its peculiar rhyme scheme where the three quatrains are linked together:

the last line of the first quatrain rhymes with the first line of the fourth line of the second quatrain. And similarly, the last line of the second quatrain rhymes with the first line of the third quatrains.

The Shakespearean sonnet does not vary much from the Spenserian sonnet. One difference between them is that whereas in the former the quatrains are linked but in the latter they are not. The other difference relates to the rhyme-scheme, the Shakespearean rhyme scheme begin with ABAB. Unlike in the Italian form of the sonnet, in Shakespearean sonnet form, different ideas or thoughts are expressed in the three quatrains; of course each succeeding quatrain grows out of the preceding ones. The first quatrain may be called the argument which is an explanation of what is going to happen in the following verses. The second quatrain may be called the theme or central idea which may be expressed directly or indirectly. The third or last quatrain me be called the dialectic or logic or the reason that supports the whole argument and central argument. And the concluding couplet is "tie-up" which binds the argument or the theme, and also presents a conclusion. (Jones, 2010)

From the Bagha's (2003) point of view, The first sonnet introduces many of the themes that define the sequence: beauty, the passage of human life in time, the ideas of virtue and wasteful self-consumption ("thou, contracted to thine own bright eyes"), and the love the speaker bears for the young man, which causes him to elevate the young man above the whole world, and to consider his procreation a form of "pity" for the rest of the earth. Sonnet one opens not only the entire sequence of sonnets, but also the first mini-sequence, a group comprising the first seventeen sonnets, often called the "procreation" sonnets because they each urge the young man to bear children as an act of defiance against time.

The logical structure of sonnet one is relatively simple: the first quatrain states the moral premise, that beauty should strive to propagate itself: the second quatrain accuses the young man of violating that moral premise, by wasting his beauty on himself alone: the third quatrain gives him an urgent reason to change his ways and obey the moral premise, because otherwise his beauty will wither and disappear: and the couplet summarizes the argument with a new exhortation to "pity the world" and father a child (Ames, 1973).

Sonnet one stands out because of its masterful structure and language, not to mention the complex use of metaphor and motif. As ever the sonnet one by William Shakespeare, the lines are written in strict iambic pentameter. This means ten syllables to each line, with syllables being unstressed and stressed alternatively. Whilst iambic pentameter is the dominant meter there is a mix of trochee and spondee with iamb to create more texture in sound and to allow for a more expressive rhythm. The rhyme scheme is simple: ABAB, CDCD, EFEF, GG. And, all are full except for the half-rhyme of lines 2 and 4. Internal rhyme, together with consonance, assonance and alliteration, form quite a strong bound within this sonnet and help keep the lines together. This structure serves to break up the whole poem into easily digestible sections and makes analysis easier (Jennifer, 2009).

Sonnet one is a classic Shakespearian or English sonnet, having 14 lines, made up of an octet, a quatrain and an end couplet. Typically, and argument or problem is set up in the octet, and the solution or conclusion is given in the remaining six lines. The rhythmic structure of the couplet “by the grave and thee” exemplifies Shakespeare’s style of mimicking formal speech so that the sonnet sounds personal and conversational, rather than sententious. The forbidding tone in the couplet serves as a threat of an empty death without offspring to carry on the young man’s legacy.

Conclusion

Without doubt, sonnet 1 has become one of the favorite poems by Shakespeare because compared to his other sonnet, the message is easy to understand and analyze. The first quatrain focuses on the importance of having children and preserving beauty's truth, the rose. And it discusses the importance of procreation to humans as well as suggests ways to remain immortal. The threat of time passing is also pointed here. The fourth line sums all of these up by revealing the "tender heir" who is the representation of immorality for his parents, but will. In turn, grow old and pass away.

The second quatrain is aimed at the young man and concentrates on his narcissistic ways, how he eats up his own energy and is his own worst enemy. The third quatrain implies that it would be selfish not to propagate such beauty. The end couplet is a plea, the world should have your beauty in the form of your children, do not self-consume and end up eaten by the all-consuming grave. In sonnet 1 by William Shakespeare, the researcher found not only iambic as a regular pattern but also found other patterns such Trochaic, pyrrhic, and spondaic.

A part from this, the rhyme pattern of sonnet 1 was analyzed according to arrangement, according to form as well as internal rhyme. Along with this, about 5 figurative language or figurative devices have been used in this sonnet. Such as, Metaphor, juxtaposition, caesura, alliteration, and imagery. Every individual of these have been analyzed and explained. Finally, William Shakespeare's sonnet 1 has proven to be a structure which was built by intrinsic elements. The idea behind "sonnet 1" is that, if a person want to live forever, then the only way is to have children. These children will continue their names long after they pass, while a lack of procreation will lead to a quick demise.

A point to be added, in this paper the researcher just analyzed the rhythmic pattern, rhyme pattern and figurative language, another study regarding analyzing other intrinsic elements such as diction, theme, sound and so on is highly suggested.

References

Abram, M.H 1993. *A Glossary of Literature Term*. New York: Harcourt Brace College Publishers.

Bull, Victoria. [Ed]. 2008. *Oxford Learner's Pocket Dictionary: New Edition*. Landon: Oxford University Press.

Booth, Stephen. (1977). *Shakespeare's sonnets*. USA. Yale University Press.

Landry, Jennifer. 2009. *Rhythm in Poetry*. Retrieved March 20, 2014, from a Weir Resource, http://www.weirreources.com http://dictionary.reference.com/browse/.

Selden, Raman. 2002.*A Reader's Guide to Contemporary literary Theory*. Kentucky: The University Press of Kentucky,

Rivkin, Julie, and Michael Ryan, eds. 2004. *Literary Theory: An Anthology*. *Second ed*. Australia: Blackwell Publishing,

Scribner Ames. 1973. Sanford, *"Structuralism, Language and Literature*." The Journal of Aesthetics and Art Criticism.

Nazari, Bagha, N. (2003). Poetry in English. Tehran: Islamic Azad University Press.

Nur, S. (2015). *Figurative language and Imagery analysis in William Shakespeare Sonnet*. State University of Gorontalo.

Jones R. (2010) Shakespeare's sonnet. New York: Harcourt Brace College Publishers.

D' Andrade, R. (1995).*The Development of Cognitive anthropology. Cambridge*: Cambridge University Press.

Cuddon, J. A. (1977). *A Dictionary of Literary Terms*. Great Britain.

د ویلیم شکسپیر د لومړي غزل جوړښتي تحلیل

خالد احمد سروری
ژبو او ادبیاتو پوهنځی، انګلیسی څانګه، غزنی پوهنتون،افغانستان
Khalidsarwary2234@gmail.com

د تر لاسه کولو نېټه: (۱۴۴۵/۷/۲۵) **د منلو نېټه** (۱۴۴۵/۸/۲۸)

لنډیز

ویلیم شکسپیر په انګلیسي ادبیاتو کې د یو ستر شاعر په توګه پیژندل کیږي. هغه نه یوازې د خپلو ډرامو له امله مشهور دی، شعرونه یې هم خورا لوړ هنري ارزښت لري. د ویلیم شکسپیر غزل په انګلیسي ژبه کې ډیر زړه راښکونکی او اغیزناک دی. هغه شاوخوا ۱۵۴ غزلونه لیکلي دي. د دې سترو ادبي اثارو په منځ کې یې لومړنی غزل ډیر مهم دی. که څه هم شکسپیر لومړنی انګلیسي شاعر نه و چې غزل یې ولیکه، خو په خپله یې په جوړولو بریالی شو. شکسپیر د څلور مهمو موضوعاتو په معرفي کولو سره خپل لومړنی غزل پیلوي: ابدیت، وخت، زیږون او ځان غوښتنه، دغه موضوعات په دې لومړي غزل کې یو له بل سره تړاو لري. په حقیقت کې د شکسپیر لومړی غزل د انسان د ژوند لنډیز په اړه دی، شاعر یو ځوان ته یادونه کوي چې مرګ او وخت حتی تر ټولو غوره ژوندي شیان هم له منځه وړي. په دې څېړنه کې چې (د ویلیم شکسپیر د لومړي غزل جوړښتي تحلیل) تر عنوان لاندې ده، څېړونکی به د یاد شاعر لومړی غزل جوړښت تحلیلوي، په ځانګړې توګه د ټال نمونه، د نظم نمونه او انځوریزه ژبه.

د دې څېړنې اساسي موخې: ۱: د شکسپیر په لومړي غزل کې د ټال نمونه، ۲: د شکسپیر په لومړي غزل کې د نظم نمونه، او ۳: د شکسپیر په لومړي غزل کې د انځوریزې ژبې ډولونه تحلیل او پیدا کول دي. دا ځکه چې ټال، نظم او انځوریزه ژبه د شعر له اصلي عناصرو څخه دي. دا څېړنه به نه یوازې دغه عناصر ومومي او تشریح به یې کړي بلکې د هر عنصر فعالیت به په همدغه غزل کې تحلیل کړي. په دی څېړنه کې، څېړونکی د لومړي غزل اصلی عناصر د تحلیل کولو لپاره د څېړنې ساختماني میتود (Structural Approach) کارولی دی. د معلوماتو راټولولو لپاره، اصلي منبع د لومړی غزل متن دی. څېړونیکی په دی برخه کې چې دی هر عنصر فعالیت په همدغه غزل کې بیان کړي له بعضی مرحلو یعنی د متن تفسر، تحلیل، پیژندنه، او طبقه بندی څخه کاراخستی. د دی څېړنې په نتیجه کې دا څرګندیږی چې د ویلیم شکسپیرپه لومړی غزل کې ډیر مهم عناصر شتون لری خو په دی څېړنه کې یی یوازی دری عناصر تحلیل شوي. لومړی یی د ټال نمونې په اړه ده. دوهم یی د نظم نمونی په اړه ده. عموماً د لومړی غزل نظم د ABAB CDCD EFEF & GG نمونو پر پنسټ لیکل شوي. او دریم عنصر انځوریزه ژبه ده چې په لومړي غزل کې کارول شوي.

کلیدي ټکي: غزل، شاعري، جوړښت، ټال او نظم، انځوریزه ژبه

Effects of girdling on the quality and quantity of seedless grapes "raisin"

Abdul Wase Tajzadah [1*], Ghulam Maruf Faqiri [2] and Dr. Shafiqullah Rahmani [3]

Lecturer in the horticulture department, Agriculture faculty, Ghazni University

Abdulwasetajzada@gu.edu.af

Abstract

Grapes, *Vitis vinifera* L. belongs to the Vitaceae family, there are about 11 genera and more than 600 species in this family. The most important genus of this family is the grape genus. In Afghanistan, grapes are grown on a large scale compared to other fruit, and every year a large number of grapes are exported in the form of fresh fruit and raisins to foreign countries such as Pakistan, India, the United Arab Emirates, England, Japan, Russia, Germany, France, China, and other countries. In 2014, 49.2 million dollars worth of fresh grapes and 65.82 million dollars worth of raisins were exported. In Afghanistan, grapes are the first fruit that is more important than other fruits in terms of yield and economic value. Seedless raisin type is one of the most important types of grapes, which is considered for various reasons in its consumption (unripe grapes, fresh food, raisin, etc.). Many researches have been done to raise the quality level of this type of grape in terms of color, taste, size, percentage of sugar, acids, etc. One of the important factors determining the quality and marketability of grapes is the color and size of the grapes. Various factors such as pruning, girdling, and thinning affect the color of the bean. Girdling is the removal of a part of the skin of the branch, as a result of which part of the branch is weakened and the other part is strengthened. A grape that has excellent quality is called a grape that has medium-large seeds, good color, and good taste. The main problems that exist in grape production are the smallness of the raisin grapes and their lack of color development, which decreases the value of the grapes in terms of marketability. For this purpose, performing the operation of girdling from the trunk and one-year branches during the stages of pod growth and fruit coloring will increase the quality of the fruit and the yield of grapes and raisins. Today, girdling in quince or raisin grapes and those grapes whose pods do not have seeds is considered a contemporary method in the agriculture sector and is also used commercially. Girdling increases the yield of each vine, cluster weight, cluster length, average berry weight, and qualitative traits such as TSS/TA, TA, TSS, and fruit pH, as well as the weight of raisins obtained from each vine. In order to take advantage of the girdling operation in grapes in its correct form, it must be carried out during the flowering phase of the grapes.

Keywords: Girdling, quality, quantity, and raisins grapes.

Obstacles and Solutions to Afghanistan's Economic Development

Waheedullah Amin[*1]

Ehsanullah Saeed[2]

1. Finance and Banking Affairs Department, Economics Faculty, Ghazni University

waheed.amin.2014@gmail.com

2. BBA Department, Economics Faculty, Ghazni University

ehsanullah.saeed@yahoo.com

Abstract

The economic situation of a country not only affects other sectors but also the continuity and stability of governments in the world depends on the economic situation. The country also faces several major economic problems, such as lack of professional cadres and lack of human capital, escape of professional cadres, lack of public attention to industrial and agricultural sectors, corruption, Becoming an importing country, energy shortage, and so on. Real-world research is needed so that the government sees itself in the mirror and realizes its shortcomings, takes steps to reform, and fulfills its responsibilities to its nation. People need to be aware of the realities and to create effective and effective pressure on policy reform. The private sector also needs to realize its positive role as a result of recognizing opportunities and needs. It is a necessary effort to protect the interests of the public. This study is a review and mostly uses secondary information and data.

Keywords: Economic Development، Economic Growth، Natural Resources and Gross Domestic Product

Soil solarization and its effects on plant pests, diseases, and weeds control

Sayed Rahim Ghafari[1*] and Syed Rahman Samimi[2]

[1] Department of Agronomy, Faculty of Agriculture, Ghazni University, Ghazni, Afghanistan.

[2] Department of Plant Protection, Faculty of Agriculture, Ghazni University, Ghazni, Afghanistan.

*sayedrahim23@gmail.com

In general, crop production is often challenged by weed infestations and soil-borne diseases. In response, farmers are forced to use extensively harmful, high-cost, and unsustainable chemical fertilizers, herbicides, and pesticides. Application of different chemicals provides an effective control of soil-borne diseases, pests, and weeds in the crop fields, but their toxicity and residual toxicity in plants and soil, and high cost make their use hazardous and economically expensive. Therefore, an increasing emphasis has been placed on the use of nonchemical or pesticide-reduced control methods. Soil solarization is a non-pesticidal or nonchemical technique that kills a wide range of soil pathogens, nematodes, and weed seeds through the high soil temperatures raised by placing plastic sheets on moist soil. In addition, it improves soil fertility and thus significantly increases crop yields. Soil solarization involves the efficient use of solar energy to increase the temperature of wet soil covered by polyethylene sheets up to 50°C. Soil temperature, soil moisture, quality of plastic material used for solarization, thickness of the film and the process duration are the important factors that influence the achievement of pest and disease free-soil. This technology is a safe, inexpensive, effective, and sustainable crop protection and soil fertility-enhancing strategy.

Keywords: Soil solarization, Soil-borne pathogens, Weeds and Nematodes

Roof Gardening

Mohammad Omer Darwish[1*] and Mohammad Tariq Darwish[2]

[1] Department of Horticulture, Faculty of Agriculture, Ghazni University, Ghazni, Afghanistan.

[2] Department of Horticulture, Faculty of Agriculture, Paktika University, Paktika, Afghanistan.

*omerdarwish153@gmail.com

Large buildings and unused roofs in cities contribute to green roofs. Roofs are generally made of cement, brick, or concrete materials that reflect heat. Day by day, the human population is increasing, with which agricultural land is decreasing and cities are expanding, which is environmental, economic, and social. Problems increase especially in urban areas. One of the ways to solve these problems is rooftop farming, which has social, economic, and aesthetic benefits. Studies have shown that plants have a very important role in reducing temperature and purifying air and water, thus preventing polluted air and water. In this article, the introduction of the green roof, the types of plants grown on the roof, and the plants that are grown on the roof have been mentioned and also the benefits of the green roof have been discussed. It is worth noting that the important points before making a garden on the roof are fully explained so that in the future farming on the roof can get a safe and predictable result from all aspects. Building a green roof requires knowledge of advanced techniques.

Keywords: Green roofs are of great economic, environmental, and aesthetic importance.

Investigating in the light of Islamic jurisprudence and civil law of Afghanistan

Mohammad Salim Madani

Department of Jurisprudence and Law, Faculty of Sharia, Al-Biruni University

Abstract

It is no secret to anyone the importance of the issue of taxes, which are widely spread throughout the world, as there are few governments and institutions that do not take care of this issue. The taxes that countries collect are considered part of the budget of most contemporary countries and are even considered one of their basic sources for their budget, and since the issue has wide scope for expansion according to... Taking into account its controls and regulations applied on the global scene, the aforementioned topic needs study and investigation. I would like to write an article on the topic entitled: (Study of tax in Islamic jurisprudence and Afghan civil law). The objectives of the aforementioned article are many, including:

The topic is of great importance, as most countries in the world require their citizens, companies, and institutions to pay taxes, and there is a lot of gossip about whether it is permissible or not. The article includes an introduction, the reasons for choosing the topic, the importance of the topic, and then studying the topic in detail. This is among various demands that are related to the article, as I began by detailing what is: a definition of tax, then a history of the emergence of taxes in the world, then I mentioned the status of tax in Islamic jurisprudence, I also mentioned the approach followed in writing the article, as I chose the descriptive and analytical approach, then I mentioned the terms and controls of taxes, and also supported the article in conjunction with the articles of Afghan law. Finally, I concluded the article with a discussion, followed by a conclusion. I also followed the article with the results I reached, and among the most important results is that taxes are divided into parts in terms of quantity. How each country has a specific way of taking taxes according to its needs and necessities. The article is also appended with the sources and references that I benefited from.

Keywords: Shariah, finance, reasons, research, law

Rhetorical analysis of Mohammad Sharif Saeedi's poems based on semantic norm avoidance; Relying on the poetry collection "Ahesta Raftan-e Chaqoo"

Ali Akbar Zawoli and Mohammad Rezaei
Professors of Dari Department, Faculty of Language and Literature, Ghazni University

Abstract
Norm avoidance is one of the methods of defamiliarization in the school of Russian formalism. In this method, rules are added to the rules of the standard language, which makes the literary text stand out. In semantic norm avoidance, the poet takes help from two methods of coexistence and substitution based on the semantic rules governing the norm language. Because the field of meaning is more important than other levels of language in highlighting, any poet who can be successful in this field according to his taste and scientific abilities will have purer poems. In this research, Mohammad Sharif Saeedi's sonnets in his poetry collection "Ahesta Raftan-e Chaqoo" have been examined from the perspective of semantic deviation, to reveal some of the external and internal beauties of his poems. The result of the investigations shows that the highest frequency of non-normative deviation in the sonnets of this work belongs to semantic non-normative deviation, which is widely visible in the arrays of recognition, contradiction, metaphor, and especially simile in his poems.

Keywords: formalism, defamiliarization, semantic norm avoidance, Sharif Saeedi, Ahesta Raftan-e Chaqoo.

Nano products in the hygiene and health sectors

Sayed Rohullah Mosavi*[1], Keramatullah Amiry[2], Gulhabib Hanefi[3]
*mosavi.r1359@gmail.com

Abstract

In the contemporary world, paying attention to new sciences and technologies is one of the main elements to achieve progress. Undoubtedly, the correct understanding of science and nanotechnology, learning and using them, is the main factor of growth, economic, social, and cultural development. And it is industrial. It is clear that without paying attention to this, it will not be possible to achieve educational and research goals efficiently. Among contemporary technologies, Nanotechnology has attracted the attention of researchers. This technology has been used in various fields of science and by using this technology, new tools and devices can be produced by manipulation at the atomic and molecular levels. Nanotechnology is widely used in the fields of medicine, agriculture, chemistry, physics, military, environment, health, electricity, industry, etc. In this article, some Nanotechnology products that exist in the health sector have been introduced. Since the religion of Islam is a complete religion and, along with other parts, it pays serious attention to health, individual health, society, and the environment, I felt it necessary to conduct research in this field from the perspective of contemporary physics and nanotechnology and make its results available to those who are interested., When the dimensions of the material reach below 100 nm, one of the properties of the material changes and a new material with new properties is obtained, so that this new material will be much better than its similar material in micrometer dimensions. In this article, some Nanotechnology products have been introduced in the health sector.

Keywords: Nanotechnology, hygiene and health, antibacterial, Nano products

A Compression of the Incomes and Costs of Broiler Chicken rearing period in Ghazni Province

Fazal Mohammad Mohammadi 1* and Habibullah Hamayoun 2*

1. Ghazni University, Agriculture Faculty, Agriculture Economic and Extension Department lecturer
2. Ghazni University, Agriculture Faculty, Horticulture Department Lecture

*fazal.mohammady@gmail.com

Abstract

Broiler-rearing farms are income-generating activities and provide employment opportunities to many people. This study was conducted based on the A Compression of the Incomes and Costs of Broiler Chicken rearing period in Ghazni Province. The main objective of the study was to identify the Compression of the Incomes and Costs of Broiler Chicken once rearing period in Ghazni Province. A simple random sampling technique was used to select 60 broiler chicken farmers. Primary data were collected from the farmers through personal interviews with the help of a structured questionnaire and descriptive statistics and economic tests were used for analyzing data. The result revealed that per farm average income of 74345989 Afghani,678836,64 Afghani costs, and 64623,26 Afghani net profit. The out-input ratio was 1:1,09, the income-costs ratio was 1:0.95, and the per chicken average revenue was 36.66 Afghani. The research limitations were the long distance of broiler farms location from the city, illiterate farmers, lack of corporation culture, and the lack of accurate and reliable information by farmers. It is suggested that the Emirate and non-Emirate officials involved in the case of broiler chicken training should create opportunities for broiler farmers to improve their income and deficiency costs.

Keywords: Training Period, Income, Ghazni Province, Broiler Chicken, Costs

Evolution of Food Hygiene among Ghazni University Students

Noorullah Ahmadzai[1] , Rohullah Kamal

[1]Department of Animal Production, Veterinary Science Faculty, Kabul University

[2]Department of Animal Science, Agriculture faculty, Ghazni University

rohullahkamal9@gmail.com

Abstract

Food Hygiene is considered an important part of food security in Afghanistan, agriculture and livestock play an important role in employment, work activities, and food preparation. In Afghanistan, rural people are considered to be an important element of livestock production and food security. As well as food needs adequate health protection from the point of production to the point of consumption. This study was conducted to evaluate the food hygiene of Ghazni University students, the data was collected through a questionnaire and then analyzed by SPSS. In this study, 80 students were randomly selected. The results of the research showed that most of the students (70%) are between 20-24 years old, and the majority (43.8%) are from the fourth class who participated in this research. The results show the majority of students have problems with their knowledge of food hygiene. To solve these problems, the government should establish Universities of food science and technology at the level of the country and every province, as well as public awareness methods are the key factors.

Keywords: Ghazni University, Students, Food, Hygiene

Volume 1, Issue 4, 2024

Islamic Emirate of Afghanistan

Ministry of Higher Education

Ghazni University

Vice chancellor of research

Ghazni University Academic Research Journal

In this Issue:

- Evolution of Food Hygiene among Ghazni University Students
- Nano products in the hygiene and health sectors
- Investigating in the light of Islamic jurisprudence and civil law of Afghanistan
- Roof Gardening
- Obstacles and Solutions to Afghanistan's Economic Development
- Effects of girdling on the quality and quantity of seedless grapes "raisin"